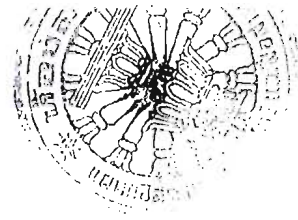

(สำเนา จม. ถึง นายกรัฐมนตรี)

(สำเนา)

خانกรุงปารีส

วันที่ ๘ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๑๖

เรียน ฯพณฯ สัญญา กรรมศักดิ์ นายกรัฐมนตรี

อาศัยความตามประกาศพระบรมราชโองการลงวันที่ ๘ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๑๕ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ข้าพเจ้า ดำรงตำแหน่งรัฐบุรุษอาวุโส มีหน้าที่รับผิดชอบราชการแผ่นดิน ซึ่งข้าพเจ้าดำรงตำแหน่งนี้มาโดยถูกต้องตามกฎหมาย จนถึงปัจจุบันนี้ และอาศัยคำเรียกร้องของรัฐบาลให้ปวงชน แสดงความเห็นเกี่ยวกับการร่างรัฐธรรมนูญและกฎหมายเลือกตั้ง ฉะนั้นข้าพเจ้าในฐานะราษฎรคนหนึ่งและในฐานะรัฐบุรุษอาวุโสจึงขอเสนอความเห็นมายังท่านและรัฐบาลดังต่อไปนี้

๑. ข้าพเจ้าได้กล่าวไว้ในหลายบทความแล้วว่าข้าพเจ้า ไม่ปรารถนาเสนอให้ร่างตามบทมาตราของรัฐธรรมนูญฉบับใดโดยเฉพาะ แม้ฉบับที่ข้าพเจ้าเคยมีส่วนในการร่าง แต่ข้าพเจ้าขอรับรองว่ารัฐธรรมนูญใหม่จะต้องเคารพเจตนาประชา-

ธิปไตยสมบูรณ์ของปวงชนชาวไทย ซึ่งตรงกับเจตนารมณ์
ของวีรชน ๑๔ ตุลาคม และตรงกับ “สังคมสัญญา” ระหว่าง
พระปกเกล้าฯ ในฐานะแทนระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์กับ
ปวงชนชาวไทย ที่พระองค์ทรงโอนพระราชอำนาจเพื่อให้
ประชากรของพระองค์ “ดำรงอธิปไตยโดยสมบูรณ์” ดัง
ปรากฏในพระราชปรารภของรัฐธรรมนูญฉบับ ๑๐ ธันวาคม
๒๔๗๕ ซึ่งพระองค์ได้ทรงร่างขึ้นโดยพระองค์เอง ตามที่
ข้าพเจ้าได้กล่าวไว้ในหลายบทความแล้ว “สังคมสัญญา” นี้
เป็นสิ่งที่ศักดิ์สิทธิ์ ผู้ใดไม่มีสิทธิละเมิดได้

ข้าพเจ้าจึงขอให้ท่านและรัฐบาลสอดคล้องระมัดระวังป้อง
กันผู้มีหน้าที่เกี่ยวข้องในการร่างรัฐธรรมนูญใหม่และกฎหมาย
เลือกตั้งละเมิดหลักการอันศักดิ์สิทธิ์นี้ โดยเฉพาะบางท่านที่
ตีความคำว่า “ประชาธิปไตย” เอาตามใจชอบ แล้วนำไป
ประยุกต์เอาตามใจชอบ ท่านกับรัฐบาลย่อมทราบเหมือนคน
ไทยทั้งหลายว่า คำนี้พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานได้
รับรองแล้วว่าหมายถึง “แบบปกครองที่ดีอมติปวงชนเป็น
ใหญ่” ปวงชนแสดงมติของตนโดยทางตรงหรือโดยทางผู้แทน
ที่ท่านเลือกตั้ง ข้าพเจ้าไม่เคยพบตำราหรือการปฏิบัติของประ

เทศใดในโลก ที่ถือว่าวุฒิสภาซึ่งสมาชิกเป็นโดยการแต่งตั้งนั้น
เป็นระบบประชาธิปไตย

๒. แม้ท่านกับรัฐบาลถือว่ามีหน้าที่เพียงชั่วคราว
ระหว่างที่ยังไม่มีรัฐธรรมนูญใหม่และการเลือกตั้งใหม่ที่จะมี
รัฐบาลใหม่ก็ดี แต่ข้าพเจ้าเห็นว่าท่านกับรัฐบาลมีความรับผิดชอบ
อย่างสำคัญต่ออนาคตของชาติ เพราะถ้ารัฐธรรมนูญ
และกฎหมายเลือกตั้งที่บัญญัติขึ้นในสมัยรัฐบาลนี้ มิได้ให้
สิทธิ์ในทางปฏิบัติแก่ราษฎรทุกชนชั้นวรรณะและทุกชนชาติ
ไทยมีโอกาสต่อสู้กันอย่างสันติในรัฐสภา เช่นมีวิธีการปฏิบัติ
เพื่ออภิสิทธิ์ชนฝ่ายเดียวแล้ว ก็จะเป็นช่องทางให้ฝ่ายถูกกีด
กันในทางปฏิบัติใช้วิธีต่อสู้นอกรัฐสภาขึ้น ความสงบสุขของบ้าน
เมืองก็จะเกิดขึ้นไม่ได้ ท่านย่อมเห็นได้ว่าประเทศที่มีการกีด
กันในทางกฎหมายหรือในทางปฏิบัติราษฎรส่วนใดไว้ ประเทศ
นั้นก็มีการต่อสู้นอกรัฐสภาขึ้น ส่วนประเทศที่ไม่มีการกีดกัน
เช่นว่านี้ก็มิปรากฏว่ามีการต่อสู้กันนอกรัฐสภา

๓. พร้อมจดหมายนี้ ข้าพเจ้าขอส่งมาเพื่อท่านกับ
รัฐบาลพิจารณาซึ่งบทความที่ข้าพเจ้าให้หัวเรื่องว่า “วิธีส่งเสริมให้ราษฎรสนใจประชาธิปไตย โดยให้ราษฎรมี
สิทธิถอดถอนผู้แทน (Recall) ให้รัฐจ่ายค่าบวชการ

๘
แก่ราษฎรที่เดินทางมาลงคะแนนเสียง **วิธีเลือกตั้ง**
“ไม่ซับซ้อน, ไม่บังคับให้ผู้สมัครสังกัดพรรค, สภาเดียว”

บทความนี้มีข้อความตรงกันในสาระสำคัญที่ข้าพเจ้าได้
มอบให้แก่องค์การนักศึกษารวมศาสตร์ ที่ปรารถนาได้บทความ
ของข้าพเจ้าไปพิมพ์ในหนังสือที่ระลึกวันที่ ๑๐ ธันวาคม
และมีคำนำเพิ่มเติมภายหลังที่ข้าพเจ้า ได้ทราบความเห็นของ
ผู้ที่มีความรู้และมีประสบการณ์เกี่ยวกับการเลือกตั้งในสหพันธ์
รัฐเยอรมัน

ถ้าท่านเห็นสมควร โปรดบัญชาให้เจ้าหน้าที่สำนักนายกรัฐมนตรี
พิมพ์จดหมายและบทความนี้มอบให้แก่ท่านรัฐมนตรี
ในคณะของท่านและผู้มีหน้าที่เกี่ยวข้องในการร่างรัฐธรรมนูญ
และกฎหมายเลือกตั้งไว้ประกอบการพิจารณาด้วย

อนึ่งข้าพเจ้าเห็นว่าเรื่องที่ข้าพเจ้าเสนอมาซึ่งท่านนี้เป็น
ปัญหาส่วนรวมของประเทศชาติ ฉะนั้นจึงขอเรียนไว้ให้ทราบ
ล่วงหน้าว่าข้าพเจ้าไม่เห็นเป็นการขัดข้องที่ผู้สนใจจะได้จัด
พิมพ์ขึ้นเพื่อเสนอมวลราษฎร

ขอแสดงความนับถืออย่างยิ่ง

นายปรีดี พนมยงค์

รัฐบุรุษอาวุโส

คำนำ

เมื่อวันที่ ๑ ธันวาคม ๒๕๑๖ ข้าพเจ้าได้ส่งบทความ
ไปให้องค์การนักศึกษารวมศาสตร์ ที่ปรารถนาจะนำลงใน
หนังสือที่จะจัดพิมพ์ขึ้นเป็นที่ระลึกวันที่ ๑๐ ธันวาคม ข้าพเจ้า
ให้ชื่อบทความนี้ว่า “พรรคใดบ้างที่สามารถป้องกันผู้
แทนขายตัว วิธีให้ราษฎรถอดถอนผู้แทน (Recall)
วิธีเลือกตั้งจากง่ายไปสู่ยาก, เสนอให้รัฐจ่ายค่าบ่วยการ
ให้ราษฎรที่มาลงคะแนนและสภาเดียว” ความเห็นของ
ข้าพเจ้าที่แสดงไว้นั้นบางเรื่องอาศัยจากกรณีที่ข้าพเจ้าเคยเรียน
มาทางคำராแต่ยังไม่เคยนำมาปฏิบัติในประเทศไทย บง
เรื่องเคยปฏิบัติในประเทศไทยและในต่างประเทศ บางเรื่อง
ข้าพเจ้าได้คิดขึ้นเองคือการให้รัฐจ่ายค่าบ่วยการให้ราษฎรที่
เดินทางมาลงคะแนนเสียง ซึ่งข้าพเจ้าเห็นว่ารัฐมีเงินนอกบ
ประมาณพอจ่ายได้ในการเลือกตั้ง ๒๕ ครั้งในรอบ ๑๐๐ ปีนี้
 ฯลฯ

ส่วนวิธีเลือกตั้งแบบเยอรมันที่มีข่าวว่าบางท่านต้องการให้นำมาใช้ในประเทศไทยนั้น ข้าพเจ้าได้กล่าวไว้ในบทความที่อ้างข้างต้นแล้วว่าข้าพเจ้าเพียงแต่เคยเรียนทางตำราเมื่อครั้งเป็นนักศึกษาคณะนิติศาสตร์แห่งมหาวิทยาลัยในฝรั่งเศสเมื่อประมาณ ๕๐ ปีมาแล้ว อันตรงกับสมัยที่ประเทศเยอรมันใช้รัฐธรรมนูญฉบับ “ไวมาร์” ผู้สนใจในประวัติศาสตร์การเมืองย่อมรู้ว่า “พรรคชาติสังคมนิยม” ซึ่งมีชื่อย่อว่า “นาซี” ของฮิตเลอร์ ได้อาศัยวิธีเลือกตั้งแบบเยอรมันขณะในการเลือกตั้งเมื่อ ค.ศ. ๑๙๓๒ แล้วฮิตเลอร์ได้เป็นประมุขของรัฐบาล (ชานเซลเลอร์) เยอรมันใน ค.ศ. ๑๙๓๓ (ในเมืองไทยนั้น คนไทยจำนวนไม่น้อยยังคงระลึกได้ถึง “พรรคชาติสังคมนิยม” ของจอมพลสฤษดิ์ โดยมีผู้ที่นิยมลัทธินาซีได้เสนอให้ตั้งขึ้นภายหลังที่จอมพลสฤษดิ์ทำรัฐประหาร ๑๖ กันยายน ๒๕๐๐ และก่อนทำสิ่งที่เรียกเอาเองว่า “ปฏิวัติ” เมื่อวันที่ ๒๐ ตุลาคม ๒๕๐๐ ทำนองคล้าย ๆ กับที่ฮิตเลอร์ทำมาแล้ว)

ต่อมาเมื่อพรรคชาติสังคมนิยมของฮิตเลอร์เป็นพรรคเดียวที่ถูกต้องตามกฎหมาย ครั้นแล้วฮิตเลอร์เป็นเผด็จการเต็มตัว การเลือกตั้งทั่วไปโดยราษฎรไม่มีขึ้นจนกระทั่งสถาปนาสหพันธ์รัฐเยอรมันใน ค.ศ. ๑๙๕๕ ดังนั้นแม้ข้าพเจ้าจะเคยไป

ประเทศเยอรมันระหว่าง ค.ศ. ๑๙๓๕-๑๙๓๖ ข้าพเจ้าจึงไม่มีทางประสบด้วยตนเองถึงวิธีเลือกตั้งแบบเยอรมันสมัยนี้ยังเป็นประชาธิปไตยอยู่ก่อนฮิตเลอร์ แม้จะได้ตั้งสหพันธ์รัฐเยอรมันขึ้นแล้วและได้มีการเลือกตั้งแบบสัดส่วนตามพรรค ข้าพเจ้าก็ไม่มีโอกาสที่เห็นแก่ตนเองว่าผลปฏิบัติจริงเป็นอย่างไร ข้าพเจ้าเพียงแต่สนใจติดตามข่าวเท่านั้น

ดังนั้นในบทความดังกล่าวของข้าพเจ้า จึงขอให้นักศึกษาดูตามผู้ช่วยอธิบายเพิ่มเติมให้แจ่มแจ้งและขอให้ถามผู้มีประสบการณ์ช่วยอธิบายด้วย ทั้งนี้โดยคำนึงตามสุภาษิตของไทยว่า “สิบปากว่าไม่เท่าหนึ่งตาเห็น สิบตาเห็นไม่เท่าหนึ่งมือคลำ” เมื่อข้าพเจ้าได้ส่งบทความไปยังองค์การนักศึกษารวมศาสตร์แล้วจึงได้รับหนังสือพิมพ์ “ประชาธิปไตย” ฉบับลงวันที่ ๒๕ พ.ย. ๒๕๑๖ พบบทความในหัวเรื่องว่า “การเลือกตั้งแบบเยอรมัน” ซึ่งคุณศุภวิทย์ เปี่ยมพงศ์สานต์ อดีตคอบุ๋นนายกสมาคมนักเรียนไทยในสหพันธ์รัฐเยอรมัน ปัจจุบันเป็นอาจารย์แห่งมหาวิทยาลัยมหิดลได้เขียนไปลงพิมพ์ในหนังสือพิมพ์ฉบับนั้น คุณศุภวิทย์ฯ ได้ศึกษาอยู่หลายปีในสหพันธ์รัฐเยอรมันจนสำเร็จปริญญาโท เป็นผู้มีความรู้ทาง

เศรษฐศาสตร์และการเมือง เป็นนักวิชาการผู้หนึ่งซึ่งมีประสบการณ์เกี่ยวกับการเลือกตั้งแบบเยอรมัน ผมได้อ่านบทความของท่านผู้นี้แล้วเห็นว่า แม้ท่านเป็นนักเรียนจากประเทศเยอรมัน แต่ท่านก็ถือเอาหลักวิชาที่ท่านเล่าเรียนได้ความรู้มานั้น มาประยุกต์ตามสภาพท้องถิ่นกาลสมัยของประเทศไทย ข้าพเจ้าจึงขอคัดความตอนหนึ่งแห่งบทความของท่านมาไว้ตั้งต่อไปนี้

“ระบบการเลือกตั้งที่กล่าวมาโดยสังเขปข้างบนนี้เหมาะสมใช้การได้พอสมควรในเยอรมันตะวันตก ซึ่งเป็นประเทศที่มีระบบพรรคการเมืองที่แข็งแกร่งใช้เวลาวิวัฒนาการมานานกว่าร้อยปี มีประชาชนที่มีการศึกษาดี และต้นตำรับในทางการเมืองมากกว่าชนชาติส่วนใหญ่ในยุโรป เข้าใจการเลือกตั้งพรรคโดยอาศัยนโยบายเป็นเครื่องตัดสิน มีการปกครองแบบมลรัฐ การคัดเลือกตัวผู้สมัครจึง Decentralized และมีการส่งรายชื่อผู้สมัครเป็นรัฐ ๆ ไป ฯลฯ

เพราะฉะนั้นการนำเอาระบบนี้มาใช้ในประเทศไทย ซึ่งมีได้มีการปกครองแบบมลรัฐ ระบบพรรคการเมืองยังอ่อนปวกเปียก นโยบายของพรรคต่าง ๆ ก็หาความแตกต่างที่เด่นชัดไม่ได้ และประชาชนส่วนใหญ่ยังไม่

เลือกตัวบุคคลอยู่อีก ทั้งยังไม่ชินกับนโยบายพรรค ฯลฯ จึงเป็นสิ่งที่จะต้องพิจารณาอย่างละเอียดละออถึงข้อเสียอันพึงจะเกิดขึ้นได้”

คุณศุภวิทย์ ฯ ได้กล่าวถึงสิ่งหนึ่งที่ข้าพเจ้ามีได้เน้นไว้ในบทความของข้าพเจ้า คือการที่ประเทศเยอรมันตะวันตกมีการปกครองแบบมลรัฐ ซึ่งเป็นเครื่องสะกิดใจให้ผู้มีหน้าที่เกี่ยวข้องกับการร่างรัฐธรรมนูญได้ระลึกไว้ ในบทความของข้าพเจ้าได้กล่าวแต่เพียงชื่อประเทศเยอรมันตะวันตกว่า สหพันธรัฐเยอรมัน เพราะข้าพเจ้าเห็นว่าคนไทยทั่วไปก็พอจะรู้ความหมายของคำว่า “สหพันธรัฐ” อยู่แล้ว ซึ่งต่างกับประเทศไทยที่เป็นราชอาณาจักรอันหนึ่งอันเดียวกันหรือเป็นแค่เพียงรัฐเดียวของราชอาณาจักรนั้น ข้าพเจ้าจึงขอชมเชยคุณศุภวิทย์ ฯ ที่สะกิดให้ผู้สนใจในวิธีเลือกตั้งแบบเยอรมันว่า ประเทศเยอรมันตะวันตกนั้นมีการปกครองแบบมลรัฐต่างกับของไทย ข้าพเจ้า จึงขอให้ท่านผู้อ่านบทความของข้าพเจ้าถือเอาบทความของ คุณศุภวิทย์เป็นหลักประกอบด้วยแล้วพึงวินิจฉัยว่าการเลือกตั้งแบบเยอรมันในทางหลักวิชาการก็ดี ในทางปฏิบัติก็ดี เหมาะสมแก่กาลสมัยของประเทศไทยในปัจจุบันนี้หรือไม่

เนื่องจากมีผู้สนใจหลายท่านต้องการทราบความเห็น
ของข้าพเจ้าถึงวิธีส่งเสริมให้ราษฎรสนใจประชาธิปไตย ข้าพ
เจ้าจึงขอให้คุณปราโมทย์ พึ่งสุนทร อธิบดีสมาชิกสมาชิกรัฐ
ราษฎร และอดีตกฤษฎสมาชิก เป็นผู้ช่วยจัดพิมพ์บทความ
ที่ข้าพเจ้ามอบให้องค์การนักศึกษารวมศาสตร์ประกอบกับคำ
นำที่เขียนไว้ในวันนั้นรวมกันเป็นหนังสือเล่มหนึ่งให้ชื่อว่า

ข้อเสนอของนายปรีดี พนมยงค์

ต่อ

ฯพณฯ สัญญา ธรรมศักดิ์ นายกรัฐมนตรี

เรื่อง

“วิธีส่งเสริมให้ราษฎรสนใจประชาธิปไตย

โดยให้ราษฎรมีสิทธิถอดถอนผู้แทน (Recall) ให้รัฐ
จ่ายค่าบวการแก่ราษฎรที่เดินทางมาลงคะแนนเสียง, วิธี
เลือกตั้งที่ไม่ซับซ้อน, ไม่บังคับให้ผู้สมัครสังกัดพรรค, สภา
เดี่ยว

หวังใจว่าทุกท่านที่ปรารถนาส่งเสริมให้ราษฎรสนใจ
ประชาธิปไตยคงจะรับไว้ประกอบพิจารณา

วันที่ ๘ ธันวาคม ๒๕๑๖

ปรีดี พนมยงค์

พรรคใดบ้างที่สามารถป้องกันผู้แทนชายตัว
วิธีให้ราษฎรถอดผู้แทน (Recall) วิธีเลือกตั้งจาก
ง่ายไปสู่ยาก เสนอให้รัฐจ่ายค่าบวการให้ราษฎร
ที่มาลงคะแนน, ขนรุ่นใหม่จะมีทางได้เป็นผู้
แทนในทางปฏิบัติหรือไม่, และ “สภาเดี่ยว”

เสนอโดย

นายปรีดี พนมยงค์

ด้วยคุณพิรพล โนนามขององค์การนักศึกษารวม
ศาสตร์ ได้โทรศัพท์ข้ามทวีปจากกรุงเทพฯ มาถึงผมที่ซาน
ฟรานซิสโก ขอคำขวัญและบทความเพื่อองค์การ ฯ นำลงใน
หนังสือที่จะจัดพิมพ์ขึ้นเป็นที่ระลึกวันที่ ๑๐ ธันวาคม ผมยินดี
สนับสนุนศรัทธาโดยขอให้ถือตามคำขวัญอันหนึ่งอันเดียวกันที่
ผมมอบให้แก่ชาวธรรมศาสตร์ในสหราชอาณาจักร (อังกฤษ)
และมวลชนที่รักชาติทั้งหลายว่า “จงพิทักษ์เจตนารมณ์ประ
ชาธิปไตยสมบูรณ์ของวีรชน ๑๔ ตุลาคม”

ส่วนบทความสำหรับองค์การ ฯ คราวนี้ ผมได้ลงมือ
เขียนไว้หลายหน้ากระดาษพิมพ์แล้ว แต่ยังไม่ครบถ้วนตามที่

ตั้งใจไว้เพื่อให้บัณฑิตศึกษานักเรียนและมวลราษฎร ฟังตระหนกถึงภัยอันตรายที่กำลังคุกคามประชาธิปไตย โดยทางอ้อม โดยเฉพาะพวกที่เอาเสื้อคลุมที่มีป้ายยี่ห้อว่าประชาธิปไตยมาสวมใส่เพื่ออำพรางธาตุแท้ปฏิกริยาของเขา แทรกซึมเข้ามาในขบวนการของบัณฑิตศึกษานักเรียนและมวลราษฎร เพื่อหวังเหนียวรั้งให้ประชาธิปไตยที่วีรชนได้นำมาให้ปวงชนก้าวหนึ่งแล้วต้องซงกั้น และตั้งให้ถอยหลังเข้าคลองเพื่ออภิสิทธิ์ชนได้เบียดเบียนปวงชนต่อไปอีก หรือฟื้นฟูระบบเบียดเบียนการกดขี่ที่อภิสิทธิ์ชนเคยทำมาแล้วในอดีต ซึ่งจะเห็นได้จากการที่บางคนเอาคำว่า "ประชาธิปไตย" ที่มีความหมายตามที่พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานรับรองแล้วว่าหมายถึง "แบบการปกครองที่ถือมติปวงชนเป็นใหญ่" นั้นมาผันแปรเอาตามใจชอบ และนำไปประยุกต์ลักษณะของรัฐธรรมนูญฉบับที่ตนชอบตามอคติ เช่นรัฐธรรมนูญฉบับ ๒๔๙๒ ที่มีบทถาวรว่าประธานองคมนตรีเป็นผู้รับสนองพระบรมราชโองการ แต่งตั้งวุฒิสมาชิกนั้น ผู้มีอคติในรัฐธรรมนูญฉบับนี้ก็ว่าฉบับนั้นเป็นประชาธิปไตย และประยุกต์แก้รัฐธรรมนูญฉบับอื่นที่ตนไม่ชอบ โดยเลือกเอาตอนที่เว้นบทเฉพาะกาลชั่วคราวโดยมิได้พิจารณาตัวบทถาวรซึ่งเมื่อพ้นกำหนดเฉพาะกาลแล้ว

จะมีลักษณะเป็นหรือไม่เป็นประชาธิปไตย ส่วนบทเฉพาะกาลของรัฐธรรมนูญ ๒๔๙๒ ซึ่งแสดงว่ารับมรดกตกทอดจากรัฐธรรมนูญ ๙ พ.ย. ๒๔๙๐ ที่มีฉายาว่า "รัฐธรรมนูญใต้ตุ่ม" นั้น ผู้ย่อประวัติรัฐธรรมนูญไม่ยอมพูดให้เป็นวิทยาทาน โดยบริสุทธิ์ใจแก่นิสิตศึกษานักเรียนและมวลราษฎร แม้รัฐธรรมนูญการปกครองแผ่นดินฉบับ ๒๗ มิถุนายน ๒๔๗๕ ที่ไม่มีบทเฉพาะกาล แต่ตัวบทได้กล่าวไว้ถึงการเลือกตั้ง ๓ สมัย ก็ย่อให้นิสิตศึกษานักเรียนเพียงสมัยที่ ๑ ในระยะหัวต่อ ๖ เดือนเท่านั้นว่าเป็นลักษณะของรัฐธรรมนูญนั้น "ออกมาในรูปรวบอำนาจโดยสภา สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรมี ๗๐ นาย แต่งตั้งโดยผู้รักษาพระนครฝ่ายทหาร" โดยไม่กล่าวถึงสมัยที่ ๒ และสมัยที่ ๓ เมื่อพ้นกำหนด ๑๐ ปีที่การปกครองจะเป็นถาวรโดยราษฎรเป็นผู้เลือกตั้งผู้แทนทั้งปวง ซึ่งเป็นการขูดกุมการประชาธิปไตยให้เป็นระบบถาวรของสยาม

แม้ผู้ย่อประวัติรัฐธรรมนูญไทยจะยอมรับรัฐธรรมนูญ ๒๔๘๙ เป็นประชาธิปไตยทั้งนี้ในรัฐธรรมนูญนั้นราษฎรเป็นผู้เลือกตั้งผู้แทนโดยตรง และพลพรรคสมาชิกเป็นผู้ที่ราษฎรเลือกตั้งเองโดยวิธีอ้อมหรือเลือกตั้ง ๒ ชั้น แต่ผู้ย่อประวัติรัฐธรรมนูญก็ขมวดไว้ว่า "กล่าวกันว่าเป็นการเลือกตั้งที่เล่นพรรคเล่น

พวก สมาชิกพรรคสภาล้วนแต่เป็นพวกของนายปรีดี พนมยงค์
เกือบทั้งสิ้น” ผู้มีใจเป็นธรรมย่อมเห็นได้ว่าเป็นคำกล่าวของ
พวกที่แพ้ในการเลือกตั้ง โดยพวกเขาไม่บอกความจริงที่รู้หรือ
ควรรู้ได้ว่าฝ่ายแพ้เลือกตั้งทำบัญชีสมัครฝ่ายตนขึ้นหวัง “กิน
รวบ” ชนิด “รวมเขตต์” จังหวัดใหญ่ เหมือนตั้งที่พวกเขาพยายาม
โฆษณาชวนเชื่อให้ใช้วิธี “รวมเขตต์” ในรัฐธรรมนูญที่
กำลังร่างกันอยู่ เพื่อพรรคอื่น ๆ รู้ว่าอีกพรรคหนึ่งเตรียมใช้
วิธีกินรวบแล้วก็สมานกันหลายพรรคเป็นแนวร่วมทำบัญชีรายชื่อ
ผู้สมัครของแนวร่วมขึ้นบ้าง เมื่อฝ่ายที่เตรียมกินรวบมีคะ
แนนเสียงน้อยกว่าฝ่ายแนวร่วมก็เป็นธรรมคาที่แทนจะ “กิน
รวบ” นั้นกลายมาเป็น “แพ้รวบ”

ผู้ที่เรียกร้องให้มีการเลือกตั้งตามระบบพรรคนั้นควรรู้อีก
ว่าเขาทำกันอย่างไร ใครเคยพบเห็นบ้างว่าพรรคใดแทนจะ
ออกเสียงให้คนสังกัดพรรคตนกลับ ไปออกเสียงให้คนสังกัด
พรรคอื่น ผมมิใช่หัวหน้าของพรรคใดในการเลือกตั้งพัฒน-
สมาชิกครั้งกระนั้น ซึ่งแต่ละพรรคก็มีหัวหน้าพรรคของเขา
โดยเฉพาะ สมาชิกในพรรคต่าง ๆ ที่เป็นฝ่ายชนะครั้งนั้นมีผู้ที่
เคยเป็นนักเรียนกฎหมาย และนักศึกษามหาวิทยาลัยธรรม-

ศาสตร์ และการเมืองหลายคนและมีผู้ให้ความนับถือผมเนื่อง
จากผมรับใช้ชาติมาหลายกรณีที่เขาเห็นประจักษ์ จึงเป็นการ
ยากที่ผมจะห้ามมิให้สมาชิกเหล่านั้นนับถือผม ฉะนั้นการที่
จะลงโทษผมเช่นที่กล่าวนั้นจึงไม่เป็นธรรมอย่างยิ่ง และถ้า
ถือตามคำที่ผู้ย่อประวัติรัฐธรรมนูญกล่าวแล้ว องค์การนักศึก
ษาธรรมศาสตร์ที่ขอคำขวัญและบทความของผมโดยมีศรัทธา
ต่อผมก็จะต้องถูกหาว่าเป็นพรรคพวกของผมไป

ผมได้เคยเสนอไว้ในบทความอื่น ๆ ที่ขอรับรองรัฐบาล
พิมพ์รัฐธรรมนูญไทยทุกฉบับเพื่อจำหน่ายให้นิสิตนักศึกษา
นักเรียนมวตราษฎรหาซื้อได้โดยราคาถูกเสมอ เพื่อเป็น
เครื่องมือประกอบการพิจารณาเสนอความเห็นรัฐบาลในการ
ร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่แล้ว และเมื่อได้เห็นการเขียนประวัติ
รัฐธรรมนูญที่อ้างข้างต้นนั้น ผมก็ยังเห็นความจำเป็นที่
ท่านทั้งหลายต้องมีหนังสือรวบรวมรัฐธรรมนูญ เพื่อนิสิตนัก
ศึกษานักเรียนมวตราษฎรจะได้จัดตั้งกลุ่มศึกษาของตนเอง
และศึกษารัฐธรรมนูญทุก ๆ ฉบับตั้งแต่คำปรารภ และทุก
มาตราแล้ววินิจฉัยเอง ว่าเรื่องใดตอนใดเป็นประชาธิปไตย
หรือไม่เป็นโดยปราศจากอคติ แม้รัฐธรรมนูญฉบับที่ผมมี

ส่วนร่างก็ขอเชิญวิจารณ์ได้อย่างเสรี ท่านก็จะพบเองว่าผู้เขียน
ใครได้กล่าวตามความจริงหรือไม่

เพื่อที่องค์กร ฯ จะได้บทความของผมลงพิมพ์ทันใน
วันที่ ๑๐ ธันวาคม ๒๕๑๖ ผมจึงขอส่งมาคราวนี้เฉพาะตอน
ที่เกี่ยวกับเรื่องที่กำลังสนใจในระหว่างนี้ และเรื่องเกี่ยวกับ
ปัญหาที่นักศึกษาลายคนได้มาถามผม รวมทั้งคุณเสาวนีย์ ฯ
เคยบอกและเคยถามด้วย โดยผมให้หัวข้อบทความว่า

“พรรคใดบ้างที่สามารถป้องกันผู้แทนขายตัว, วิธีให้
ราษฎรถอดผู้แทน (Recall), วิธีเลือกตั้งจากง่ายไปสู่ยาก,
เสนอให้รัฐจ่ายค่าบวการให้ราษฎรที่มาลงคะแนน, ชนรุ่น
ใหม่จะมีทางได้เป็นผู้แทนในทางปฏิบัติหรือไม่, และ “สภา
เดียว” ผมไม่ขัดข้องที่ศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย
และองค์กรนิสิตนักศึกษานักเรียนแห่งสถานศึกษาทั้ง
หลาย หนังสือพิมพ์ และผู้สนใจทุกท่านจะจับพิมพ์ขึ้นได้โดย
ผมไม่สงวนลิขสิทธิ์

๑. พรรคใดบ้างที่สามารถป้องกันผู้แทนขายตัว?

๑.๑ ท่านทั้งหลาย ได้ยิน ได้ฟังหรือได้เห็นตัวอย่างที่
ตก ๆ รั้น ๆ จากการเลือกตั้งระบบพรรคที่แล้วมาว่าระบบ

พรรคนั้นได้แก้ปัญหาที่กล่าวกันว่า “ผู้แทนขายตัว” ได้หรือไม่
ปัญหาอยู่ที่คุณธรรมของผู้แทนแต่ละคนว่ามีความซื่อ
สัตย์ต่อประชาชนไทยและต่อมวลราษฎรหรือไม่ ผู้แทนในพรรค
หนึ่ง ๆ ย่อมมีทั้งคนที่ซื่อสัตย์และไม่ซื่อสัตย์ต่อมวลราษฎร
ส่วนผู้ที่สมัครโดยไม่สังกัดพรรค ซึ่งไม่มีทางจะได้ประโยชน์
จากพรรคก็ไม่มีทางขายตัวนอกจากผู้แทนที่เห็นแก่ตัวและจำ
พวกที่เรียกว่า “ผู้แทนผี” ส่วนพรรคนั้นก็มิมีชนิดที่เรียกกัน
ว่า “พรรคผี” ที่อ้างว่าเป็นฝ่ายค้าน แต่ตนเองหรือ
พรรคของตนหรือบางคนในพรรคของตนแอบไปรับประโยชน์
จากฝ่ายรัฐบาล ชนรุ่นใหม่ที่สนใจก็ขอให้ศึกษาจากผู้แทน
รุ่นเก่าที่ตนมีประสบการณ์และความหมายของ “ผู้แทนผี”
และ “พรรคผี” ไว้ด้วย ซึ่งเป็นกรณีนิมิต (Invention) ที่
เกิดขึ้นขึ้นในประเทศไทยตั้งแต่การเลือกตั้งตามรัฐธรรมนูญ
ฉบับ ๒๕๕๒ ที่เขียนไว้เพื่ออภิสิทธิ์ชนและเพื่อที่ฝ่ายเสรี
มันักศิลาจะเอาชนะให้ได้ประกอบเป็นรัฐบาลขึ้น ก็ต้องใช้
วิธีการหาคะแนนเสียงเพิ่มจาก “ผู้แทนผี” และ “พรรคผี”
ที่ไม่อาจควบคุมสมาชิกในพรรคของตนได้ทั่วถึง จึงมีผู้แอบไป
รับเงินจากฝ่ายเสรีมันักศิลาโดยยอมทำที่พรรคไม่สามารถจับ

ได้ เช่นไม่มาประชุมในวันออกเสียงให้ความไว้วางใจรัฐบาล หรือในวันที่จะคัดค้านกฎหมายสำคัญของฝ่ายรัฐบาล โดยอ้างว่าป่วยหรืออ้างเหตุอื่นที่ไม่สามารถมาประชุมได้ การหลบตัวไม่มาสภาเช่นนี้ ก็เป็นการเพียงพอกแก่ฝ่ายเสรีมันักศิลาที่พรรคฝ่ายค้านมีเสียงคัดค้านน้อยลงไป

๑.๒ เมื่อวันที่ ๑๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๑๒ ได้มีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนตามรัฐธรรมนูญ ฉบับ ๒๕๑๑ สรุปการเลือกตั้งครั้งนี้ มีพรรคการเมืองได้ส่งสมาชิกของพรรคเข้ารับเลือกตั้งรวมทั้งผู้ไม่สังกัดพรรคการเมืองโตสมัครรับเลือกตั้งด้วย ปรากฏผลดังนี้

พรรคสหประชาไทย	ได้	๗๖	คน
พรรคประชาธิปไตย	ได้	๕๗	คน
พรรคแนวร่วมเศรษฐกิจ	ได้	๔	คน
พรรคสัมมาชีพช่วยชาวนา	ได้	๑	คน
พรรคแนวประชาธิปไตย	ได้	๗	คน
พรรคเสรีประชาธิปไตย	ได้	๑	คน
พรรคประชาชน	ได้	๒	คน
ผู้ไม่สังกัดพรรคใด	ได้	๗๑	คน
รวม		๒๑๘	คน

ผู้อ่านจะเห็นได้ว่าพรรค ส.ป.ท. ของฝ่ายจอมพลถนอม มีสมาชิกน้อยกว่ากึ่งหนึ่งของจำนวนสมาชิกทั้งหมด แต่ก็สามารถเอาชนะในสภาผู้แทนได้ ผมเห็นว่าเราไม่ควรลงโทษว่าผู้ไม่สังกัดพรรคใดทุก ๆ คนขายตัวให้แก่ฝ่ายจอมพลถนอม เราควรให้ความเป็นธรรมว่าผู้ไม่สังกัดพรรคใดนั่นเอง หลาย คนหรือจำนวนมากคัดค้านเรื่องที่จอมพลถนอมเสนอรัฐสภา บัญญัติจึงมีว่าเสียงที่ฝ่ายจอมพลถนอมได้ขึ้นจนเกินกว่ากึ่งหนึ่งของจำนวนสมาชิกทั้งหมดนั้น ได้มาจากผู้แทนที่สังกัดพรรคอื่น ๆ ด้วย ถ้าผู้สนใจศึกษาให้รอบคอบจะเห็นว่าบางพรรคที่อ้างว่าเป็นฝ่ายค้านอย่างสำคัญ ได้ยกมือให้เรื่องที่จอมพลถนอมเสนอและบางครั้งพูดค้านแต่พอถึงเวลาก่อนลงมติก็บังเอิญมีความจำเป็นต้องไปห้องน้ำบ้างหรือไปพักผ่อนที่สโมสรสภาเพราะพูดมาเหนื่อยแล้วจึงขึ้นมาลงคะแนนในที่ประชุมไม่ทัน และยังมีบางคนของพรรคที่มีได้มาประชุม ผมจึงขอให้ผู้สนใจสอบสวนดูว่าที่มีผู้อ้างว่าการเลือกตั้งชนิด "รวมเซต" ในจังหวัดใหญ่แล้วได้ผู้แทนของบางพรรคชนิด "กินรวบ" นั้น สามารถป้องกันผู้แทนขายตัวได้จริงหรือไม่

เมื่อครั้งผมยังอยู่ในประเทศไทย ไม่เคยพบว่ามีการเล่นพนันขนาดหนักในสโมสรรัฐสภาแต่เมื่อมาอยู่ในประ

เทศฝรั่งเศสแล้วได้อ่านหนังสือพิมพ์จากประเทศไทยประกอบ
ด้วยมีผู้เห็นแก่ตามมาเล่าให้ฟังยืนยันความจริงของหนังสือพิมพ์
ที่กล่าวว่าผู้แทนจำนวนหนึ่งมิใช่ทั้งหมด ได้เล่นการพนันได้
เสียกันถึงขนาดเป็นแสน ๆ บาททีเดียว ฝ่ายแพ้ไม่มีเงินชำระ
ก็ต้องเป็นลูกหนี้ ตามชื่อที่หนังสือพิมพ์และผู้เห็นแก่ตำหนิ
เองเล่าให้ฟังนั้นก็ เป็นบุคคลของทุก พรรครวมทั้งพรรค
ฝ่ายค้านที่สำคัญ นิสิตนักศึกษาที่เรียนที่อยู่ในเมืองไทย
ถ้าต้องการความจริงก็อาจทราบได้ดีกว่าผม ดังนั้นตามตัว
อย่างของเมืองไทยเราเอง พรรคการเมืองไม่อาจควบคุมสมา
ชิกของตนให้ประพฤติในสิ่งควรประพฤติและละเว้นในสิ่งควร
ละเว้นได้

๑.๓ ส่วนพรรคการเมืองในเมืองนอกนั้นเราไม่ควร
อ่านเพียงตำราเท่านั้น ควรศึกษาจากการปฏิบัติว่าเขาบ่อนกัน
การขายตัวของผู้แทนได้หรือไม่

(๑) ผู้ที่ไม่เคยไปเมืองนอกก็ได้ฟังวิทยุหรืออ่านหนังสือ
พิมพ์ในประเทศไทยแถลงข่าวข้อเท็จจริงที่สื่อกระฉ่อนไป
ทั่วโลกระหว่างนี้คือเรื่อง "Watergate" (วอเตอร์เกต) ซึ่ง
พรรค "Republican" ใช้วิธีลอบบันทึกอภัยเสียงคำปรึกษาหา

รือของพรรค "Democrat" ที่สำนักงานใหญ่ของพรรคคนที่
ตั้งอยู่ ณ อาคาร "วอเตอร์เกต" ณ กรุงวอชิงตัน พรรค
นี้พยายามบีบบังคนทำผิดของพรรค แต่เมื่อเรื่องถึงมืออัย
การและผู้พิพากษาได้ส่วน พรรคนั้นก็ส่งตัวบางคนที่เป็นชั้น
ลูกน้องเป็นการบุชายันต์ เรื่องก็ยังไม่จบลงง่าย ๆ คือลุกลาม
มาถึงท่านประธานาธิบดีคนตนเองที่ผู้พิพากษาได้ส่วนขอเทป
อัดเสียง แต่ท่านได้อ้างเอกสิทธิ์ที่ไม่ยอมมอบเทปอัดเสียงให้
เรื่องยังคาราคาซังอยู่จนทุกวันนี้

(๒) เมื่อไม่นานมานี้ ท่านแอกนิว ก็ต้องลาออกจาก
การเป็นรองประธานาธิบดีสหรัฐ เพราะผู้พิพากษาที่มีหน้าที่
สอบสวนได้ความว่า ท่านรับเงินจากผู้รับเหมาบางคน ที่
ช่วยในการเลือกตั้งของพรรคท่าน ยังมีบุคคลหลายคนแห่ง
ทำเนียบขาวที่ถูกฟ้องศาลฐานยักยอกเงิน ที่นักธุรกิจเอามา
ให้เพื่อช่วยในการเลือกตั้งของพรรค ในขั้นแรกพรรคก็อุบ
เรื่องนี้ไว้ แต่ราษฎรอเมริกันเคอะอะมากจน พรรคก็
ต้องให้พวกของตนลาออกจากตำแหน่ง มิใช่พรรคจัดการ
ชนก่อนราษฎร

(๓) แม้ว่าพรรคดีโมแครตที่ตามชื่อแปลว่า "พรรค
ประชาธิปไตย" ก็มีกรณีทำนองเดียวกันกับพรรค "รีพับ-

ลึกลง” ถ้าพรรคนั้นยังไม่เป็นรัฐบาลเรื่องก็ छो่นจวนน้อยน้อย แต่ถ้าพรรคนั้นเป็นรัฐบาลก็ไม่แน่ว่าจะมีคนในพรรคกินกันขนาดไหน เพราะหลายคนแห่งพรรคนั้นเป็นคนโลกมากเพราะมีหนี้สินล้นพ้นตัวก็มอญ

(๔) ในยุโรปอีกหลายประเทศก็ปรากฏว่ามีหลายพรรคที่สมาชิกขายตัว เช่นสมาชิกบางคนแห่งพรรคฝ่ายรัฐบาลในฝรั่งเศสได้อาศัยอำนาจหน้าที่ ทำการทุจริตกรณีเครดิตอสังหาริมทรัพย์ คนไทยที่ไม่เคยมาเมืองนอกก็คงได้ฟังวิทยุหรือได้อ่านหนังสือพิมพ์กรณีที่ทำานโพพูโม รัฐมนตรีแห่งพรรคคอนเซอร์เวทีฟ ได้สมสู่กับหญิงโสเภณีที่ทุตทหารโซเวียตก็ไปสำนักนั้นด้วย เป็นที่น่าอับอายแก่ความลับสุดยอดของรัฐบาลอังกฤษ เมื่อไม่นานมานี้ยังมี ท่านเจ้าศักดิ์คณาแห่งพรรคเด็วกันนั้นซึ่งดำรงตำแหน่งช่วยว่าการในกระทรวงป้องกันราชอาณาจักร ได้สมสู่กับหญิงโสเภณีอีกหลายคนที่มาจากแหล่งลับเยอรมัน และยังมีกรณีมากหลายที่คนสังกัดพรรคหนึ่งแล้วขายตัวให้พรรคอื่นถ้าราษฎรยังไม่เปิดโปงชั้นพรรคก็อุบเรื่องหนึ่งไว้

๑.๔ จากปรากฏการณ์ที่เป็นรูปธรรมในประเทศไทยเองและในเมืองนอก จึงเห็นได้ว่า การบ่อนกนผู้แทนขาย

ตัวนั้นมิใช่ทำได้โดยพรรค การที่ประเทศต่าง ๆ มีพรรคการเมืองนั้น เราต้องศึกษาตามหลักวิชาการเมืองให้ถูกต้องเสียก่อนว่าคนในชาติหนึ่ง ๆ นั้น ประกอบด้วยหลายชนชั้นวรรณะซึ่งมีฐานะทางสังคมและทางดำรงชีพต่าง ๆ กัน แต่ละชนชั้นวรรณะแต่ละอันดับปลีกย่อยก็มีพรรคซึ่งเป็นตัวแทนในการดำเนินเพื่อให้บรรลุตาม ความปรารถนาที่เป็นอุดมคติของชนชั้นวรรณะและอันดับปลีกย่อย ในบางประเทศเช่นใน ส.ร.อ. มีสิ่งที่เรียกว่า “พรรค” ใหญ่ ๒ พรรค นั่นคือ “ดีโมแครต” ที่แปลตามชื่อว่า “พรรคประชาธิปไตย” และ “รีพับลิกัน” ที่แปลว่า “ชาวสาธารณรัฐ” นั้น ก็เป็นพรรคของฝ่ายนายทุนด้วยกัน และไม่มีอุดมคติแน่นอนเป็นประจำ คือก่อนจะมีเลือกตั้งต่างพรรคกันนัดประชุมกำหนดนโยบายเป็นคราว ๆ ไป บางคราวนโยบายของ “ดีโมแครต” ก็เหมือนกับ “รีพับลิกัน” ชุดก่อนขึ้นไป ๑ ชุดเคยทำมา จึงมีลักษณะเป็น “พวกการเมือง” ยิ่งกว่า คือฝ่ายนายทุนแยกออกไป ๒ พวกตามชื่อดังกล่าว ส่วนพรรคที่แท้จริงมีอุดมคติแน่นอนใน ส.ร.อ. นั้นถูก “พวกการเมือง” ใหญ่ของฝ่ายนายทุนก็กักกันโดยวิธีเลือกตั้งของ

ระบบพรรคการเมืองนั้น ท่านก็ยอมเห็นได้ว่าพรรคการเมืองใหญ่ นั้นไม่สามารถป้องกันผู้แทนขายตัวได้ตามที่กล่าวมาแล้ว

๒. วิธีให้ราษฎรถอดผู้แทน (Recall)

๒.๑ เมื่อคุณเสาวณีย์ ลิมมานนท์ มาถามผมถึงวิธีป้องกันผู้แทนขายตัว ผมได้ชี้แจงความเห็นว่ามีใช่แก้โดยวิธีพรรคที่ไม่เคยปรากฏในเมืองไทยและเมืองนอกตามตัวอย่างที่ผมนำมาแล้ว แต่อยู่ที่ต้องแก้ตัวผู้แทนนั้นๆเองว่าจะมีวิธีการอย่างไรให้เขามีอิทธิพลต่อบุคคลในประโยชน์ของมวลราษฎรยิ่งกว่าส่วนตัว มีวิธีการที่使他จำต้องปฏิบัติในสิ่งควรประพฤติละเว้นในสิ่งควรละเว้น และต้องใช้วิธีให้อำนาจแก่ราษฎรที่เลือกตั้งผู้นั้นขึ้นมาสามารถควบคุมผู้แทนของตนได้โดยตรงมิใช่หวังให้พรรคควบคุม ผมเห็นว่าวิธีป้องกันผู้แทนขายตัวมีวิธีที่ดีที่สุดอย่างหนึ่งเท่าที่พบ คือวิธีรัฐธรรมนูญของบางประเทศและบางรัฐ เรียกเป็นภาษาอังกฤษว่า * "Recall" ซึ่งแปลว่า "การเรียกตัวกลับคืน" หรือ "การถอดผู้แทน" คือเมื่อราษฎรในเขตเลือกตั้งผู้แทนคนใดเห็นว่าผู้แทนของตนมีพฤติกรรมที่ก่อให้เกิดเห็นว่าไม่ซื่อสัตย์ต่อหน้าที่ของตน ก็มีสิทธิ์เมื่อรวมกันได้ประมาณร้อยละ ๒๕ หรือกว่า

นั้นขึ้นไปทำหนังสือยื่นต่อรัฐสภาหรือองค์การใดที่เหมาะสม เรียกตัวผู้แทนนั้นกลับคืนให้หมดสมาชิกภาพไป วิธีนี้เริ่มมีขึ้นก่อนในบางแขวง (Canton) อันเป็นรัฐในสหพันธรัฐสวิสเซอร์แลนด์ ต่อมาบางมลรัฐในสหรัฐอเมริกาได้นำวิธีนี้ขึ้นไปใช้ แต่รัฐธรรมนูญของสหรัฐอเมริกาไม่ยอมใช้วิธีนี้จึงมีผู้แทนทั้งพรรค "ดีโมแครต" และ "รีพับลิกัน" ขายตัวกันหลายคน ส่วนในรัฐธรรมนูญจีนตามระบบประชาธิปไตยแผนใหม่ นั้นก็มีบทบัญญัติวิธีเรียกผู้แทนกลับคืนคล้ายกันกับวิธีของบางมลรัฐและบางแขวงในค่ายเสวียนยิม

๒.๒ วิธีเรียกผู้แทนกลับคืนต้องใช้จ่ายเงินของรัฐบาลมาก ถ้ามีการเลือกตั้งชนิด "รวมเขต" ของจังหวัดใหญ่ ๆ แต่ถ้ามีการเลือกตั้งชนิด "แบ่งเขต" ของจังหวัดใหญ่เท่ากับจำนวนของจังหวัดนั้นพึงมีผู้แทน ได้แล้ววิธีที่ใช้เงินน้อยกว่าเท่ากับการเลือกตั้งซ่อมเมื่อผู้แทนตายหรือลาออก เมื่อผู้แทนแต่ละคนรู้ว่าตนอาจจะถูกราษฎรเรียกตัวกลับคืนหรือถูกถอนการเป็นสมาชิกโดยราษฎรในเขตของตน ผู้แทนแต่ละคนก็จะต้องระมัดระวังตัวโดยไม่ทำผิดต่ออุดมคติและคำมั่นสัญญาที่ให้ไว้แก่ราษฎรในขณะที่เลือกตั้งรวมทั้งไม่ยอมขายตัว ทั้งนี้

เราอาจจะไม่มีการถอนตัวผู้แทนหรือจะถอนเพียงไม่กี่คนที่ไม่มีสิทธิโหวตตั้ปะ แต่ราษฎรก็คงไม่เสียตายนี่จะต้องใช้จ่ายในการเลือกตั้งใหม่ดีกว่าที่จะปล่อยให้ผู้แทนชายตัวคงอยู่ในตำแหน่งต่อไปจนครบวาระ

ถ้าหากรัฐธรรมนูญฉบับใหม่กำหนดให้มีสภาผู้แทนแต่สภาเดียวโดยไม่มีสภาสูงหรือวุฒิสภา ตามที่ผมทราบจากคุณเสาวณีย์ ลิมมานนท์ว่า นักศึกษาได้เคยร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ไว้ก่อนเหตุการณ์ตุลาคมแล้วว่าให้มีสภาผู้แทนแต่สภาเดียว รัฐก็สามารถประหยัดเงินที่จะต้องจ่ายเป็นเงินเดือนของท่านวุฒิสมาชิกและค่าใช้จ่ายวุฒิสภารวมแล้วมีหนึ่งกว่าสิบล้านบาทนั้น เอามาตั้งเป็นเงินงบสำรองไว้เพื่อใช้จ่ายในการเลือกตั้งซ่อมแทนตำแหน่งว่างที่ผู้แทนชนิดชายตัวเองต้องถูกเรียกกลับคืน หรือถูกถอนสมาชิกภาพโดยราษฎรเอง ผมกะเนว่าเงินสำรองที่ประหยัดได้ประมาณปีละสิบล้านบาทนี่คงพอการที่จะเลือกตั้งซ่อมไม่น้อยกว่าสิบล้านตำแหน่ง แต่ถ้าเงินสำรองนั้นไม่พอก็ขอตั้งงบประมาณเพิ่มเติมได้ โดยคิดว่า การเลือกตั้งใหม่ทั่วทั้งประเทศนั้นก็เคยทำกันมาแล้วเมื่อรัฐบาลกับสภาผู้แทนขัดแย้งกันก่อนถึงกำหนด

วาระที่ผู้แทนหมดสมาชิกภาพ รัฐบาลก็สามารถยุบสภาแล้วให้มีการเลือกตั้งใหม่ซึ่งต้องใช้จ่ายเงินยิ่งกว่าการเลือกตั้งใหม่แทนในตำแหน่งว่างที่ผู้แทนราษฎรถูกเรียกตัวกลับคืน

๓. วิธีเลือกตั้งจากง่ายไปสู่ยาก

นักศึกษาหลายคน ถามผมว่าวิธีเลือกตั้งชนิดใดจึงจะเหมาะสมแก่สภาพของราษฎรไทยในปัจจุบัน

๓.๑ ผมตอบว่าบางวิธีผมเคยเรียนเคยเห็นมา และเคยนำเสนอใช้ในประเทศไทย บางวิธีเคยอ่านจากตำราแต่ไม่เคยมีประสบการณ์เอง แต่ก็พิจารณาจากสภาพของราษฎรไทยเป็นสำคัญก่อนอื่นว่าจะต้องตั้งต้นจากง่ายไปสู่ยาก เปรียบเหมือนนักเรียนชั้นประถมก็ต้องเรียนเดือนขึ้นไปเป็นลำดับไปสู่มัธยมแล้วเข้ามหาวิทยาลัยเรียนชั้นปริญญาตรี ปริญญาโท ปริญญาเอกเป็นลำดับไป ถ้าจากประถมกระโดดขึ้นเรียนปริญญาเอกก็ไม่มีทางสำเร็จและจะทำให้ นักเรียนผู้นั้นเบื่อหน่ายไม่มาเรียนหรือลาออกไป ฉะนั้นได้ก็คิดว่าวิธีเลือกตั้งยุ่งยากซับซ้อนราษฎรที่มีสภาพยังไม่ถึงขั้นนั้นก็เบื่อหน่ายแล้วก็จะไม่มาออกเสียงลงคะแนน ความหวังที่ท่านจะให้ประชาชนนิยมระบบประชาธิปไตยก็ไม่อาจบรรลุได้

๓.๒ ปาฐกถาในที่ประชุมนักเรียนไทยในอังกฤษที่เมืองคอนแอสเทอร์เมื่อ ๒๘ ก.ค. ๒๕๑๖ นั้น ผมได้กล่าวไว้แล้วว่าประเทศอังกฤษที่ถือกันว่าเป็นแม่แห่งระบบประชาธิปไตยทางรัฐสภาซึ่งคนอังกฤษ ได้ค้นกับการเลือกตั้งผู้แทนราษฎรมาหลายร้อยปีแล้วนั้น เขาก็ยังใช้วิธีแบ่งเขตเลือกตั้ง ๑ เขตต่อผู้แทนคนหนึ่ง ประเทศอังกฤษมีพลเมืองประมาณ ๕๕ ล้านคนได้แบ่งออกเป็น ๖๓๐ เขตเลือกตั้ง ถ้าคิดตัวเฉลี่ยก็ประมาณ ๑ เขตต่อพลเมือง ๘๐,๐๐๐ คน แม้ว่าในอังกฤษจะนิยมวิธีมีพรรคการเมือง แต่เขาไม่บังคับผู้สมัครให้สังกัดพรรค เพราะเป็นเสรีภาพของผู้สมัครที่จะสังกัดพรรคหรือไม่สังกัด ราษฎรอังกฤษมิได้หลั่งหูหลั่งตาว่าใครชอบพรรคใดก็เลือกคนที่สังกัดว่าสังกัดพรรคนั้น คือเขาให้คุณลักษณะตัวของผู้สมัครด้วย และโดยเหตุที่เขตหนึ่งๆ มีพลเมืองประมาณไม่ถึง ๑ แสนคนและผู้มีสิทธิออกเสียงตัวเฉลี่ยประมาณ ๖๐,๐๐๐ คนต่อ ๑ เขต ผู้สมัครก็สามารถติดต่อทำความรู้จักกับผู้มีสิทธิออกเสียงได้เป็นส่วนมาก และผู้มีสิทธิออกเสียงก็สามารถพิจารณาคุณลักษณะของผู้สมัครได้กว้างนอกจากในขั้นแรกว่าดีแล้วแต่ผู้แทนแอบไปประพฤติ

ชั่วภายหลังในบางกรณีซึ่งอังกฤษไม่ใช้วิธี "Recall" คือให้ราษฎรเรียกตัวกลับคืน

เมื่ออังกฤษแบ่งเขตเลือกตั้งไม่กว้างขวางใหญ่โตนัก เขาก็แยกหน่วยออกเสียง ได้หลายหน่วยสะดวกแก่การที่คนอังกฤษมาลงคะแนนเสียงโดยไม่เสียเวลาเดินทางมาไกล ๆ ผมจึงได้ชี้แจงกับนักเรียนไทยในสหพันธรัฐเยอรมันเมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๕ ครั้งหนึ่งกับนักเรียนไทยในอังกฤษเมื่อ ๒๕๑๖ อีกครั้งหนึ่งว่า การที่เมืองไทยมีหน่วยเลือกตั้งห่างไกลกันมากนั้นก็เป็นธรรมดาที่ราษฎรจะสะดวกทำมาหากิน ทั้งวันมาลงคะแนนได้อย่างไร จะมีก็แต่คนที่อยู่ไม่ห่างหน่วยเลือกตั้ง ฉะนั้นการที่ผู้ลงคะแนนที่แล้ว ๆ มาเป็นจำนวนน้อยนั้น จะขัดความผิดมาให้ราษฎรไม่ได้ คือทางราชการต้องจัดให้มีหน่วยเลือกตั้งให้มากขึ้นพอแก่การที่ราษฎรจะมาลงคะแนนได้โดยไม่เสียเวลาทำมาหากินทั้งวัน ในสมัยก่อนมีเจ้าหน้าที่น้อย แต่ในสมัยนี้ เราอาจขอแรงนิสิตนักศึกษา นักเรียนที่ปรารถนาให้ประชาชนเลื่อมใสในระบบประชาธิปไตยไปช่วยเป็นเจ้าหน้าที่หน่วยเลือกตั้ง ผมคิดว่าท่านเหล่านี้เต็มใจช่วยแน่ และเราจะได้การเลือกตั้งที่บริสุทธิ์ยิ่งกว่าที่เคยมีมาในบาง

กรณีที่เราเรียกกันว่า “ไฟไฟ” คือเจ้าหน้าที่บางคนใช้บัตรที่ไม่มีคนมาลงคะแนนนั้นปิดเครื่องหมายในบัตรเสียเอง แล้วจัดส่งไปในหีบลงคะแนนเพื่อช่วยพวกของตน หรือกรณีอื่นจาวเรื่อง “หีบไฟ” ในสมัยเสริมผนังศิลาซึ่งเมื่อเจ้าหน้าที่เห็นว่าคะแนนที่พวกตนได้รับแม้จะทั้งไฟไฟแล้วก็ผู้ฝ่ายอื่นไม่ได้จึงทำลายบัตรในหีบออกเสียงนั้นทั้งหมดแล้วทำ “ไฟไฟ” ขึ้นใหม่ นับคะแนนใหม่ ทำให้ผู้สมัครฝ่ายตนชนะโดยวิธีหีบไฟนั้น คิดนั้นมาถึงโรงศาลที่ท่านผู้หนึ่งถูกอัยการฟ้องในข้อหาดูหมิ่นผู้แทนการทูตอเมริกันว่า “ก๊วยมะริกััน” ที่มาพูดเขาใจจอมพล ป. ว่าใน ส.ร.อ. นั้น ที่ซิกาโกมีนักเลงยกเอาหีบบัตรออกเสียงไปคือ ๆ จากเจ้าหน้าที่

ผมเห็นว่าการแบ่งเขตตามแม่ระบบประชาธิปไตยทางรัฐสภาดังกล่าว และเคยนำมาใช้ในประเทศไทยก่อนรัฐประหาร ๘ พ.ย. ๒๔๙๐ นั้น รัฐเสียค่าใช้จ่ายน้อยกว่า เช่นในการทำสแตมป์เครื่องหมายเติมสำหรับผู้สมัครคนหนึ่ง ๆ ที่ใช้ปิดบนบัตรนั้นก็ทำเพียงไม่กี่แถว เพราะในเขตหนึ่ง ๆ ไม่มีคนสมัครกันหลวม แต่การรวมเขตจังหวัดใหญ่เช่นจังหวัดพระนครที่มีผู้แทนได้ ๑๐ คน แต่แต่ละพรรคก็ส่งคน

ของตนสมัคร ๑๐ คนรวมกว่า ๕ พรรคก็มีสแตมป์เติมที่รัฐต้องพิมพ์ให้อย่างน้อย ๕๐ ใบเป็นบัญชีทางยาว หรือแบ่งออกเป็นตอน ๆ ก็หลายตอนจึงเหลือที่ไม่ใช้หลายตอนต้องเสียเปล่าคิดเป็นเงินจำนวนไม่น้อย เงินที่เสียไปนี้ถ้าเอามาทำสมุดแจกนักเรียนก็ได้หลายล้านเล่ม

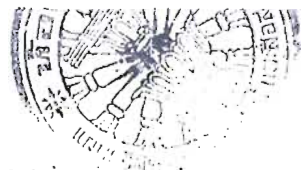
ส่วนหน่วยเลือกตั้งภายในเขตก็ควรจัดให้มีทุกหมู่บ้าน แทนที่จะมีหน่วยละตำบลนั้น เวลานั้นมีประมาณ ๔๔,๖๐๖ หมู่บ้าน เมื่อหักจำนวน ๕๐๓๖ ตำบลที่เคยจัดเป็นหน่วยเลือกตั้งอยู่เดิมนั้น ก็คงมีหน่วยที่จะจัดเพิ่มประมาณ ๔๐,๐๐๐ หน่วย ค่าทำบัตรก็ประมาณ ไม่มากกว่าเดิมแต่จะถูกกว่าเพราะมีการแบ่งเขต จะใช้จ่ายเพิ่มเติมเฉพาะค่าทำหีบลงบัตรและค่าพาหนะเบียดเบียนเจ้าหน้าที่ประมาณหน่วยละ ๕๐๐ บาท รวมเป็นเงินที่จะเพิ่มในการนี้ประมาณ ๒๐ ล้านบาท ซึ่งผมเห็นว่าคุ้ม และได้ผลเกินค่าที่จะทำให้ราษฎรทั่วทั้งประเทศสนใจในระบบประชาธิปไตย

๔. เสนอให้รัฐจ่ายค่าบวการให้ราษฎรที่ลงคะแนน

๔.๑ นอกจากนี้ผมคิดขึ้นเองว่าน่าจะทดลองทำเป็นประวัติการณ์ของโลกบ้างว่า ผู้มีสิทธิออกเสียงคนใดมาลง

คะแนนก็จะได้รับค่าบ่วยการจากรัฐบาลครั้งละ ๑๐ บาท ผม
 คาดว่าในจำนวนพลเมืองไทยร่วม ๔๐ ล้านคนนั้นมีจำนวน
 ผู้มีสิทธิออกเสียงประมาณ ๒๐ ล้านคน รัฐก็ใช้เป็นค่าบ่วย
 การของราษฎร ๒๐๐ ล้านบาท *ซึ่งไม่น่าเสียดายเพราะ*
เท่ากับคืนเงินที่เก็บภาษีอากรจากราษฎรคืนให้คนละ ๑๐
บาทในวันเลือกตั้ง ถ้าหากเอาเงินที่รัฐบาลยืมได้จากผู้ทำ
 ลายประชาธิปไตยทั้งแก่สฤษดิ์เป็นต้นมา จนถึงถนอมประภาส
 ที่รัฐบาลควรยืมได้ก็ประมาณพัน ๆ ล้านบาท รัฐบาลเอา
 คืนราษฎรคราวละ ๒๐๐ ล้านบาทต่อการเลือกตั้งครั้งหนึ่งใน
 รอบ ๔ ปี ก็เป็นอันว่าในรอบ ๑๐๐ ปีนี้มีการเลือกตั้ง ๒๕
 ครั้งก็มีเงินพอคืนให้ราษฎรได้โดยตรง *ชนรุ่นปัจจุบันนี้*
ก็จะปลูกฝังนิสัยประชาธิปไตยได้มั่นคงแล้วถ้าหยุดให้ชนรุ่น
ใหม่ในอีก ๑๐๐ ปีข้างหน้าโน้นให้พัฒนาต่อไปได้

การคืนเงินให้ราษฎรโดยตรงตามวิธีที่ผมเสนอนี้เป็น
 ประโยชน์กว่าที่รัฐบาลจะเอาเงินที่ยืมได้จากผู้ทุจริตไปใช้ใน
 งบประมาณประจำของรัฐบาลซึ่งเรียกอย่างคนไทยว่า “เบี้ย
 หัวแตก” โดยกระทรวงนั้นกระทรวงนี้จะขอแบ่งเอาไป

๕.๒ ผมเห็นอีกว่าวิธีที่รัฐจ่ายค่าบ่วยการให้ผู้มีสิทธิ
 ออกเสียงมาลงคะแนนนั้นยังจะช่วยป้องกันมิให้ผู้สมัครเริ่ม-
 โกงตั้งแต่ต้นโดยวิธีจ่ายค่าพาหนะเป็นสินน้ำใจให้ผู้มาลง
 คะแนน

๕. ชนรุ่นใหม่มจะมีทางได้เป็นผู้แทนในทาง ปฏิบัติหรือไม่

๕.๑ นักศึกษาบางคนขอให้ผมอธิบายวิธีเลือกตั้งของ
 เยอรมัน ผมได้ตอบว่าผมเพิ่งแต่เคยเรียนทางตำราเมื่อครั้ง
 ผมเป็นนักศึกษาคณะนิติศาสตร์แห่งมหาวิทยาลัยในฝรั่งเศส
 อันตรงกับสมัยที่ประเทศเยอรมันใช้รัฐธรรมนูญฉบับ “ไว-
 มาร์” (Weimar) ซึ่งเป็นวิธีที่ Victor d'Hondt คิดขึ้นโดย
 ปรับปรุงจากวิธีของ C.C.G. Andrae ชาวเดนมาร์ก เมื่อ
 ระบบนาซีเกิดขึ้นใน ค.ศ. ๑๙๓๓ แล้วไม่มีการเลือกตั้งจน
 กระทั่งตั้งสหพันธ์รัฐแล้วนำวิธีก่อนนาซีนั้นกลับมาใช้ โดย
 ปรับปรุงใหม่ วิธีนี้เรียกเป็นภาษาอังกฤษว่า “Proportional
 Representation” อักษรย่อ P.R. เรียกเป็นภาษาฝรั่งเศสว่า
 “Representation Proportionnelle” อักษรย่อ R.P. คือการ
 ตัวเฉลี่ยผู้แทนตามพรรค (ตามฉบับเดิมที่คนเดนมาร์กคิดขึ้น

นั้นให้เฉลี่ยแก่ผู้สมัครไม่สังกัดพรรคด้วย) ถือกันว่าเป็น
ยุติธรรมดีสำหรับการเลือกตั้งระบบพรรค แต่วิธีการยุ่งยาก
ในการคำนวณ คือผู้มีสิทธิออกเสียงคนหนึ่งมีสิทธิออกเสียง
๒ ครั้ง ครั้งที่ ๑ สมาชิกกึ่งหนึ่งของรัฐสภาได้รับเลือกจาก
เขตที่มีผู้แทน ได้คนเดียวส่วนตำแหน่งที่เหลือแบ่งกันตามส่วน
เฉลี่ยจากเขตที่มีผู้แทน ได้หลายคน จำนวนผู้แทนที่พรรค
หนึ่ง ๆ ได้ในเขตที่มีผู้แทนได้คนเดียวนั้น ให้หักออกจาก
จำนวนรวมของตำแหน่งผู้แทน เพื่อจะได้ตำแหน่งจากการ
เลือกตั้งตามบัญชี (ลิสต์) ของพรรคขอให้นักศึกษาถามผู้รู้
ช่วยอธิบายเพิ่มเติมให้แจ่มแจ้งด้วยส่วน การปฏิบัตินั้นผม
ไม่เคยมีโอกาสดำเนินการอธิบายไม่ได้ขอให้นักศึกษาถามผู้มี
ประสบการณ์ช่วยอธิบายด้วย

แม้วิธีนี้จะยุติธรรมสำหรับการเลือกตั้งระบบพรรค แต่
ราชกรัญอังกฤษแห่งประเทศแม่ประชาธิปไตยก็ยังขึ้นไม่ถึงวิธี
ดีเลิศนี้ ผมวิตกว่าราชกรัญไทยที่แม้มีสิทธิออกเสียงครึ่งเดียว
ในการเลือกตั้งสมัยหนึ่ง ๆ นั้นก็ยังไม่ค่อยไปออกเสียงกันตาม
วิธีจัดตั้งหน่วยดังกล่าวแล้ว ถ้าจะให้มาออกเสียง ๒ ครั้ง ใน
สมัยเดียวกันจะบ่นว่าอย่างไรบ้างผมก็ไม่ทราบ นอกจากจะใช้
วิธีให้คำบ่วยการตามที่ผมเสนอในข้อก่อน

๕.๒ ผมวิตกถึงเยาวชนรุ่นใหม่ที่ว่าถ้ารัฐธรรมนูญรุ่น
ใหม่ ที่ยืนยันจะเอาการเลือกตั้งที่บังคับให้ผู้สมัครสังกัดพรรค
ให้จงได้ และกฎหมายเลือกตั้งก็ต้องอนุโลมวิธีอเมริกันหรือ
เยอรมันแล้ว ท่านทั้งหลายที่เป็นพลังใหม่กำลังเจริญงอกงาม
นั้นท่านจะมีทางได้รับเลือกเป็นผู้แทนในทางปฏิบัติหรือไม่

๕.๓ ผมได้กล่าวแล้วถึงผลทางปฏิบัติของการเลือกตั้ง
ระบบพรรคที่มีสองพรรคใหญ่ใน ส.ร.อ. ซึ่งเป็นพรรคแทน
นายทุนด้วยกันทั้งคู่เพื่อผูกขาดอำนาจรัฐไว้เพื่อพวกของตน
โดยอาศัยวิธีการเลือกตั้งที่ได้ผลกัดกันพรรคที่เกิดใหม่มิให้
ก้าวหน้าต่อไปได้

ส่วนในสหพันธรัฐเยอรมันดังกล่าวแล้วได้ผลทำให้
พรรคใหญ่ ๒ พรรคที่มีชื่อพ่วงท้ายว่า “ดีโมแครท” และ
พรรคย่อยมีพรรคหนึ่งพ่วงท้ายชื่อด้วยคำว่า “ดีโมแครท”
เช่นกัน แปลตามคำพ่วงท้ายก็คือ “ประชาธิปไตย” ด้วยกัน
หากเขียนกันในคำนำหน้า (ผมขอเอาชื่อที่แปลเป็นภาษาอังกฤษ
มากกว่าไว้เพื่อความสะดวก)

ก. พรรค “โซเชี่ยล ดีโมแครท” แปลเป็นไทยว่า
“สังคมประชาธิปไตย”

ข. พรรค "คริสเตียน ดีโมแครท" แปลเป็นไทยว่า "คริสเตียนประชาธิปไตย"

ค. พรรค "ฟรี ดีโมแครท" แปลเป็นไทย "เสรีประชาธิปไตย"

พรรคเยอรมันดังกล่าวนี้ ได้ชุมพลก็เป็นพรรคสืบทอดมาจากพรรคที่มีอยู่ก่อนในอดีต ชุมพลนั้น อาจเป็นพวกนายทุน พวกกรรมกร รวมทั้งพวกนิยมเผด็จการนาซีของฮิตเลอร์ที่แทรกเข้ามาในพรรคฝ่ายขวา โดยเปลี่ยนเพียยุนิฟอร์มเก่ามาใช้ป้ายยี่ห้อใหม่ที่แสดงภายนอกว่า "ประชาธิปไตย" เยาวชนเยอรมันที่อุดมคตินั้นคงในระบบประชาธิปไตยแท้จริงของมวลราษฎรนั้น ไม่มีทางที่จะได้รับเลือกเข้ามาเป็นผู้แทนในรัฐสภา คือจำต้องสนับสนุนพรรคที่มีอุดมคติก้าวหน้าบ้าง เช่นพรรคโซเชี่ยลดีโมแครทที่มีอุดมคติแห่งขบวนการสังคมนิยมสากล ไม่ใช่มีแต่ชื่อว่าเป็นสังคมนิยมก็ยิ่งดีกว่าจะปล่อยให้พรรคที่แม้ชื่อทำว่าประชาธิปไตย แต่เป็นตัวแทนของอภิสิทธิชน

อย่างไรก็ตาม รัฐธรรมนูญเยอรมันฉบับปัจจุบันยังมีความเป็นประชาธิปไตยพอสมควร พรรคเล็กพรรคน้อยจะมี

อุดมคติสังคมนิยมแท้จริงหรือเป็นคอมมิวนิสต์ก็ได้ หากไม่มีทางชนะการเลือกตั้งโดยวิธีเลือกตั้งชนิดแก้วเจลียคะแน

๕.๕ ส่วนในประเทศไทยนั้นถ้าหากรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ดำเนินตามแนวทางฉบับ ๒๔๘๒ โดยมีผู้กล่าวว่าเป็นรัฐธรรมนูญประชาธิปไตยที่สุดที่กำหนดอุดมการณ์ของสังคมไทยเอาไว้เป็นสังคมนิยม ท่านก็ไม่อาจตั้งพรรคที่মনโยบายอย่างอื่นนอกจากวิเศษนิยมเท่านั้น

ตามที่อ้างว่าอุดมการณ์ของสังคมไทยเป็นสังคมนิยม นั้น ขัดต่อประวัติศาสตร์ของชาติไทย ผมเคยกล่าวไว้ในปาฐกถาต่อนักเรียนอังกฤษ เมื่อ ๒๘ ก.ค. ๒๕๑๖ ว่า พระองค์เจ้าองค์หนึ่งท่านเห็นว่าสังคมนิยมทำได้ในเมืองไทยซึ่งเป็นสิ่งเคยทำมาแล้วตั้งแต่สมัยอยุธยา นั้น ซึ่งผมเห็นว่าท่านรับสั่งตรงตามที่ปรากฏในกฎหมายสมัยอยุธยา และยิ่งกว่านั้นขัดต่อความจริงที่สมเด็จพระนารายณ์ทรงเป็นเสนาบดีมหาชาติไทย ที่เสด็จไปตรวจราชการภาคอีสานทรงพบสภาพความเป็นอยู่ของชนบทแห่งหนึ่งซึ่งพระองค์ทรงเขียนในรายงานว่าเปรียบเหมือน "โซเชี่ยลิสต์" ทั้งนี้เป็นสภาพตามธรรมชาติของคนไทยเอง โดยขณะนั้นยังไม่มี

ทางรถไฟหรือทางถนนรถยนต์หรือทางเครื่องบินไป คนไทย
เหล่านั้นจึงมิได้รับอิทธิพลลัทธิสังคมนิยมที่แพร่มาจากต่าง-
คำว (ผมได้กล่าวเรื่องสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้าหญิงศรีนครินทราบรมราชชนนีไว้ในหนังสือว่าด้วยความ
เป็นอนิจจังของสังคมนิยม)

เราต้องดูความจริงว่า ถ้าเป็นเสรีนิยมแล้วผู้-
สามารถใช้สิทธิในทางปฏิบัติตามรัฐธรรมนูญนั้น เช่นใน
การรับสมัครเลือกตั้งก็จะมีแต่คนมีทุนหรือรับเงินจากนาย
ทุน เป็นส่วนมากที่สามารถชนะในการเลือกตั้ง ตามที่ผมยก
ตัวอย่างไว้ในปาฐกถาของผมที่อังกฤษแล้ว ดังนั้นจึงทำให้เกิด
ความไม่เสมอภาคในทางปฏิบัติ บทบัญญัติกำหนดแนว
นโยบายของรัฐให้เป็นแต่ในทางเสรีนิยมอย่างเดียว จึงขัด
กับลัทธิประชาธิปไตยสมบูรณ์ของปวงชน ถ้าเราเคารพ
ปวงชนแท้จริงแล้วก็ต้องให้เสรีภาพแก่ปวงชนที่จะสมัครใจ
ใช้ลัทธิอะไร ยิ่งเขียนห้ามสังคมนิยมไว้ สังคมนิยมก็จะมา
ถึงเร็วโดยวิถีทางอื่นนอกจากรัฐสภา ฉะนั้นควรให้ทุกคน
มาสู่กันทางรัฐสภาอย่างเสรีจะเหมาะกว่า ขอให้ดูราชอาณาจักร
อื่นบ้าง เช่น เบลเยียม เนเธอร์แลนด์ เดนมาร์ก สวีเดน
นอร์เวย์ อังกฤษ ญี่ปุ่น ฯลฯ เขาก็ยอมให้ลัทธิต่าง ๆ สู่กัน

อย่างเสรีในรัฐสภา บางครั้งฝ่ายสังคมนิยมชนะก็มีได้ลบ
ล้างสถาบันกษัตริย์ ถ้ารัฐบาลสังคมนิยมทำไม่ดีก็ต้องถูก
ราษฎรเปลี่ยนรัฐบาลใหม่เป็นเสรีนิยมในคราวเลือกตั้งครั้ง
ต่อไป

๖. การมีสภาเดียว

คุณเสาวนีย์ ดิมมานนท์ ได้แจ้งให้ผมทราบว่าก่อน
เหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม นั้น นักศึกษาได้จัดกรรมาธิการรัฐธรรม-
นูญขึ้นฉบับหนึ่ง โดยกำหนดให้มีสภาผู้แทนราษฎรแต่สภา
เดียว เพราะเห็นว่าการมีสภาสูงที่เรียกว่าวุฒิสภาหรือพฤฒสภา
นั้น เป็นการฟุ่มเฟือยโดยไม่จำเป็นเพราะทำให้ค่าใช้จ่ายของ
ราษฎรโดยไม่จำเป็นและทำให้เรื่องล่าช้า เมื่อได้สนทนากัน
แล้วผมมีความเห็นด้วยกับความดำริของนักศึกษา ที่
จะให้ให้มีสภาผู้แทนราษฎรแต่สภาเดียว จึงได้รวบรวม
ความเห็นสนับสนุนนักศึกษามาที่ ได้แจ้งแก่คุณเสาวนีย์ และ
ที่ผมได้ค้นเพิ่มเติมประกอบรวมกันมาดังต่อไปนี้

๖.๑ หลักการเดิมที่มีสภาสูงไว้เพื่อมีหน้าที่ช่วยร่าง
กฎหมายที่สภาผู้แทนเสนอมานั้น โดยถือกันว่าสมาชิกสภา
สูงเป็นผู้มีอายุมากกว่าสมาชิกสภาล่าง จึงยอมไต่ตรองรอบ-

คอยไม่หุนหันพลันแล่น แต่ความจริงผมเคยเล่าให้คุณเสาวนีย์ ฟังว่าสมาชิกสภาสูงมีอายุมากกว่าสมาชิกสภาผู้แทนนั้น ก็เป็น แต่เขียนไว้ในกฎหมายว่าสมาชิกสภาสูงต้องมีอายุอย่างต่ำมากกว่าสมาชิกสภาผู้แทน แต่ก็มีได้มีข้อห้ามไว้ว่าถ้าคนมีอายุสูงเท่าใดจึงสมควรเป็นสมาชิกสภาผู้แทนไม่ได้ ดังนั้นเราจึงเห็นจากรูปธรรมที่ประจักษ์ว่า สมาชิกสภาผู้แทนมีอายุขนาดเป็นพ่อหรือปู่ของสมาชิกสภาสูงได้หลายคน เช่นท่านเชอชิลล์มีอายุถึง ๘๑ ปี ก็ยังเป็นสมาชิกสภาผู้แทนของอังกฤษท่านแฮร์รีโอดมีอายุถึง ๘๕ ปี ก็ยังเป็นสมาชิกสภาผู้แทนของฝรั่งเศส และยังมีอีกหลายท่านที่นับไม่ถ้วนที่มีอายุสูงยิ่งกว่าอายุของสมาชิกสภาสูง แต่ท่านก็เป็นสมาชิกของสภาผู้แทน แม้ในประเทศไทยเราเองผู้แทนหลายคนมีอายุมากกว่าวุฒิสมาชิก ฉะนั้นถ้ามีสภาเดียวก็ย่อมมีสมาชิกทั้งหนุ่มและแก่ละกันไป ฝ่ายคนหนุ่มใจร้อนหน่อยก็มีฝ่ายคนแก่ในสภาช่วยกันเหนียวรั้งไว้ได้ ดังนั้นทฤษฎีที่ว่าสมาชิกสภาสูงมีอายุมากกว่าสมาชิกสภาผู้แทน จึงไม่เป็นไปตามความจริงที่ประจักษ์

๖.๒ ผมได้ชี้แจงแก่คุณเสาวนีย์ฯ ถึงวิธีประชุมพิจารณาของสภาผู้แทนแล้วว่ามี ๓ วาระ คือ วาระที่ ๑ เป็นขั้น

พิจารณาว่าจะรับหลักการร่าง พ.ร.บ. หรือไม่ วาระที่ ๒ คือ การพิจารณารายละเอียดในร่าง พ.ร.บ. แล้วยกเข้าสู่วาระที่ ๓ คือการลงมติขั้นสุดท้ายว่าจะให้ร่าง พ.ร.บ. นั้นใช้เป็นกฎหมายได้หรือไม่ ดังนั้นถ้ามีสภาเดียวก็ควรแก่การพิจารณาวาระที่ ๓ ให้ยืดเวลาออกไปเพื่อสมาชิกทั้งหนุ่มและแก่ จะได้มีเวลาช่วยกันตรึกตรองให้รอบคอบอีกครั้งหนึ่ง แทนที่ข้อบังคับการประชุมสภาและวิธีปฏิบัติที่เคยทำกันมาได้รวบรัดเร็วเกินไปนัก คือเมื่อพิจารณาวาระ ๒ เสร็จแล้ว ประธานสภาโดยมากก็ให้สมาชิกลงมติวาระที่ ๓ ทันที ผมจึงเห็นว่าเราควรแก้ไขเสียใหม่ ให้ทั้งระยะเวลาการพิจารณาวาระที่ ๓ ไว้ให้มีเวลาที่สมาชิกจะตรึกตรอง ไม้ใจเร็วจวนได้เพื่อลงมติให้เสร็จไปอย่างที่เคยทำมา กำหนดเวลานี้จะควรเท่าใดก็สุดแท้แต่ นักศึกษาจะพิจารณา โดยเทียบกับรัฐธรรมนูญไทยที่เคยมีสภาสูงว่า ได้กำหนดระยะเวลาที่สภาสูงจะต้องพิจารณาร่าง พ.ร.บ. ที่สภาผู้แทนพิจารณาแล้วนั้นให้เสร็จไปภายในกี่วัน

รัฐธรรมนูญฉบับ ๒๔๘๕ มาตรา ๕๔ กำหนดว่าให้พฤษสภาพิจารณาลงมติภายในกำหนด ๓๐ วัน แต่ถ้าเป็น พ.ร.บ. การเงินต้องพิจารณาและลงมติให้เสร็จภายใน ๑๕ วัน

แก่รัฐธรรมนูญฉบับ ๒๔๘๒ ที่มีผู้อ้างว่าเป็นประชาธิปไตยที่สุดคนนั้น ผู้ร่างท่านเห็นว่ารัฐธรรมนูญ ๒๔๘๘ ใจร้อนเกินไปที่กำหนดเช่นนั้น ฉะนั้นท่านผู้ร่างฉบับ ๒๔๘๒ จึงบัญญัติไว้ในมาตรา ๑๒๒ ว่าให้วุฒิสภาพิจารณาร่าง พ.ร.บ. ที่สภาผู้แทนพิจารณาแล้ว เสนอมาขึ้น ให้เสร็จไปภายใน ๖๐ วัน ส่วน พ.ร.บ. การเงินให้เสร็จไปภายใน ๓๐ วัน เป็น การทวีคูณเวลาที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญ ๒๔๘๘

ผมจึงขอให้ให้นักศึกษาตั้งกลุ่มพิจารณาด้วยตนเองเทียบเคียงรัฐธรรมนูญไทยทุกฉบับที่มี สภาสูงว่าควรทั้งระยะเวลา เมื่อสภาผู้แทนพิจารณาวาระที่ ๒ แล้วไว้สักกี่วันก่อนที่จะลงมติในวาระที่ ๓

๖.๓ ประเทศไทยเรามีพระมหากษัตริย์ที่รัฐธรรมนูญ ตั้งแต่ ๒๗ มิถุนายน ๒๔๗๕ และ ๑๐ ธันวาคม ๒๔๗๕ เป็นต้นมานั้น ก็ถวายพระราชอำนาจพระองค์ท่านให้ทรงยับยั้งร่าง พ.ร.บ. ได้ ก็เหตุไฉนเล่าผู้ที่อ้างว่าจงรักภักดีในพระองค์ท่านจะคิดการตัดพระราชอำนาจมาให้แก่วุฒิสภาเป็นผู้ยับยั้งกฎหมาย

๖.๔ หลายราชอาณาจักรที่มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขก็มีทางโน้มไปในทางมีสภาผู้แทนราษฎรแต่สภาเดียว เช่น

ราชอาณาจักร เดนมาร์กมี สภาผู้แทน ราษฎร เดียว เรียกว่า "Folketing" ราษฎรเป็นผู้เลือกตั้งสมาชิก ราชอาณาจักรสวีเดนมีสภาผู้แทนราษฎรเดียวเรียกว่า "Riksdag" ราษฎรเป็นผู้เลือกตั้งสมาชิก

ขอให้สังเกตว่าด้วยว่ามหาราชอาณาจักรญี่ปุ่นซึ่งมีพระจักรพรรดิเป็นประมุข อันเป็นพระราชวงศ์ที่ยั่งยืนนานที่สุดในโลก เพราะองค์แรกแห่งราชวงศ์ชื่อพระเจ้าซิมมู ได้สถาปนาพระราชวงศ์ขึ้นเมื่อประมาณ ๒๕๐๐ ปีและมี พระทายาทสืบต่อมาจนกระทั่งถึงพระจักรพรรดิชิโรฮิโตปัจจุบันนั้น ภายหลังสงครามโลกครั้งที่ ๒ ญี่ปุ่นก็ไต่ยกเลิก "สภาเจ้าศักดิ์นา" (House of peers) โดยยกเลิกฐานันดรศักดิ์เจ้าศักดิ์นาที่มีมาแต่โบราณกาลนั้นหมดสิ้นไป สภาสูงของญี่ปุ่นปัจจุบันนี้ มีชื่อว่า "สภาที่ปรึกษา" (House of Councillors) มีจำนวน ๒๕๐ คน ราษฎรเป็นผู้เลือกตั้งโดยตรง ๑๐๐ คน และอีก ๑๕๐ คนเลือกโดยแขวงของมณฑล คือเป็นสภาสูงที่ราษฎรเลือกตั้ง ส่วนสภาผู้แทนนั้นราษฎรเป็นผู้เลือกตั้งสมาชิก ดังนั้นแม้ญี่ปุ่นจะมี ๒ สภาแต่สมาชิกก็เป็นผู้ที่ราษฎรเลือกตั้งขึ้นมา เมื่อสมัยปัจจุบันราชอาณาจักรต่าง ๆ

ได้เปลี่ยนระบบโบราณมาเป็นวิธีให้ราษฎรเลือกตั้งผู้แทน
ตั้งนั้นแล้ว เราก็ควรพิจารณาว่าเหตุใด ผู้ที่ต้องการส่งเสริม
ระบบประชาธิปไตยไทยจึงยัง ต้องการให้มีวุฒิสภา ที่ราษฎรมิได้
เป็นผู้เลือกตั้งสมาชิก และจะถือเอาตัวอย่างของอังกฤษก็
ต้องศึกษาประวัติและลักษณะของสภาสูงอังกฤษ ให้ถูกต้องว่า
เป็นสัญลักษณ์เฉพาะของอังกฤษที่เป็น ประเพณีสืบมาจาก
ที่ประชุมของเจ้าศักดินาแคว้นน้อยใหญ่ที่อยู่ใต้ พระราชาธิบดี
เปรียบประดุจสภาสหพันธ์เจ้าศักดินาอังกฤษตามที่ผมเคยกล่าว
ไว้ในบทความอื่น ๆ แล้ว

๖.๕ ในประเทศไทยเรานี้เองก็เคยมีสภาเดียวซึ่ง พระ
ปกเกล้าฯ ได้พระราชทานไว้ ต่อมาในปี ๒๔๘๙ จึงมี ๒ สภา
ผมเห็นเป็นการสมควรที่จะชี้แจงความเป็นมาดังต่อไปนี้

ก. ธรรมนูญ การ ปกครอง แผ่นดิน สยาม ฉบับ ๒๗
มิถุนายน ๒๔๗๕ นั้น ผมในนามคณะราษฎรเป็นผู้ร่างขึ้น
เดิมไม่มีคำว่า “ชั่วคราว” ครั้นเมื่อผมนำไปทูลเกล้าถวายพระ
ปกเกล้าฯ ที่วังสุโขทัย พระองค์ได้ขอให้เติมคำว่า “ชั่วคราว”
แล้วก็ทรงเขียนลายพระหัตถ์เองเติมคำว่า “ชั่วคราว” ไว้ โดย
รับสั่งว่าให้ใช้ไปพลางก่อนแล้วจึงตั้งกรรมการ และ ให้สภาผู้-

แทนราษฎรพิจารณาให้เป็นรัฐธรรมนูญถาวรขึ้น โดยทรง
เห็นชอบด้วยในการให้มีสภาเดียว

ข. การร่างรัฐธรรมนูญฉบับ ๑๐ ธันวาคม ๒๔๗๕
ได้ถือหลักการมีสภาเดียว ผมได้กล่าวในบทความอื่น ๆ ว่าใน
การร่างรัฐธรรมนูญฉบับนี้พระปกเกล้าฯ ได้สนพระทัยพระ
ราชทานพระราชดำริมายังรัฐบาลว่ารับสั่งให้พระยามโนปกรณัมฯ
ไปเฝ้าบ้าง ให้พระยาพหลฯ กับข้าพเจ้าไปเฝ้าบ้าง และพระ
ราชปรารภนั้นคณะราษฎรได้ถวายให้ทรงร่างโดยพระองค์เอง
ตามพระราชประสงค์ ส่วนฉบับนั้นก็ให้ทรงพิจารณาครบ
ถ้วนครบถ้วนความอย่างแท้จริงตามที่ปรากฏในพระราชปรารภ
ซึ่งข้าพเจ้าได้กล่าวไว้ในบทความอื่น ๆ แล้ว ดังนี้ย่อมเห็น
ได้ว่าพระปกเกล้าฯ ในฐานะทรงแทนระบบสมบูรณาฯ ได้
ทรงโอนพระราชอำนาจมาให้ปวงชนเพื่อมีสภาเดียว อันถือ
ว่าเป็น “สังคัมสัญญา” ระหว่างพระปกเกล้าฯ ในฐานะ
ทรงแทนระบบสมบูรณาฯ กับปวงชนชาวไทย แต่ในรัฐ
ธรรมนูญ ๑๐ ธันวาคมนั้น ได้มีบทบัญญัติให้แก้ไขเปลี่ยนแปลง
ได้ตามวิธีการที่บัญญัติไว้ มิใช่โดยวิธีรัฐประหาร ดัง
นั้นในการตรารัฐธรรมนูญ ๒๔๘๙ ให้มี ๒ สภานั้นก็โดยอา-

ศัวยวิธการรัฐธรรมนูญ ๑๐ ธันวาคมได้อนุญาตไว้ ความเป็นมาของการให้มี ๒ สภาตามรัฐธรรมนูญ ๒๔๘๕ เป็นอย่างไรนั้นจะกล่าวในข้อ จ. ต่อไป

ค. มีบางคนโฆษณาตลอดวงให้ชนรุ่นใหม่ หลงเข้าใจผิดว่าพระปกเกล้าฯ จำใจต้องพระราชทานรัฐธรรมนูญ ๑๐ ธ.ค. ประดุจเป็นพระลัญจกรประทับบนรัฐธรรมนูญฉบับนั้น ที่คณะราษฎรทุกลำ ๆ ถวาย ผมขอชี้แจงความจริงว่านอกจากทรงพระกรุณาพระราชทานพระราชกระแสและทรงยกراءพระราชปวารณประกอบรัฐธรรมนูญ ๑๐ ธ.ค. แล้ว ยังมีการปฏิบัติที่แสดงว่าพระองค์เต็มพระทัย ผู้ที่ยังมีชีวิตอยู่แม้จะมีอายุมากแล้วซึ่งเป็น ข้าราชการชั้น ผู้ใหญ่ในราชสำนักและนายทหารรักษาวังสมัยนั้นคงจำกันได้ว่า ก่อนถึงวันพระราชทานพิธีพระราชทานรัฐธรรมนูญนั้นพระองค์ได้เสด็จไปที่พระที่นั่งอนันตสมาคม เพื่อทรงบัญชาการด้วยพระองค์เองว่าพิธีนั้นควรจัดอย่างไร ได้โปรดเกล้าฯ ให้พระยามโนปกรณ ๑๑ และผมไปเฝ้าด้วย แล้วได้ทรงบัญชาการซ้อมพิธีพระราชทานรัฐธรรมนูญ โดยให้นายทหารรักษาวังจำนวนหนึ่งยืนทางฝ่ายซ้ายสมมติว่าเป็นที่ประทับของเจ้านายที่จะมา

เฝ้าในราชพิธี ทางฝ่ายขวาของราชบัลลังก์ให้พระยามโนปกรณ ๑๑ พระยาพหล ๑๑ และผมกับคณะสมาชิกราษฎรจำนวนหนึ่งยืนเข้าแถวสมมติว่าเป็นที่ซึ่งคณะกรรมาการราษฎรและเสนาบดี และข้าราชการประจำชั้นผู้ใหญ่จะยืนเฝ้าในวันราชพิธีส่วนเบื้องหน้าพระราชบัลลังก์นั้นกำหนดให้เป็นที่ยืนเฝ้าของเจ้าประเทศราชและขุนนางผู้ใหญ่อื่น ๆ นี่ก็แสดงชัดแจ้งว่ามิใช่พระองค์ทรงพระราชทานรัฐธรรมนูญโดยถูกบังคับหรือโดยเสียมิได้ก็จำต้องพระราชทาน

เมื่อได้กล่าวมาถึงตอนนั้นแล้วก็ควร กล่าวเพื่อ ประวัติศาสตร์ไว้ด้วยว่า ในวันพระราชทานรัฐธรรมนูญนั้น เจ้าประเทศราชซึ่งเป็นประมุขของคนไทยแห่งนครและรัฐต่าง ๆ ที่ยังมีพระชนม์ชีพอยู่ก็ได้เต็มใจมาเฝ้าเห็นพ้องต้องกันสนับสนุนรัฐธรรมนูญ ๑๐ ธ.ค. ๒๔๘๕ อาทิเจ้าแก้วนรวรัฐ ซึ่งเป็นเจ้าผู้ครองนครเชียงใหม่, เจ้าจักรคำจร ผู้ซึ่งเป็นเจ้าผู้ครองนครลำพูน, พระยาพิพิธเสนามาตร์ซึ่งเป็นราชาแห่งยะหริ่ง (อำเภอยามู), พระยาภูผาฯ ซึ่งเป็นราชาแห่งระแงะ นอกจากนี้หลายท่านที่เป็นเชื้อสายของราชาหรือสกุลท่านในบางจังหวัดภาคใต้ก็ได้มาร่วมแสดงความยินดีที่ราชอาณาจักรสยาม

มีรัฐธรรมนูญประชาธิปไตย โดยถือเอาตัวบทถาวรเป็น
 สัญญลักษณ์ ส่วนบทเฉพาะกาลนั้นก็เป็นเรื่องชั่วคราวซึ่งกำ-
 หนดเฉพาะกาลแล้วก็มีบทถาวรตามมาตรา ๑๖ ที่มีบัญญัติไว้ชัด
 แจ่มแจ้งว่า “สภาผู้แทนราษฎรประกอบด้วยสมาชิกซึ่งราษฎร
 เป็นผู้ “เลือกตั้งขึ้น”

ง. บางคนไม่พิจารณาให้ถี่ถ้วนว่า “ผู้แทนราษฎร
 ชั่วคราว” จำนวน ๗๐ คน ซึ่งผู้รักษาพระนครฝ่ายทหาร
 ในนามคณะราษฎรตั้งขึ้นตามฉบับ ๕๗ มิถุนายนนั้นคือใคร
 บ้าง โดยผู้ไม่รอบคอบนั้นอ่านแต่ตัวหนังสือ เมื่อเห็นว่าเป็น
 เรื่องของผู้รักษาพระนครฝ่ายทหารก็คิดเสียว่าเป็นเรื่องอย่าง
 จอมพลสฤษดิ์หรือจอมพลถนอมแต่งตั้งขึ้น โดยไม่คำนึงถึง
 ความเหมาะสม ผมจึงขอให้นิติศึกษานักศึกษานักเรียนและมวล
 ราษฎรที่สนใจโปรดอ่านราชกิจจานุเบกษาว่า ผู้รักษาพระ
 นครฝ่ายทหารในนามคณะราษฎรมิได้ตั้งแต่พวกของตนเท่า
 นั้น หากตั้งท่านผู้มีฐานันดรศักดิ์จากระบบสมบูรณาฯ
 เป็นส่วนมากกว่าสมาชิกคณะราษฎรเอง คือ เจ้าพระยา ๓
 ท่าน คือ (๑) มหาอำมาตย์เอกเจ้าพระยาวงศา ณ ปะพันธุ์
 ผู้ซึ่งเป็นพระอัยยกา (ตา) ของสมเด็จพระบรมราชินีนาถองค์

ปัจจุบัน (๒) มหาอำมาตย์เอกเจ้าพระยาพิชัยญาติ (๓)
 มหาอำมาตย์เอกเจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี รองลงไปมีนาย
 พลตรี มหาเสวกตรี มหาอำมาตย์ตรีและโท ที่มีบรรดาศักดิ์
 พระยา ๑๕ คน รองต่อไปมีนายพันเอก นายนาวาเอก นาย
 พันตำรวจเอก อำมาตย์เอก ที่มีบรรดาศักดิ์พระยา ๖ คน
 ที่มีบรรดาศักดิ์พระ ๓ คน ที่มีบรรดาศักดิ์หลวง ๒๐ คน
 นอกนั้นไม่มีบรรดาศักดิ์ ในจำนวนนั้นมีเชื้อราชตระกูลหลาย
 ท่านคือ ท่านเจ้าพระยาวงศาฯ แห่งราชตระกูล “สนิทวงศ์ฯ”
 ท่านเจ้าพระยาธรรมศักดิ์ฯ แห่งราชตระกูล “เทพหัสดินฯ”
 ท่านเจ้าพระยาพิชัยญาติแห่งราชินิกุล “บุณนาถ” พระยาอุคม
 พงศ์เพ็ญสวัสดิ์แห่งราชตระกูล “อิศรศักดิ์ฯ” หลวงเกษชาติ
 วงศ์ฯ แห่งราชตระกูล “เกษชาติวงศ์ฯ” หลวงสุนทรเทพหัสดิน
 แห่งราชตระกูล “เทพหัสดินฯ” หลวงคำวิจิตรานุวรรค
 แห่งราชตระกูล “อิศรางกูรฯ” หลวงเกษสทกรณ และ
 หม่อมหลวงอุคมฯ แห่งราชตระกูล “สนิทวงศ์ฯ” ซึ่งทั้ง ๒
 ท่านหลังนี้เป็นพระมาตุลา (ลุง) ของสมเด็จพระบรมราชินี
 นาทองค์ปัจจุบัน ในจำนวนผู้แทนราษฎรชั่วคราว ๗๐ คน
 นั้นมีสมาชิกคณะราษฎรเพียง ๓๑ คนเท่านั้น เมื่อนิติศึกษ

ศึกษานักเรียนและมวตราษฎรทราบรายชื่อ “ผู้แทนราษฎรชั่วคราว” ตามฉบับ ๒๗ มิถุนายน ๒๔๗๕ ซึ่งเป็นผู้พิจารณาร่างรัฐธรรมนูญ ๑๐ ธ.ค. ก่อนเสนอพระปกเกล้าฯ แล้วท่านผู้สนใจที่มีใจเป็นธรรมก็ยอมเห็นได้ว่ารัฐธรรมนูญ ๑๐ ธ.ค. ๒๔๗๕ นั้น ท่านที่เป็นราชตระกูลกับราชินิกุลรวมทั้งผู้มีได้มีฐานะดังกล่าวดำเนินคือสืบมาจากสกุลราษฎรธรรมคาสัมมัญได้ร่วมมือกันเป็นเอกฉันท์ในการพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญ ๑๐ ธ.ค. เสร็จแล้วลงมติเห็นชอบพร้อมกันให้นำเสนอพระมหากษัตริย์ทรงพิจารณาอีกครั้งหนึ่งก่อนที่จะลงพระปรมาภิไธยในพิธีพระราชทานรัฐธรรมนูญ และท่านทั้งหลายก็คงจะเห็นได้ว่าถ้ารัฐธรรมนูญ ๑๐ ธ.ค. ไม่เคารพพระมหากษัตริย์แล้ว ท่านที่มีฐานะนั้นควรคัดค้านทั้งหลายนั้น จะยอมลงคะแนนให้ง่าย ๆ หรือ ซึ่งต่างกับจำพวกที่เรียกกันว่า “เผ่าถั่ว” ในการพิจารณา ลงมติให้แก่รัฐธรรมนูญฉบับ

ในหนังสือ “บางเรื่องเกี่ยวกับพระบรมวงศานุวงศ์ในระหว่างสงครามโลกครั้งที่ ๒” จัดพิมพ์ในโอกาส ๑๑ พฤษภาคม ๒๕๑๕ ผมได้กล่าวความไว้ตอนหนึ่งว่า

“.....ในประวัติศาสตร์ฝรั่งเศสที่ผู้จงรักภักดีอย่างแท้จริงในระบบประชาธิปไตยได้เตือนพวกที่ภาษาฝรั่งเศสเรียก

ว่า “Ultra royaliste” ซึ่งมีคำอธิบายว่า พวกที่อ้างเป็นราชาธิปไตยยิ่งกว่าองค์พระราชาธิบดีเอง ประวัติศาสตร์ฝรั่งเศสปรากฏว่าระหว่างเวลา ๘๐ ปีนับตั้งแต่การปฏิวัติฝรั่งเศสเมื่อ ค.ศ. ๑๗๘๙ ถึง ค.ศ. ๑๘๗๐ นั้นราชวงศ์บูร์บองได้กลับมากำครองราชย์หลายครั้ง ต่อมาเมื่อ ค.ศ. ๑๘๗๐ นโปเลียนที่ ๓ แห่งราชวงศ์โมนาปาร์ตได้สละราชสมบัติเนื่องจากแพ้เยอรมัน ฝ่ายเจ้าสมบัติเมื่อได้ปราบปรามขบวนการสหการปารีสสำเร็จแล้ว ก็ได้จัดให้มีระบบสภาเพื่อลงมติว่าฝรั่งเศสจะปกครองโดยระบบสาธารณรัฐหรือระบบราชาธิปไตยโดยอันเชิฐรัชทายาทแห่งราชวงศ์บูร์บองขึ้นครองราชย์ เสียราษฎรส่วนมากที่พ้นจากการปราบปรามขณะนั้นปรารถนาตามวิธีหลังนี้ แต่ฝ่ายพวกที่ทำตนเป็นราชาธิปไตยยิ่งกว่าองค์พระราชาธิบดีนั้น ได้อ้างพระราชหฤทัยรัชทายาทที่จะได้รับอัญเชิญขึ้นครองราชย์ และเรียกร้องเกินเลยไปแม้เรื่องธงชาติก็จะให้เปลี่ยนจากธงสามสีมาใช้ธงขาวประกอบด้วยรูปดอกไม้อสามแฉก (คล้ายดอกบัวดิน)....สมเด็จพระเจ้าแห่งมาจงตา (Duc de Magenta) ได้มีรับสั่งเตือนผู้ที่ทำตนเป็นราชาธิปไตยยิ่งกว่าองค์ราชาธิบดีและอ้างว่ารู้พระราชหฤทัยต่าง ๆ นั้นว่า ถ้าพวกนั้นต้องการ

จะเอาธงขาวมีรูปดอกไม้นั้นมาใช้แทนธงสามสีแล้ว ทหารปืนยาวก็จะเดินแถวไปตามลำพังโดยปราศจากธงประจำกอง แต่พวกนั้นก็หัวรั้นไม่ยอมฟังคำสั่งของสมเด็จพระเจ้า จึงเป็นเหตุให้เสียในรัฐสภาที่เก็บส่วนมากปรารณาราชวงศ์บูร์บองขึ้นมาก็เห็นต้องลดน้อยลงไป แม้กระนั้นเมื่อถึงเวลาลงมติฝ่ายที่นิยมสาธารณรัฐชนะเพียง ๑ เสียงเท่านั้น

ถ้าหากผู้ทำตนเป็นราชาธิปไตยยิ่งกว่าองค์พระราชาธิปไตยไม่ยอมถอยเอาตนของตนแล้วราชวงศ์บูร์บองก็จะได้กลับขึ้นครองราชย์อีก ดังนั้น พวกที่เป็นราชาธิปไตยยิ่งกว่าองค์พระราชาธิปไตย จึงมีเพียงแต่เป็นพวกที่ทำให้ราชบัลลังก์ฝรั่งเศสต้องสะเทือนเท่านั้น หากยังทำให้ราชบัลลังก์แห่งราชวงศ์บูร์บองสลายไปตั้งแต่ครั้งกระนั้นจนถึงปัจจุบันนี้”

จ. การเปลี่ยนจากมีสภาเดียวมาเป็นสองสภาตามรัฐธรรมนูญฉบับ ๒๔๘๘ นั้น ผมขอให้ผู้สนใจได้อ่านหลักฐานที่ปรากฏในคำปรารภของรัฐธรรมนูญฉบับ ๒๔๘๘ เสียก่อน เพื่อทราบความเป็นมาซึ่งเป็นหลักฐานเอกสารตั้งต่อไปนี้

“ก่อนมานายปรีดี พนมยงค์ ซึ่งดำรงตำแหน่งผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ในขณะนั้น ได้ปรารภกับนายควง อภัยวงศ์ นายกรัฐมนตรีว่ารัฐธรรมนูญแห่งราช-

อาณาจักรไทยนี้ พระมหากษัตริย์ได้พระราชทานแก่ชนชาวไทยมาแล้วเป็นที่ ๑๔ ถึงแม้ว่าการปกครองระบบประชาธิปไตย อันมีรัฐธรรมนูญเป็นหลักนี้ จะได้อำนาจความเจริญให้เกิดแก่ประเทศชาตินับเป็นอเนกประการ ทั้งประชาชนจะได้ทราบซึ่งถึงคุณประโยชน์ของการปกครองระบอบนี้เป็นอย่างไรก็ดีแล้วก็จริง แต่เหตุการณ์บ้านเมืองก็ได้เปลี่ยนแปลงไปเป็นอันมาก ถึงเวลาแล้วที่ควรจะได้เลือกบทเฉพาะกาลอันมีอยู่ในรัฐธรรมนูญนั้น และปรับปรุงแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญแห่งอาณาจักรไทย นายกรัฐมนตรีจึงนำความนั้นปรึกษาหารือกับสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรประเภทที่ ๒ พร้อมกับคณะผู้ก่อการขอพระราชทานรัฐธรรมนูญ เมื่อได้ปรึกษาตกลงกันแล้วรัฐบาลคณะนายควง อภัยวงศ์ จึงเสนอญัตติต่อสภาผู้แทนราษฎรเมื่อวันที่ ๑๔ กรกฎาคม พุทธศักราช ๒๔๘๘ ขอให้ตั้งกรรมาธิการสามัญคณะหนึ่งเพื่อพิจารณาค้นคว้าตรวจสอบว่า รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยนี้ สมควรได้รับการปรับปรุงแก้ไขเพิ่มเติมอย่างไร เพื่อให้เหมาะสมกับสถานการณ์ของบ้านเมือง และเพื่อให้การปกครองระบอบประชาธิปไตยเป็นผลสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

สภาผู้แทนราษฎรจึงตั้งกรรมาธิการวิสามัญขึ้น
คณะหนึ่ง เพื่อพิจารณากันคว่ำตรวจสอบรัฐธรรมนูญตาม
คำเสนอข้างต้นนี้ กรรมาธิการคณะนี้ได้ทำการตลอดสมัย
ของรัฐบาลคณะ นายควง อภัยวงศ์ คณะนายทวี บุณยเกตุ
และคณะหม่อมราชวงศ์ เสนีย์ ปราโมช

ต่อมารัฐบาลคณะหม่อมราชวงศ์ เสนีย์ ปราโมช
ได้ตั้งกรรมการขึ้นคณะหนึ่ง เพื่อรวบรวมความเห็นและ
และเรียบเรียงบทบัญญัติขึ้นเป็นร่างรัฐธรรมนูญ เมื่อ
กรรมการคณะนี้ทำสำเร็จเรียบร้อยแล้ว คณะรัฐมนตรีได้
พิจารณาแก้ไขอีกชั้นหนึ่ง แล้วนำเสนอผู้สำเร็จราชการ
แทนพระองค์ ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ได้ประชุม
ปรึกษาหารือสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรประเภท ๒ และคณะ
ผู้ก่อการขอพระราชทานรัฐธรรมนูญ ที่ประชุมได้ตั้งกรรม
การขึ้นพิจารณา เมื่อกรรมการได้ตรวจพิจารณาแก้ไขแล้ว
สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรประเภทที่ ๒ จึงได้เสนอญัตติขอ
แก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยต่อสภาผู้
แทนราษฎร เมื่อสภาผู้แทนราษฎรพิจารณาลงมติรับหลัก
การแล้ว จึงตั้งกรรมาธิการวิสามัญขึ้นคณะหนึ่ง

บัดนี้ คณะกรรมาธิการวิสามัญของสภาผู้แทน
ราษฎร ได้พิจารณาและแก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติแห่งร่าง
รัฐธรรมนูญเสร็จเรียบร้อยแล้วเสนอต่อสภาผู้แทนราษฎร
สภาผู้แทนราษฎรได้พิจารณาเป็นการสำเร็จบริบูรณ์ จึงได้
ทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวาย เมื่อทรงพระราชวิจารณ์ถ้วน
ทั่วกระบวนความแล้ว ทรงพระราชดำริเห็นว่า ประชากร
ของพระองค์ประกอบด้วยวุฒิปัญญา ในรัฐบาลนโยบาย
สามารถจรรโลงประเทศชาติของตนในอันที่จะก้าวหน้าไปสู่
สากลอารยธรรมแห่งโลกได้โดยสวัสดิ์

จึงมีพระบรมราชโองการดำรัสเหนือเกล้าเหนือ
กระหม่อม โดยคำแนะนำและยินยอมของสภาผู้แทนราษฎร
ให้ตรารัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ฉบับนี้ขึ้นไว้
ประสิทธิประสาทประกาศให้ใช้ตั้งแต่วันที่ ๑๐ พฤษภาคม
พุทธศักราช ๒๔๘๕ เป็นต้นไป”

ท่านผู้สนใจทั้งหลายที่มีใจเป็นธรรมย่อมเห็นได้ว่า ผม
และสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรประเภทที่ ๒ เป็นผู้วิริมเล็ก
บทเฉพาะกาลของรัฐธรรมนูญ ๑๐ ธ.ค. ๒๔๗๕ ที่ใช้มา
แล้วถึงปีที่ ๑๔ แทนที่จะนิ่งเฉยปล่อยให้บทเฉพาะกาลนั้น
ดำเนินต่อไปอีก ๖ ปี คือครบ ๒๐ ปีตามที่ได้แก้ไขเพิ่มเติม

ถ้ารัฐบาลได้ดำเนินการตามการริเริ่มดังที่สมกล่าวแล้วประเทศไทยก็มีสภาผู้แทนราษฎรแต่สภาเดียว แต่ความก็ปรากฏชัดอยู่ว่า รัฐบาลคณะ ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช ได้ตั้งกรรมการขึ้นคณะหนึ่งเพื่อรวบรวมความเห็นและเรียบเรียงบทบัญญัติขึ้นเป็นร่างรัฐธรรมนูญสำเร็จแล้ว คณะรัฐมนตรีนำเสนอผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ซึ่งผมดำรงตำแหน่งอยู่ในขณะนั้น ครั้นแล้วผมจึงได้ประชุมปรึกษาหารือบุคคลต่าง ๆ ที่ปรากฏในคำปรารภ ในระหว่างนั้นสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดลเสด็จกลับกรุงเทพมหานครตามคำกราบบังคมทูลของผมและของรัฐบาล ผมจึงพ้นจากหน้าที่ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์แล้วทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ แต่งตั้งผมเป็นรัฐบุรุษอาวุโส โดยผมไม่มีหน้าที่เกี่ยวข้องกับรัฐบาล ฝ่ายสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรประเภทที่ ๒ ซึ่ง ม.ร.ว. เสนีย์ ฯ ก็เป็นอยู่ด้วยผู้หนึ่งได้เสนอญัตติขอแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ตามร่างที่รัฐบาล ม.ร.ว. เสนีย์ ฯ และคณะกรรมการได้ทำขึ้นนั้น ต่อสภาผู้แทนราษฎรเมื่อสภาพิจารณาลงมติรับหลักการให้มี ๒ สภาแล้ว จึงตั้งกรรมาธิการวิสามัญขึ้นคณะหนึ่งซึ่งมีผม ได้รับแต่งตั้งด้วยผู้หนึ่ง คณะกรรมาธิการได้ตกลงเลือกผมเป็นประธานและ ม.ร.ว. กิจฤทธิ ฯ เป็นเลขานุการ

ผมจึงทำหน้าที่ตามที่ได้รับแต่งตั้งพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญตามที่สภา ลงมติรับหลักการนั้น

ในระหว่างนั้นได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้ผมเป็นนายกรัฐมนตรี ผมได้ดำเนินหน้าที่ประธานคณะกรรมการนั้นพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญ จนสำเร็จแล้วเสนอต่อสภา ฯ พิจารณาเป็นการสำเร็จบริบูรณ์ จึงได้ทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวายตามความที่ปรากฏนั้นแล้ว

หลักการของรัฐธรรมนูญฉบับ ๒๔๘๕ ได้เคารพหลักประชาธิปไตยอันเป็น "สังคมนิยม" อันศักดิ์สิทธิ์ระหว่างพระปกเกล้า ฯ ในฐานะแทนระบบสมบูรณา ฯ กับปวงชนชาวไทยที่ได้อิสสรชาติไทยสมบูรณ ราษฎรเป็นผู้เลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนโดยตรงและราษฎรเป็นผู้เลือกตั้งพฤษสมาชิกโดยทางอ้อม (indirect) หรือการเลือกตั้ง ๒ ชั้น แต่ในระยะเริ่มแรกมี บทเฉพาะกาลที่ให้ผู้แทนราษฎรทั้ง ประเภทที่ ๑ และ ประเภทที่ ๒ ประกอบกันเป็นองค์การเลือกตั้ง ถ้ารัฐธรรมนูญฉบับ ๒๔๘๕ ยังคงใช้อยู่เพียงอีกสามปี พฤษสมาชิกก็ต้องออกไป กึ่งหนึ่งซึ่งผู้ที่จะเป็นแทนในตำแหน่งที่ว่างก็เป็นผู้ที่ ราษฎรเลือกตั้งขึ้นมาและต่อไปอีก ๓ ปี พฤษสมาชิกก็เป็นผู้ที่ราษฎรเลือกตั้งขึ้นมาครบถ้วนบริบูรณ์

แต่เมื่อได้พิจารณาเหตุผลต่าง ๆ ในทางปฏิบัติ ตามที่ผมได้กล่าวมาแล้วในข้อต่าง ๆ ข้างต้นนั้นประกอบด้วยทางโน้มของหลายราชอาณาจักร เพื่อเหมาะสมกับสถานการณ์ปัจจุบันของโลก ผมจึงเห็นด้วยกับองค์การนักศึกษาราชอาณาจักรไทยควรมีสภาผู้แทนราษฎรแต่สภาเดียว

ภาคผนวก

ในหนังสือว่าด้วย "ความเป็นอนิจจังของสังคัม" (ผมได้เขียนขึ้นเป็นวิทยาทานพิมพ์ครั้งที่ ๑ ใน พ.ศ. ๒๕๐๐ แล้วได้พิมพ์ต่อมาอีก ๔ ครั้ง ท่านเจ้าสำนักวิปัสณาในอังกฤษได้แปลเป็นภาษาอังกฤษไว้ ๑ ฉบับ อาจารย์แห่งมหาวิทยาลัยใน ส.ร.อ. คนหนึ่งได้แปลเป็นภาษาอังกฤษ ๑ ฉบับอาจารย์แห่งมหาวิทยาลัยในฝรั่งเศสคนหนึ่งกำลังแปลเป็นภาษาฝรั่งเศส ๑ ฉบับ) นั้น ผมได้กล่าวไว้มีความตอนหนึ่งว่า

๑. สิ่งทั้งหลายในโลกนี้เป็นอนิจจังไม่มีสิ่งใหนึงคงอยู่กับที่ ทุกสิ่งมีการเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงไปอย่างไม่หยุดยั้ง

สสารวัตถุที่ประกอบขึ้นโดยพลังของธรรมชาติหรือโดยพลังของมนุษย์ ซึ่งเรามองด้วยตาเปล่าอาจเห็นว่าไม่เคลื่อนไหวนั้น ความจริงมีการเคลื่อนไหวภายในตัวของสิ่งนั้น ๆ คือสิ่งที่เกิดขึ้นแล้วย่อมเปลี่ยนแปลง จากความเป็นสิ่งใหม่ไปสู่ความเป็นสิ่งเก่า

พืชพันธุ์ รุกขชาติ และสัตว์ชาติทั้งปวง รวมทั้งมนุษยชาติที่มีชีวิตนั้น เมื่อได้เกิดมาแล้วก็เคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงโดยเจริญเติบโตขึ้นตามลำดับ จนถึงขีดที่ไม่อาจเติบโตได้อีกต่อไปแล้วก็ดำเนินสู่ความเสื่อมและสลายในที่สุด

ชีวิตย่อมมีต้นบวกรากต้นลบ, มีส่วนที่เกิดขึ้นใหม่ซึ่งเจริญงอกงาม กับส่วนเก่าที่เสื่อม ซึ่งกำลังดำเนินไปสู่ความสลายแตกดับ ต้นบวกรหรือต้นลบหรือสิ่งใหม่กับสิ่งเก่าย่อมได้อยู่ในทวิภายในชีวิตนั่นเอง ซึ่งทำให้ชีวิตมีการเคลื่อนไหว

๒. มนุษย์สังคัม หรือเรียกสั้น ๆ ว่าสังคัม ก็มีอาภหฺลิกเดียวให้พ้นไปจากกฎแห่งอนิจจังดังกล่าวข้างต้น, กล่าวคือ สังคัมมีการเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงไปอย่างไม่หยุดยั้ง, สังคัมย่อมมีต้นบวกรกับต้นลบภายในสังคมนั้นเอง คือมี

สภาวะใหม่ที่เจริญงอกงามและสภาวะเก่าที่เสื่อมซึ่งดำเนินไป
สู่ความแตกดับ

สังคมของมนุษย์มีพลังใหม่ซึ่งเป็นค้ำยัน บวกและมีพลัง
เก่าซึ่งเป็นค้ำยันลบที่ปะทะกันอยู่ อันทำให้สังคมเคลื่อนไหว
ไปทำนองเดียวกันกับสิ่งที่มีชีวิตทั้งหลายตามกฎธรรมชาติพลัง
เก่าเสื่อมสลายไประบบสังคมของพลังเก่าก็เสื่อมสลายไปด้วย
พลังใหม่ที่เจริญเติบโต ระบบสังคมของพลังใหม่ก็เจริญ
เติบโตไปด้วย สภาวะเก่าที่ถลึงเพียงจากความเสื่อมสลายไป
ไม่พ้น ส่วนสภาวะใหม่ก็ต้องดำเนินไปสู่ความเจริญ ซึ่งพลัง
เก่าไม่อาจต้านทานไว้ได้ดังนั้นสภาวะใหม่น้อยจะได้รับชัยชนะ
ต่อสภาวะเก่าในวิถีแห่งการปะทะระหว่างด้านบวกกับด้านลบ
ตามกฎธรรมชาติ

สภาวะใหม่ที่ได้ชัยชนะต่อสภาวะเก่านั้น มีอาจารย์รักษา
ความเป็นสภาวะใหม่ไว้ได้ตลอดกาลปาวสาน เพราะสภาวะ
ใหม่นั้นก็ต้องดำเนินไปตามกฎแห่งอนิจจัง คือเมื่อเติบโตจน
ถึงขีดที่ไม่อาจเจริญต่อไปอีกได้แล้ว ก็ดำเนินเข้าสู่ความเสื่อม
โดยมีสภาวะที่ใหม่ยิ่งกว่าเกิดขึ้นมาปะทะและได้ชัยชนะรับช่วง
เป็นทอด ๆ ไป

๓. ในระยะหัวต่อหัวเดียวระหว่างระบบเก่ากับระบบ
ใหม่นั้น เราอาจเห็นในบางสังคมว่าระบบเก่าที่สลายไปแล้ว
ได้กลับฟื้นคืนชีพขึ้นมาอีกทั้งระบบหรือส่วนใดส่วนหนึ่งของ
ระบบ คู่ประหนึ่งว่าระบบเก่าหรือส่วนของระบบเก่าจะวกกลับ
มาตั้งมั่นอยู่ไปต่อ และคล้ายกับเป็นวิถีแห่งกฎแห่งอนิจจัง

แต่สิ่งที่ตวงตาเช่นนั้นเป็นเพียงชั่วคราวตามวิถีแห่งการ
ปะทะในระยะหัวต่อหัวเดียว ทั้งนี้ก็เพราะระบบเก่ายังคงมีพลัง
ที่ตกค้างอยู่ จึงคืนรนตามกฎที่ว่า "สิ่งที่กำลังจะตายย่อมคืน
รนเพื่อคงชีพ" การต่อสู้ทำนองนี้อาจเป็นไปได้หลายยก
โดยต่างฝ่ายต่างผลัดกันชนะผลัดกันแพ้ ระบบของสังคมใน
ระยะหัวต่อเช่นนี้ย่อมมีลักษณะปลุกย่อยต่างๆ ที่ได้รับการ
แก้ไขให้เหมาะแก่สถานการณ์ของฝ่ายชนะ แต่ในที่สุดพลังเก่า
พร้อมทั้งระบบก็ถลึงเล็กลงไปไม่พ้นจากกฎแห่งอนิจจัง และ
ระบบใหม่ที่ได้ชัยชนะนั้นก็ดำเนินไปตามกฎอันเดียวกัน โดย
มีระบบที่ใหม่ยิ่งกว่ารับช่วงเป็นทอด ๆ ต่อไป ทั้งที่ปรากฏ
ตามรูปธรรมของมนุษย์สังคมมากหลายในสากลโลก

เมื่อกล่าวถึงพลังตกค้างแห่งระบบเก่า เราจำต้องทำ
ความเข้าใจว่าพลังตกค้างนั้นมีไข่มุกคดในวรรณะเก่าเสมอไป

สำเนาจดหมายของนายปรดิ พนมยงค์

รัฐบุรุษอาวุโส

ถึง

ฯ พลฯ รองนายกฯ กับนายกรัฐมนตรี และรัฐบาล

เรื่อง

๑. การเลือกตั้งวิธี "รวมเขต" ตรงกับความประสงค์ของจอมพลพิบูล, จอมพลถนอม, จอมพลประภาส, และ ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช กับพรรคประชาธิปัตย์
๒. อดีตรัฐมนตรีในรัฐบาลตั้งขึ้นภายหลังรัฐประหาร ค.พ.ย. ๒๔๙๐ ผู้ใดอ้างว่าผู้ว่ามีบุคคลโกงปวงชนระหว่าง

๒๔๗๕ ถึง ๒๔๙๐ นั้น แล้วตนไม่ดำเนินการเอาตัวผู้ต้องหามาฟ้องศาลให้ลงโทษ ตนจึงมีความผิดฐานตัวการหรือผู้สมรู้กับพนักงานสืบสวนสอบสวนในศาลละเว้น ไม่ดำเนินคดีอันเป็นเหตุให้ผู้ทำผิดไม่ต้องรับโทษ (ตามกฎหมายลักษณระอาญา ร.ศ. ๑๒๗ ที่ใช้อยู่ในขณะที่ยังดำรงตำแหน่งรัฐมนตรี ซึ่งตรงกับประมวลกฎหมายอาญาปัจจุบันมาตรา ๘๓, ๘๖ และ ๒๐๐)

๓. รายชื่อเจ้าพระยาและราชตระกูล กับราชินิกุล ซึ่งเป็น "ผู้แทนราษฎรชั่วคราว" เมื่อ ๒๗ มิถุนายน ๒๔๗๕ และผู้แทนประเภท ๒ ซึ่งขณะนั้นเป็นองคมนตรี
๔. สถิติทางราชการเกี่ยวกับการเลือกตั้ง ๑๕ ธค. ๒๕๐๐ (รัฐบาลพจน์ สารสิน ประกาศ ร.ม.ต. มหาตไทย) ซึ่งพรรครัฐบาลและฝ่ายค้านรับรองว่าเป็นการเลือกตั้งบริสุทธิ์ (ถึงขนาดที่ผู้แทนประชาธิปไตยคนหนึ่งกล่าวสดุดีว่า "สมควรให้ตุ๊กตาของแก่คุณประกาศ")
 นั้น ราษฎรไทยแสดงประชามติโดยตรงและโดย

ปริยายแล้วว่าส่วนร้อยละของจังหวัด ที่มีผู้แทนคนเดียว ซึ่งตามหลักวิชาสถิติเปรียบเสมือนมีการเลือกตั้งวิธีแบ่งเขต

๕. ขอให้ตั้งกรรมการร่างรัฐธรรมนูญเพิ่มขึ้น ให้ได้สัดส่วนตามอาชีพและสถานภาพของราษฎร โดยอาศัยหลักฐานจากหนังสือสถิติซึ่งสำนักงานสถิติแห่งชาติของรัฐบาลจัดพิมพ์ขึ้นเป็นทางราชการ

บัดนี้ข้าพเจ้ามีเรื่องเพิ่ม เติมขอเสนอ ผ่านมา ทางท่าน เพราะเห็นว่าท่านเป็นผู้หนึ่งที่มีความรู้ในทางวิทยาศาสตร์ ประวัติศาสตร์ และการเมือง และได้มีประสบการณ์ในการ เลือกกตั้งและรัฐธรรมนูญหลายฉบับ จึงสามารถใช้ความคิด อาศักยภาพวิทยาศาสตร์มาประยุกต์กับวิทยาศาสตร์สังคมให้เป็น สัจจะได้ เมื่อท่านพิจารณาแล้วโปรดเสนอนายกรัฐมนตรีและ รัฐมนตรีในคณะช่วย เพื่อประโยชน์ส่วนรวมของมวลราษฎร จะเป็นพระคุณมาก

บ้านกรุงปารีส

วันที่ ๑๕ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๑๖

เรียน ฯพณฯ สุกิจ นิมมานเหมินท์ รองนายกรัฐมนตรี
ข้าพเจ้าในฐานะราษฎรคนหนึ่ง และในฐานะรัฐบุรุษ
อาวุโส ตามประกาศพระบรมราชโองการลงวันที่ ๘ ธันวาคม
พ.ศ. ๒๕๑๕ ซึ่งข้าพเจ้าดำรงตำแหน่งนี้มาโดยถูกต้องตาม
กฎหมายจนถึงขณะนี้ ได้เสนอความเห็นต่อนายกรัฐมนตรี
โดยจดหมายลงวันที่ ๘ เดือนนี้แล้ว ๑ ฉบับ (สำเนาเอกสาร
หมายเลข ๑) หวังว่านายกรัฐมนตรีคงได้แจ้งให้ท่านและ
รัฐมนตรีในคณะทราบแล้ว

อนึ่ง เรื่องนี้เป็นปัญหาที่ปวงชนจะต้องพิจารณา ฉะนั้น
ข้าพเจ้าจึงขออนุญาตมอบสำเนาจดหมายนี้ให้แก่ราษฎรที่
สนใจด้วย

๑. กระแสข่าวที่ยืนยันโดยหนังสือพิมพ์ไทยรัฐฉบับ ๘
ธันวาคม ๒๕๑๖ คอลัมน์ "งาแซง" ว่าคณะกรรมการร่าง
รัฐธรรมนูญในการประชุมครั้งที่ ๑๖ ได้มีมติเด็ดขาดให้ใช้วิธี
"รวมเขต" ในการเลือกตั้ง

จึงเป็นอันว่าเสียงข้างมากในคณะกรรมการนั้นเห็นชอบ
ด้วยกับฝ่ายที่ต้องการให้ใช้วิธี "รวมเขต" ซึ่งตรงกับความ

ประสงค์ของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ผู้บัญชาการของพระบรมราชโองการรัฐธรรมนูญชั่วคราว ๙ พ.ย. ๒๔๙๐ มาตรา ๙๗ ที่บัญญัติว่า

“...วิธีเลือกตั้งให้ใช้วิธีรวมเขตจังหวัด” นับว่าเป็นครั้งแรกในประวัติศาสตร์ชาติไทยที่ใช้วิธีเลือกตั้งแบบ “รวมเขต” รัฐธรรมนูญฉบับ ๒๔๙๒ ก็รับมรดกวิธีนั้น โดยบัญญัติไว้ในมาตรา ๘๖ ว่า

“การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทน ให้ใช้วิธีลงคะแนนออกเสียงโดยตรงและลับ และวิธีรวมเขต”

การร่างรัฐธรรมนูญ ๒๔๙๒ นั้นมีสิ่งที่เรียกว่า “สภาร่างรัฐธรรมนูญ” จำนวนสมาชิก ๕๐ คน ตั้งโดยรัฐสภาตามรัฐธรรมนูญฉบับใต้ร่ม จากวุฒิสมาชิกตามฉบับใต้ร่ม ๑๐ คน จากผู้แทนรวมเขตตามฉบับใต้ร่ม ๑๐ คน จากนอกสภา ๒๐ คน ในจำนวนนั้นมีสมาชิกประชาธิปไตยเป็นฝ่ายข้างมาก ซึ่งรวมทั้ง ม.ร.ว. เสนีย์ ฯ ด้วย ผมหวังว่าท่านรองนายก ฯ เข้าใจที่สิ่งที่เรียกว่า “สภาร่างรัฐธรรมนูญ” นั่นคือ “คณะกรรมการวิสามัญ” ของรัฐสภาฉบับใต้ร่มนั่นเอง และเมื่อร่างเสร็จแล้วก็เสนอรัฐสภาที่ตั้งขึ้นโดยรัฐธรรมนูญใต้ร่มนั้น

เองเป็นผู้พิจารณาลงมติให้เสนอกณะทำหน้าที่ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ลงนามเป็นรัฐธรรมนูญ ๒๔๙๒

ฉะนั้นฝ่ายประชาธิปไตยซึ่งรวมทั้ง ม.ร.ว. เสนีย์ ฯ จึงมีความประสงค์ตรงกันกับจอมพล ป. พิบูลสงครามและคณะรัฐประหาร ๘ พ.ย. ๒๔๙๐ ซึ่งมีจอมพลถนอมและจอมพลประภาสร่วมด้วยนั้นในวิธีเลือกตั้งแบบ “รวมเขต”

ต่อจากนั้นมาจนกระทั่งรัฐธรรมนูญฉบับ ๒๕๑๑ โดยจอมพลถนอมกับจอมพลประภาสเป็นนายก ฯ กับรองนายกรัฐมนตรีนั้น ก็ใช้วิธีเลือกตั้งแบบ “รวมเขต” ต่อมาเมื่อรัฐบาลซึ่งนายสัญญา ธรรมศักดิ์ เป็นนายกรัฐมนตรีได้แถลงว่าจะต้องจัดให้มีรัฐธรรมนูญใหม่และกฎหมายเลือกตั้งภายใน ๖ เดือน ม.ร.ว. เสนีย์ ฯ ก็ได้แถลงข่าวในหนังสือพิมพ์ว่าต้องการมีการเลือกตั้งแบบ “รวมเขต” ฉะนั้นเมื่อคณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญที่ตั้งขึ้นโดยรัฐบาลปัจจุบัน ได้ลงมติเด็ดขาดแล้วให้มีการเลือกตั้งแบบ “รวมเขต” จึงนับได้ว่าตรงกับความประสงค์ของจอมพล ป. พิบูล ฯ, จอมพลถนอม, จอมพลประภาส, ม.ร.ว. เสนีย์ ฯ กับชาวประชาธิปไตยแล้ว

ท่านรองนายกฯ ย่อมทราบประวัติการเลือกตั้งผู้
 การเลือกตั้งผู้แทนราษฎรครั้งแรกเมื่อ ๑๕ พ.ย. ๒๔๗๖
 นั้น ดำเนินการตาม พ.ร.บ. ว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิก
 สภาผู้แทนราษฎร ในระหว่างเวลาที่ใช้บทเฉพาะกาล
 ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสยามแก้ไขเพิ่มเติม
 ๒๔๗๖ เป็นการเลือกตั้งโดยทางอ้อม คือราษฎรเลือก
 ผู้แทนตำบลก่อน แล้วให้ผู้แทนตำบลเลือกผู้แทน
 ราษฎรอีกชั้นหนึ่ง, การเลือกตั้งผู้แทนราษฎรครั้งที่
 ๒ เมื่อ ๗ พ.ย. ๒๔๘๐ ได้ดำเนินตาม พ.ร.บ. นั้น
 ที่แก้ไขเพิ่มเติมให้ราษฎรเลือกตั้งผู้แทนโดยตรงโดย
 ใช้วิธี "แบ่งเขต" จังหวัดที่มีพลเมืองมากออกเป็นเขตๆ
 เขตหนึ่งเลือกตั้งผู้แทนราษฎรได้ ๑ คน, การเลือกตั้ง
 ผู้แทนราษฎรครั้งที่ ๓ เมื่อ ๑๒ พ.ย. ๒๔๘๑ ใช้วิธี
 "แบ่งเขต" อย่างครั้งที่ ๒ ผู้แทนชุดนี้อยู่ในตำแหน่ง
 ตลอดเวลาที่ประเทศไทยอยู่ในสถานะสงคราม, การ
 เลือกตั้งครั้งที่ ๔ เมื่อ ๖ ม.ค. ๒๔๘๕ ใช้วิธีแบ่งเขต
 อย่างครั้งก่อนๆ การเลือกตั้งครั้งที่ ๕ เมื่อ ๕ ส.ค.
 ๒๔๘๕ อาศัยความตามมาตรา ๙๑ แห่งรัฐธรรมนูญ

๒๔๘๕ ที่บัญญัติว่า "...ให้มีการแบ่งเขตเลือกตั้งใน
 จังหวัดหนึ่ง ๆ ซึ่งมีจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนเพิ่มขึ้น
 กว่า ๑ คน ให้มีจำนวนราษฎรใกล้เคียงกันเท่าที่จะแบ่ง
 ได้" (ท่านรองนายกฯ ได้รับเลือกจากองค์การเลือก
 ตั้งของราษฎรให้เป็นพดตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรตาม
 รัฐธรรมนูญนี้ได้ดี)

๒.๑ ตามข่าวหนังสือพิมพ์ประชาธิปไตยฉบับ ๔ ธ.ค.
 ปีนี้ กรรมการร่างรัฐธรรมนูญฝ่ายเห็น "รวมเขต" ให้เหตุ
 ผลว่า

"ถ้าเลือกแบบแบ่งเขตจริงจะได้คน ๒ จำพวก
 คือพวกประชาชนไม่ปรารถนาแต่มีเงินจะซื้อพรรคโดย
 ไม่ต้องขอความนิยมจากประชาชน และพวกที่สอง
 คือนักวิชาการศักดินาหรือขุนนางอยากเป็นผู้แทน แต่
 ไม่กล้าสู้หน้าประชาชน เป็นนักวิชาการซื่อลวกที่เกาะ
 ชายกางเกงหัวหน้าพรรคเป็นการปล้นอำนาจปวงชน
 ซึ่งถูกปล้นมา ๔๐ ปีแล้ว"

สิ่งละอันพันวรณะน้อยของคำกล่าวข้างบนนั้นตรงกับคำ
 พุทของบางคนที่ดำเนินเป็นระยะๆ ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๕๐ เป็น

ทันมา และขอเขียนในหนังสือพิมพ์สยามรัฐบ้าง จึงมีข้อขัดแย้งอยู่ภายในตัวของคำพูดและข้อเขียนนั้น ๆ เอง และขัดต่อข้อเท็จจริงที่ประจักษ์ และเป็นการบริภาษไปถึง “ผู้แทนราษฎรชั่วคราว” เมื่อ ๔๐ ปีก่อนนั้นด้วย และขัดต่อหลักวิชาสถิติซึ่งจะต้องนำมาประยุกต์แก่การเลือกตั้งที่ฝ่ายรัฐบาลและฝ่ายค้านสำคัญรับรองว่าเป็นการเลือกตั้งที่บริสุทธิ์ (๑๕ ธ.ค. ๒๕๐๐ สมัยนายพจน์ สารสิน นอกนั้นฝ่ายค้านสำคัญว่าไม่บริสุทธิ์ ยกเว้นสมัยรัฐบาลประชาธิปไตยเมื่อ ๒๔๙๐) ซึ่งผู้ใช้ความคิดทางวิทยาศาสตร์และคำนวณสามารถรู้ความจริงว่าราษฎรไทยได้แสดงประสามติโดยตรงและโดยปริยายแล้วจากร้อยละของผู้มีสิทธิออกเสียงที่มาลงคะแนนว่าพอใจในวิธีแบ่งเขตและรวมเขต

ดังนั้นข้าพเจ้าจึงขอชี้แจงเพื่อสัจจะตามข้อเท็จจริงที่ประจักษ์และตามหลักวิชาสถิติประยุกต์ทางรัฐศาสตร์ไว้ในข้อต่อไปนี้

๒.๒. ข้าพเจ้าหวังว่ามวลราษฎรจำนวนมากยังจำได้ว่าการเลือกตั้งวิธี “รวมเขต” เป็นครั้งแรกในประวัติศาสตร์ของชาติไทยเมื่อวันที่ ๒๙ ม.ค. ๒๔๙๑ ภายใต้อำนาจการของ

รัฐบาลประชาธิปไตย ซึ่งมีนายควง ๖ เป็นนายกรัฐมนตรีและ ม.ร.ว. เสนีย์ ๖ เป็นรัฐมนตรี ด้วยผู้หนึ่งนั้น เมื่อเลือกตั้งได้ผู้แทนชนิดดีตามเหตุผลของกรรมการ ๖ ดังกล่าวนั้น รัฐบาลฝ่ายประชาธิปไตยได้เป็นรัฐบาลอีกครั้งหนึ่งเมื่อ ๒๑ ก.พ. ปีนั้น ครั้นถึงวันที่ ๗ เม.ย. ปีนั้นเองรัฐบาลประชาธิปไตยก็ลาออกเพราะนายทหารเพียง ๔-๕ คนขอให้ลาออกในวันรุ่งขึ้น คือ ๘ เม.ย. จอมพล ป.พิบูลฯ ได้รับแต่งตั้งเป็นนายกรัฐมนตรี

ครั้นถึงวันที่ ๒๑ เม.ย รัฐบาลพิบูลฯ ขอความไว้วางใจจากรัฐสภา เพราะตามมาตรา ๗๗ แห่งรัฐธรรมนูญชั่วคราว ๒๔๙๐ (โต้คุม) บัญญัติไว้ว่าให้รัฐสภาอันประกอบด้วยวุฒิสภาชิกและสภาผู้แทนประชุมร่วมกันเป็นผู้ลงมติให้ความไว้วางใจในการที่รัฐบาลดำเนินการบริหารราชการแผ่นดิน วุฒิสมาชิกครั้งนั้นเป็นผู้ที่รัฐบาลประชาธิปไตยเองเป็นผู้รับสนองฯ แต่งตั้ง ส่วนสมาชิกสภาผู้แทนได้รับเลือกตั้งโดยวิธี “รวมเขต” ในวันประชุมนั้นจึงมีสมาชิกทั้งสองสภามาประชุมร่วมกันจำนวน ๑๖๙ คน มีการพูดกันมากใน

ที่ประชุม แต่กรั้นถึงเวลาลงมติ มีผู้กล่าวลงมติเพียง๕๖ คนเท่านั้น วุฒิสมาชิกและผู้แทนนอกนั้นเมื่อผู้มีชُرะไปต้องน้ำบ้าง ไปพักผ่อนที่สโมสรรัฐสภาบ้างเพราะพูดมาเหนื่อยแล้ว บางคนถือคติว่า "พูดไปสองไพเบี้ย นิ่งเสียตำลึงทอง" ผลการลงมติก็นำความไว้วางใจรัฐบาล ๗๐ คะแนน ไม่ให้ความไว้วางใจเพียง ๒๖ คะแนนเท่านั้น ขอให้สังเกตว่าผู้กล้าคัดค้าน ๒๖ คนนี้มิใช่สมาชิกประชาชนบ้ดีย์ทั้งหมดเพราะประชาชนบ้ดีย์มีจำนวนมากกว่านั้น ฉะนั้นจึงมีผู้แทนอิสระ ผู้แทนพรรคสหชีพ, ผู้แทนแนวรัฐธรรมนูญ ที่เคยสมัครโดยวิธีแบ่งเขตตามรัฐธรรมนูญฉบับก่อน ๆ ร่วมอยู่ด้วย ชนรุ่นใหม่ควรใช้ความคิดตามตรรกวิทยาสามัญชนว่า เหตุไฉนผู้แทนชนิครวมเขตซึ่งคณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญถือว่าเป็นคนที่ประชาชนปรารถนาและไม่ซึซลาด จึงน้อยกว่าผู้แทนราษฎรประเภทที่ ๑ ซึ่งเลือกตั้งโดยวิธีแบ่งเขตประกอบด้วยสมาชิกประเภทที่ ๒ ซึ่งคนบางจำพวกเกลียดชังนักหนา นั้น จึงกล้าร่วมกันสู้รัฐบาลพิบูล ฯ เมื่อ ๒๔๘๒ ก็ที่ คำน พ.ร.บ. ที่รัฐบาลพิบูล ฯ เสนอจัดตั้งนครหลวง

เพชรบูรณ์และพุทธบุรีมณฑล ซึ่งได้เกณฑ์ราษฎรไปทำงานในบริเวณที่สมันนั้นมีไว้จับสันชุกชุม อันเป็นเหตุให้รัฐบาลพิบูล ฯ แพ้คะแนนเสียงในสภาผู้แทนราษฎรแล้วต้องลาออก

๒.๓. เมื่อได้ประกาศใช้รัฐธรรมนูญ ๒๔๘๒ ซึ่งมีผู้อ้างว่าเป็นประชาธิปไตยที่สุด อาทิมิ่ววุฒิสมาชิกซึ่งประธานองคมนตรีรับสนอง ฯ แต่งตั้ง และในบทเฉพาะกาลได้ยกยอวุฒิสมาชิกซึ่งรัฐบาลประชาธิปไตยรับสนอง ฯ แต่งตั้งตามฉบับได้กลุ่มนั้นให้เป็นวุฒิสมาชิกตามฉบับ ๒๔๘๒ ด้วยนั้น จอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้รับแต่งตั้งเป็นนายกรัฐมนตรีอีกครั้งหนึ่งเมื่อวันที่ ๒๘ มิถุนายน ๒๔๘๒

รัฐธรรมนูญ ๒๔๘๒ มาตรา ๑๔๖ บัญญัติให้คณะรัฐมนตรีที่เข้าบริหารราชการแผ่นดินต้องแถลงนโยบายต่อวุฒิสภาและสภาผู้แทน สภาผู้แทนเท่านั้นมีอำนาจลงมติให้หรือไม่ให้ความไว้วางใจ ส่วนวุฒิสภามีอำนาจตั้งข้อสังเกตไปยังสภาผู้แทนเพื่อประกอบการพิจารณาในการลงมตินั้นได้

รัฐบาลพิบูล ฯ ได้เริ่มแถลงนโยบายต่อสภาผู้แทนเป็นเวลา ๑๑ วันนับตั้งแต่ ๖ ก.ค. ปีนั้น และแถลงในวุฒิสภาก็ ๓ วัน แล้วกลับมกลงมติในสภาผู้แทน

ผลปรากฏว่าเมื่อวุฒิสมาชิกซึ่งบางคนถือว่าได้รับแต่งตั้งตามระบบประชาธิปไตยที่สุตนั้น อภิปรายจบแล้ว แต่ไม่มีข้อสังเกตไปยังสภาผู้แทนเพื่อประกอบกรพิจารณาตลงมติ ต่อมาในวันที่ ๒๕ เดือนนั้นสภาผู้แทนซึ่งสมาชิกได้รับเลือกตั้งตามวิธีรวมเขต ได้ประชุมเพื่อลงมติมีผู้มาประชุม ๑๐๒ คน มีผู้ให้ความไว้วางใจรัฐบาลพิบูล ๖๓ คน ไม่ให้ความไว้วางใจ ๓๑ คน จึงมีผู้ถือคติ "อุเบกขา" ๘ คน ในจำนวนคนที่กล่าวไม่ให้ความไว้วางใจรัฐบาลพิบูลนั้น มีบุคคลสำคัญพรรคสหชีพ, แนวรัฐธรรมนูญ, อิสระ ที่เคยสมัครรับเลือกตั้งเป็นผู้แทนสมัยแบ่งเขตหลายคนมิใช่เพียงแต่สมาชิกประชาธิปไตยเท่านั้น ตามเหตุผลกล่าวไว้ในข้อ ๒.๒.

๒.๔. ข้าพเจ้าเป็นผู้หนึ่งที่ได้รับเลือกจากราชฎ เป็นผู้แทนราชฎพระนครศรีอยุธยาเขต ๒ เมื่อวันที่ ๕ สิงหาคม ๒๔๘๕ และมีผู้แทนราชฎมากมายที่ได้รับการเลือกตั้งจากราชฎโดยวิธีแบ่งเขต ๔ ครั้งก่อนมีวิธีรวมเขต ใน พ.ศ. ๒๔๙๐ นั้น ขอให้ราชฎในเขตที่เลือกตั้งนั้น โปรด

วินิจฉัยค่ากล่าวของกรรมการฝ่ายรวมเขตว่ามีเหตุผลสมควรหรือไม่ที่จะประนามเรตามค่ากล่าวอั้งนั้น ในจำนวนผู้ได้รับเลือกตั้งโดยวิธีแบ่งเขตเมื่อ ๖ ม.ค. ๒๔๘๕ นายทอง วั ได้รับเลือกเป็นผู้แทนราชฎพระนครเขต ๒ ม.ร.ว. กีกฤทธิ วั เป็นผู้แทนราชฎพระนครเขต ๓, ต่อมาในการเลือกตั้งวิธีแบ่งเขตเมื่อวันที่ ๕ สิงหาคม ๒๔๘๕ ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช ก็ได้รับเลือกเป็นผู้แทนพระนครเขต ๑ นิสิตนักศึกษามวลราชฎนำคิดว่าราชฎในขณะนั้นมีความเห็นอย่างไรต่อท่านทั้งสาม แต่กรรมการร่างรัฐธรรมนูญอาจถือว่าเป็นข้อยกเว้น เพราะภายหลังรัฐประหาร ๘ พ.ย. ๒๔๙๐ แล้วท่านทั้งสามสมัครเป็นผู้แทนตามวิธีรวมเขต

๒.๕. ท่านนายก วั ท่านรองนายก วั และท่านรัฐมนตรีอีกหลายท่านที่เคยศึกษาในต่างประเทศ เช่นประเทศอังกฤษ และประเทศอื่นที่มีการเลือกตั้งวิธีแบ่งเขต ซึ่งราชฎรู้จักระบบเลือกตั้งหลายชั่วคนก่อนท่านและข้าพเจ้าเกิดหลายร้อยปีนั้น คงทราบบ้างว่าคนอังกฤษและคนในประเทศที่ท่านเคยศึกษา มีความเห็นอย่างไรต่อสมาชิกสภาผู้แทนของประเทศนั้น และท่านคงจะไม่เจาะจงปรักปรำเอาแต่ผู้แทนไทยที่

เป็นคนในชาติเดียวกันกับท่านซึ่งเลือกตั้งโดยใช้วิธีแบ่งเขต
เป็นคนเลวตามที่กรรมการร่างรัฐธรรมนูญกล่าวไว้

๒.๖ การหาผู้แทนราษฎรหรือผู้แทนปล้นอำนาจมา
ชนมา ๔๐ ปีแล้วนั้น กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิยอมรับรายชื่อ
ของผู้แทนราษฎรตั้งแต่วันที่ ๒๗ มิถุนายน ๒๔๗๕ เป็นต้น
มานั้น เผอิญกล่าวว่าเป็นปล้นราษฎรมา ๔๐ ปีแล้วนั้นได้
เกิดขึ้นเมื่อวันที่ ๓ ธ.ค. ปีนี้ จึงมีเวลาเหลืออีก ๖ วันที่ “ผู้
แทนราษฎรชั่วคราว” ตั้งขึ้นเมื่อ ๒๗ มิถุนายน ๒๔๗๕ จะ
ครบ ๔๐ ปี ภายหลังที่พ้นตำแหน่งเมื่อวันที่ ๙ ธันวาคม
๒๔๗๖ นิสิตนักศึกษา นักเรียนชนรุ่นใหม่อีกหลายคนยังไม่รู้
รายชื่อ ข้าพเจ้าจึงขอรายชื่อผู้ที่ผู้รักษาพระนครฝ่ายทหาร
ในนามของคณะราษฎรได้ตั้งให้เป็น “ผู้แทนราษฎรชั่วคราว”
จำนวน ๗๐ คน เพื่อทำหน้าที่นิติบัญญัติและควบคุมการ
บริหารราชการแผ่นดิน ผู้แทนชุดนี้เองที่เป็นผู้พิจารณา
มติขั้นสุดท้ายในร่างรัฐธรรมนูญ ๑๐ ธ.ค. ๒๔๗๕ ก่อน
ถวายพระปกเกล้า ฯ ซึ่งหลายเรื่อง พระองค์ได้สนพระทัย
และพระราชทานพระราชดำริ ในจำนวน ๗๐ นายนั้นมีสมา
ชิกคณะราษฎรเพียง ๓๑ นายเท่านั้น อีก ๓๙ นายเป็นผู้

ฐานันดรศักดิ์แห่งระบบสมบูรณาฯ และหลายราชตระกูลใน
พระราชวงศ์จักรี อาทิ (๑) เจ้าพระยาวงษาอนุประพันธ์
(ม.ร.ว. สท้าน) แห่งราชตระกูลสนิทวงศ์ผู้ซึ่งเป็นพระอัยกา
(ท่านตา) ของสมเด็จพระบรมราชินีนาถองค์ปัจจุบันนอกจาก
ท่านเป็นผู้แทนราษฎรชั่วคราวแล้ว ท่านยังเป็น “กรรมการ
ราษฎร” และเป็น “เสนาบดี” ชุดแรกของคณะราษฎรด้วย
(๒) เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี (สนั่น) แห่งราชตระกูล
เทพหัสดิน ซึ่งได้รับเลือกเป็นประธานสภาผู้แทนราษฎรคน
แรก ต่อมาทำเป็นกรรมการราษฎรและเสนาบดีกระทรวง
ธรรมการอีกครั้งหนึ่ง เพราะคณะราษฎรปรารถนาดำเนิน
นโยบายขยายการศึกษา ซึ่งท่านเป็นผู้ริเริ่มให้มี พ.ร.บ.
ประถมศึกษา ๒๔๖๔ ขึ้นในสมัยรัชกาลที่ ๖ แต่สิ้นรัชกาล
แล้วท่านพ้นจากตำแหน่ง การประถมศึกษาไม่ก้าวไปตามควร
คณะราษฎรจึงเชิญท่านให้ดำเนินการก้าวหน้าต่อไป ต่อมา
ท่านได้รับแต่งตั้งเป็นสมาชิกประเภท ๒ เมื่อ ๙ ธันวาคม
๒๔๗๖ ท่านได้รับเลือกเป็นประธานสภา ฯ อีกครั้งหนึ่งและ
ดำรงตำแหน่งนี้ต่อมาอีกจนกระทั่งบวญจึงขอลาออก (๓) เจ้า
พระยาพิชัยญาติ (ดั้น) แห่งราชินิกุลขุนนาด ซึ่งได้รับเลือก

เป็นประธานสภาผู้แทนราษฎรต่อจากเจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี (๔) นอกจากรายชื่อของท่านทั้งสามที่เป็นราชตระกูลและราชินิกุลแล้วก็มีสมาชิกที่เป็นราชตระกูล "อิศรศักดิ์" "เกชาพิวงศ์" "อิศราวงกูร" และมีราชตระกูลเทพหัสดินอีก ๑ ท่านและราชตระกูลสนิทวงศ์อีก ๒ ท่าน คือ ม.ล. เดช กับ ม.ล. อุทุม ซึ่งเป็นพระมาตุลา (ท่านลุง) ของสมเด็จพระบรมราชินีนาถองค์ปัจจุบัน

เมื่อวันที่ ๒๗ สิงหาคม ๒๔๘๘ ม.ร.ว. เสนีย์ ๖ แห่งราชตระกูลปราโมช ก็ได้รับเลือกจากสมาชิกประเภทที่ ๒ ให้ดำรงตำแหน่งสมาชิกประเภทที่ ๒ ท่านผู้นี้ก็เต็มใจโดยปฏิญาณในที่ประชุมสภาผู้แทนราษฎรว่า จะรักษาและปฏิบัติตามรัฐธรรมนูญนี้ (หมายถึงรัฐธรรมนูญ ๑๐ ธ.ค. ๒๔๗๕) ต่อมาเมื่อถึงคราวเลือกตั้งวิธีแบ่งเขต ท่านก็สมัครตามที่ข้าพเจ้ากล่าวแล้ว

ส่วนพระยามานวราชเสวินนั้นท่านดำรงตำแหน่งผู้แทนราษฎรชัว, สมาชิกสภาผู้แทนประเภทที่ ๒, พุฒสมาชิก, ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์, องค์กรมนตรี ท่านเจ้าพระยาศวีร์ธรรมาสีเบศร์เคยดำรงตำแหน่งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร

ประเภทที่ ๒ และปัจจุบัน เป็นองค์กรมนตรี ถ้าหากรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ให้มีวุฒิสภา ซึ่งประธานองคมนตรีเป็นผู้เสนอพระมหากษัตริย์ให้ทรงแต่งตั้งวุฒิสมาชิก ในทางพฤตินัย ประธานองคมนตรีก็ต้องได้รับความเห็นชอบจาก ๒ ท่านนี้ด้วย หรือในกรณีที่ประธานองคมนตรีไม่อาจปฏิบัติหน้าที่ได้จึงคนใดใน ๒ ท่านนี้อาจทำหน้าที่ประธานองคมนตรี

๒.๖ เรื่องการโกงปวงชนนั้น ถ้าเกิดขึ้นภายหลังรัฐประหาร ๒๔๙๐ ก็ดี หรือเกิดก่อนวันนั้นแต่คดียังไม่ขาดอายุความ ก็อยู่ในความรับผิดชอบของรัฐบาลภายหลังรัฐประหารนั้นที่จะต้องดำเนินการ และอยู่ในความรับผิดชอบของผู้แทนที่ได้รับเลือกตั้งโดยวิธีรวมเขตและวุฒิสมาชิกที่ได้รับแต่งตั้งตามที่บางคนอ้างว่าเป็นวิธีประชาธิปไตยที่สุคนั้น มีสิทธิเสนอให้รัฐบาลจัดการดำเนินคดี โดยตั้งเป็นกระทู้หรือให้ตั้งคณะกรรมการของสภา ๖ สบสวนได้

ก. นักกฎหมายและนักศึกษากฎหมายรวมทั้งสามัญชนที่ใช้สามัญสำนึกนั้น ถ้าได้ยื่นคำโฆษณาว่าเกิดการโกงขึ้นในสมัยก่อนรัฐประหาร ๒๔๙๐ แล้วก็ขอให้ตามผู้โฆษณาว่าการโกงนั้นขาดอายุความในสมัยที่ผู้พูดอยู่ในรัฐบ สหรือเป็นวุฒิสมาชิกหรือเป็นผู้แทนโดยวิธีรวมเขตแล้วหรือยัง ถ้ายังไม่

ขาดอายุความในสมัยที่ผู้พูดอยู่ในรัฐบาล ก็ขอให้ถามผู้พูด ซึ่งถ้าหากว่าเขาเป็นนักกฎหมายว่าเขาารู้อยู่แล้วมิใช่หรือว่าตามกฎหมายลักษณะอาญามาตรา ๒๐๐ บัญญัติว่าพนักงานอัยการผู้ว่าคดี พนักงานสืบสวน กระทำการหรือไม่กระทำการ อย่างไรในตำแหน่งอันเป็นการมิชอบเพื่อจะช่วยเหลือบุคคลหนึ่งใดมิให้ต้องโทษหรือรับโทษน้อยลง ต้องระวางโทษจำคุกตั้งแต่ ๖ เดือนถึง ๗ ปี ฯลฯ ดังนั้นถ้าผู้โฆษณาเป็นรัฐมนตรีในขณะที่การไต่ถามยังไม่หมดอายุความก็ต้องมีความผิดตามกฎหมายอาญาด้วย เพราะรู้อยู่แล้วว่ามีความผิดเกิดขึ้น แต่ไม่สั่งให้พนักงานดำเนินคดี ผู้โฆษณาจึงเป็นผู้สมรู้ ผู้ใช้สามัญสำนักก็จะเข้าใจได้ว่าคำโฆษณานั้นเป็นการหลอกลวงให้หลงเชื่อยิ่งกว่าจะพูดโดยมีหลักฐาน

ข. ส่วนผู้แทนที่ได้รับเลือกตั้งวิธีรวมเขตภายหลัง ๒๔๕๐ คนใครรู้เรื่องการ โกงแล้วไม่ตั้งกระทู้ให้รัฐบาลดำเนินการ หรือให้สภา ฯ ของตนตั้งคณะกรรมการสอบสวน คนนั้นก็ทำผิดหน้าที่ผู้แทนปวงชนเข้าลักษณะเป็นคนทีประชาชนไม่ปรารถนาและซื่อสัตย์ที่จะดำเนินตามรัฐธรรมนูญและกฎหมาย ก็เป็นคนดีแต่พูดนอกสภา ฯ เพื่อหลอกล่อเด็กจึงต่าง

กับกรณีที่ว่ารัฐบาลและสภาผู้แทนราษฎรปฏิบัติมาเมื่อก่อน ๒๔๕๐ คือ

(๑) ในระหว่างสงครามโลกสมัยที่ พล.ท.อ. อุดมเดชจรัส เป็นรองนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีช่วยว่าการมหาดไทยและอธิบดีกรมตำรวจ ได้เคยสั่งจับรัฐมนตรี ๒ คนฐานทุจริตต่อหน้าที่ คนหนึ่งถูกศาลตัดสินลงโทษอีกคนหนึ่งทำอัตวินิบาตกรรมในที่คุมขัง

(๒) เมื่อจอมพล ป. พ้นจากตำแหน่งนายก ฯ แล้วสภาผู้แทนราษฎรสมัยนั้น ได้ลงมติตั้งคณะกรรมการพิจารณาการเงินที่จอมพลผู้นั้นจ่ายไป กรรมการพิจารณาแล้วสภา ฯ ได้แจ้งผลการพิจารณาให้รัฐบาลดวงสมัยนั้นรับไปดำเนินการ เรื่องค้างอยู่จนเสร็จสงครามก็ไม่จัดการ ต่อมาถึงรัฐบาลทวีอยู่ในตำแหน่งเพียง ๑๗ วันก็ไม่มีเวลาจัดการก่อนารัฐบาลเสนีย์ ฯ อยู่ในตำแหน่ง ๕ เดือน ๑๐ วันก็ไม่มีเวลาพอจัดการ ต่อมา มีรัฐบาลดวงครั้งที่ ๒ อยู่ในตำแหน่ง ๑ เดือน ๒๓ วันก็ไม่มีเวลาพอจัดการ ต่อมาข้าพเจ้าเป็นนายกรัฐมนตรีอยู่ในตำแหน่งเพียง ๓ เดือน ๒๘ วันก็ได้มอบสำนวนให้อธิบดีกรมตำรวจพิจารณาว่ามีหลักฐานหรือ

ไม่ แต่ยังไม่ทันได้รับรายงานจากกรมตำรวจ ข้าพเจ้าต้อง
ออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี รัฐบาลประชาธิปไตยที่ตั้งขึ้น
เมื่อวันที่ ๑๐ พ.ย. ๒๔๙๐ ก็มีได้ดำเนินเรื่องต่อไปให้ได้
ความว่ามีหลักฐานหรือไม่

(๓) เมื่อมีผู้โฆษณาว่าสมาชิกเสรีไทยบางหน่วยใช้
เงินของรัฐโดยไม่สุจริต ข้าพเจ้าได้เสนอสมัชชผู้แทนราษฎรที่
กรรมการวิสามัญสอบสวนเงินค่าใช้จ่ายของชบวนเสรีไทย
คณะกรรมการนั้นประกอบด้วยท่านทรงไว้ซึ่งความยุติ
ธรรมเป็นที่รับรองในวงการศาลคือ

๑) พระยาเทพวิฑูรพหุลศรุตคามณี อดีตอธิบดีศาล
ฎีกาและอดีตเสนาบดี กับอดีตรัฐมนตรียุติธรรม

๒) พระยานตราชสุวจน์ อดีตอธิบดีศาลฎีกาและ
อดีตรัฐมนตรียุติธรรม

๓) พระยาวิกรมรัตนสุภาฯ อดีตอธิบดีศาลฎีกา

๔) พระยานิติศาสตร์ไพศาล อดีตอธิบดีศาลอาญา
อดีตผู้พิพากษาศาลฎีกา และอดีตร.ม.ต. ยุติธรรม

๕) นายพิชาญ บุลยง (เรอเนกียอง) ที่ปรึกษาคณะ
กรรมการกฤษฎีกา

เมื่อคณะกรรมการพิจารณาหลักฐานรวมทั้งการบัญชีที่
ถ้วนแล้ว มีมติเป็นเอกฉันท์ว่าสมาชิกเสรีไทยบริสุทธิ์ในการ
ใช้จ่ายเงินของรัฐเพื่องานกองทัพเอกราชของชาติ (รายงานนี้
นายดิเรก ชัยนามได้พิมพ์ต่อท้ายในหนังสือที่ผู้นี้แต่งขึ้นแล้ว
และข้าพเจ้าจะพิมพ์ไว้ในหนังสือ "โมฆสงคราม" อีกด้วย)

ก. ท่านรองนายก ฯ ยังคงจำได้ว่าเมื่อท่านได้รับเลือก
ตั้งโดยองค์การเลือกตั้งของราษฎรให้ท่านเป็นพลัดสมาชิกเมื่อ
วันที่ ๒๕ พ.ค. ๒๔๘๙ โดยฝ่ายที่เริ่มดำริทำบัญชีชื่อ "ลิสต์"
ผู้สมัครในนามประชาธิปไตยขึ้นเพื่อหวังเอาชนะแบบ "กินรวบ"
ทั้ง ๘๐ ตำแหน่ง ได้พ่ายแพ้มาเป็น "แพ้รวบ" ท่อ
ฝ่ายแนวร่วมคือสหชีพ, แนวรัฐธรรมนูญ, อิสระ ซึ่งเดิม
นั้นพรรคทั้งสามหลังนี้ก็ให้แก่ละพรรคเสนอผู้สมัครแยกย้าย
กัน แต่เมื่อสมาชิกประชาธิปไตยคนหนึ่งนำความลับมาแจ้ง
แก่บุคคลหนึ่งว่าพรรคประชาธิปไตยคิด "กินรวบ" เพราะหวัง
ตั้งสมาชิกของพรรคอื่นมาร่วมด้วยได้ อันจะทำให้คะแนน
ประชาธิปไตยชนะคะแนนของแต่ละพรรคได้เช่นนั้นแล้ว
พรรคทั้งสามจึงจำต้องทำแนวร่วมกันส่งผู้สมัคร ๘๐ คนร่วม
กันด้วยปราณีประนอมระหว่างกันอันเป็นผลให้คะแนนของ

ฝ่ายแนวร่วมสามพรรคเหนือฝ่ายประชาธิปไตย ความพ่ายแพ้
ของฝ่ายประชาธิปไตยก่อให้เกิดความไม่พอใจอย่างมาก จึงมี
ผู้โฆษณาตลอดเด็กตลอดมาจนปัจจุบันว่าการเลือกตั้งพฤษ-
สมานิกครั้งนั้นเป็นการเล่นพรรคเล่นพวกซึ่งเป็นพวกข้าพเจ้า
ทั้งสิ้น ท่านรองนายก ฯ ย่อมรู้ว่าข้าพเจ้ามิใช่หัวหน้าพรรค
ใด แต่ละพรรคก็มีหัวหน้าโดยเฉพาะ และเมื่อเลือกตั้งแบบ
พรรคแล้วก็เป็นธรรมดาที่พรรคใดได้คะแนนน้อยตนก็ต้อง
“แพ้ราบ” ทั้งบัญญัติชื่อ ท่านรองนายก ฯ ย่อมเป็นสักขีใ้
ถือว่า การเลือกตั้งพฤษสมานิกครั้งนั้นบริสุทธิ์

เมื่อการเลือกตั้งเสร็จไปเพียง ๑๖ วันเท่านั้น คือวันที่
๘ มิถุนายน รัชกาลที่ ๘ ได้สวรรคต ผู้ที่ไม่มีจิตใจเป็นนัก
กีฬาทางการเมืองได้ถือเอาการสวรรคตนั้นเป็นเครื่องโจมตีใส่
ร้ายข้าพเจ้าทั้งทางสิ่งพิมพ์และที่พวกเขาเรียกว่า “หนังสือ
พิมพ์ปาก” พร้อมทั้งให้คนร้องตะโกนที่โรงภาพยนตร์ว่า
“ปรีดีฆ่าในหลวง” และร่วมมือกับคณะรัฐประหาร ๘ พ.ย.
๒๔๘๐ และโฆษณาใส่ร้ายข้าพเจ้าตลอดมาจนกระทั่งข้าพเจ้า
มาอยู่ในฝรั่งเศสเมื่อ ๒๕๑๓ แล้ว สยามรัฐกับพวกก็ลงข้อ
ความใส่ร้ายข้าพเจ้าอีก ข้าพเจ้าจึงจำต้องมอบให้นายวิชา

กันตามระเบียบตัวแทนพ้อง ม.ร.ว. คึกฤทธิ์กับพวกต่อศาลซึ่ง
ในที่สุดจำเลยยอมขอขมา ทั้งปรากฏในหนังสือที่นายเป็รื่อง
ศิริวัฑฒ์ อดีตผู้ถวายพระอักษรภาษาไทยรัชกาลที่ ๘ ได้รวบรวม
รวมตำนานศาลพิมพ์ขึ้นเป็นเล่มแล้ว ต่อมาภายหลังเหตุการณ์
๑๔ ตุลาคมก็มีนักเขียน ประจำสยามรัฐบาง คนเขียน สापแข่ง
กนมีอายุที่อยู่ในต่างประเทศเวลานั้นหาว่าไม่เคารพสถาบันพระ
มหากษัตริย์จะต้องตายในต่างประเทศอย่างจอมพล ป. พิบูล
สงคราม

ตามพฤติการณ์ดังกล่าวมาแล้วย่อมแสดงว่ารัฐบาลประ
ชาธิปไตยซึ่งนายควง ฯ เป็นนายกรัฐมนตรี และ ม.ร.ว. เสนีย์
ตั้งขึ้นเมื่อวันที่ ๑๐ พ.ย. ๒๔๘๐ นั้น ย่อมไม่มีความปราณีแก่
ข้าพเจ้าที่พ้นจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรีแล้ว ถ้าหากมีการ
โกงในสมัยข้าพเจ้าเพราะการโกงโดยทุจริตของบุคคลใดที่เป็น
พนักงานหรือผู้แทนต้องระวางโทษจำคุกกว่า ๑๐ ปี หรืออาจ
ถึงจำคุกตลอดชีวิตหรือประหารชีวิต อายุความระหว่าง ๑๐
ถึง ๒๐ ปี ข้าพเจ้าพ้นจากตำแหน่งนายก ฯ ๒๒ ส.ค. ๒๔๘๘
ธำรง ฯ พ้นจากตำแหน่งนายก ฯ ๘ พ.ย. ๒๔๙๐ ถ้ามีการโกงใน
สมัยข้าพเจ้าและธำรงก็ที่ยังไม่ขาดอายุความขณะที่รัฐบาล
ประชาธิปไตยดำรงหน้าที เหตุไ้รัฐบาลประชาธิปไตยนั้นจึง

ไม่ดำเนินตามกฎหมาย แม้ข้าพเจ้าจะไม่อยู่ในประเทศไทย แต่ผู้แทนที่ถูกหาว่าโกงต่าง ๆ รวมทั้งโกงจอบโกงเสียมก็ยังอยู่ในประเทศไทย รัฐบาลก็ดำเนินคดีได้ โดยเฉพาะรัฐบาลนั้นก็มีการกฎหมายคือชื่อร่วมใน คณะรัฐบาลนั้นและ ในคณะรัฐบาลต่อมารวมทั้งในคณะของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ปรมาธิบดี เช่นพระยาอรรณการิยนพันธ์ พิชายนายเล็ก จุณนานนท์ อัยการคดีสวรรคต พระคฤษณ์พาศย์สุวัฒน์ ผู้พิพากษาศาลฎีกาคดีสวรรคตที่ยังมีชีวิตเหลืออยู่คนเดียวและยังมีพระที่นั่งชนคดีกับหลวงแผ้วพาลชนผู้สามารถทำจำนวนคดีสวรรคต

๓. เท่าที่ข้าพเจ้าสืบค้นรับฟังข่าวที่ ได้มาทางหนังสือหลายฉบับ ไม่ปรากฏว่ากรรมการร่างรัฐธรรมนูญผู้ใดได้แถลงถึงความชัดเจนของตนว่าจากสถิติผู้มีสิทธิออกเสียงได้มาลงคะแนนนั้นจังหวัดรวมเขตมีคณาจารย์ลงคะแนน ร้อยละเท่าใด และจังหวัดมีแบ่งเขตและจังหวัดพลเมืองน้อยที่มีผู้แทนได้คนเดียว ซึ่งตามหลักวิชาสถิติให้อนุโลมเสมือนเลือกตั้งในเขตที่ตัวมีการแบ่งเขตก็เป็นการเลือกตั้งในเขตหนึ่ง ๆ นั้นมีผู้มาลงคะแนนร้อยละเท่าใด เพื่ออาศัยเป็นเครื่องพิสูจน์ว่าราษฎรพอใจในระบบใดมากกว่ากัน ข้าพเจ้าได้ยืนยันแต่อ้างว่าตนเองเป็นผู้แทนปวงชนส่วนคนอื่นไม่ใช่ ข้าพเจ้าจึงขอรับรองท่านรอง

นายก ฯ และท่านรัฐมนตรีที่มีพื้นทางวิทยาศาสตร์และทางคำนวณไปจดพิจารณาสถิติเป็นรายจังหวัดด้วย ขณะนี้ข้าพเจ้ามีแก้หนังสือรายงานการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของกระทรวงมหาดไทยเล่ม ๒ (เล่มต่อ ๆ มายังไม่ได้รับ) แต่เห็นว่าสถิติการลงคะแนนเลือกตั้งรายจังหวัดเมื่อ ๑๕ ธ.ค. ๒๕๐๐ ในหนังสือเล่มนั้นพอใช้เป็นพื้นฐานได้ เพราะการเลือกตั้งครั้งนั้นทั้งพรรคสหภูมิฝ่ายรัฐบาลและพรรคประชาธิปไตยฝ่ายค้านสำคัญรับรองว่าเป็นการเลือกตั้งที่บริสุทธิ์ที่จัดให้มีขึ้นภายหลังที่จอมพล ป. ถูกให้ออกแล้ว และโดยเฉพาะท่านรองนายก ฯ ก็ได้สมัครที่จังหวัดเชียงใหม่ ส่วนการเลือกตั้งต่อ ๆ มานั้นพรรคฝ่ายค้านสำคัญก็ได้แย้งว่าไม่บริสุทธิ์ ข้าพเจ้าจึงไม่ขอใช้สถิติการเลือกตั้งนั้น เป็นบรรทัดฐาน ข้าพเจ้าได้อธิบายสภาพจากหนังสือที่แนบมาพร้อมจดหมายนี้ (เอกสารหมายเลข ๒) ในช่องหมายเหตุข้าพเจ้าได้เขียนจำนวนที่แต่ละจังหวัดมีผู้แทนได้ ข้าพเจ้าได้จัดลำดับเพื่อแสดงว่าการเลือกตั้งประเภทรวมเขตจังหวัดใดบ้างที่มีผู้ลงคะแนนร้อยละเท่าใด และจังหวัดที่มีผู้แทนได้คนเดียวซึ่งตามวิชาสถิติถือว่าอนุโลมเปรียบเสมือนแบ่งเขตภายในจำนวนพลเมืองที่เขตหนึ่ง ๆ มีผู้แทนได้

ข้าพเจ้าเห็นว่าเป็นประจักษ์ชัดยิ่งกว่า ตำรวจแบบที่อังกฤษเรียกว่า "Poli" จึงขอให้รัฐบาลและมวตราชฎรวินิจฉัยว่าผู้มีสิทธิออกเสียงพอใจจะคะแนนเลือกผู้แทนวิธีใดมากกว่าวิธีอื่น ส่วนการอภิปรายโดยไม่ใช้ความคิดเยี่ยงนักวิทยาศาสตร์นั้นนำไปสู่ความคิดที่ทางปรัชญาเรียกว่า "subjectivism" หรือแปลเป็นไทยว่า "อัตวิสัย" คือนึกคิดเอา ๆ เอาเอง ซึ่งมีใช้สัจจะทาง "objectivism" หรือแปลเป็นไทยว่า "ภาววิสัย"

ร้อยละของผู้มีสิทธิออกเสียงที่ลง คะแนน ในการ เลือกตั้งวิธีรวมเขตจังหวัด เมื่อ ๑๕ ธ.ค. ๒๕๐๐ ทุกจังหวัดที่มีผู้แทน ๙ คน, ๗ คน ๕ คน, ๔ คน มีผู้ลงคะแนนไม่ถึงร้อยละ ๕๐ ของจำนวนผู้มีสิทธิออกเสียง

(๑) พระนคร	ผู้แทน ๙ คน
ผู้มีสิทธิออกเสียงร้อยละ	๓๓.๙๖
(๒) อุบลราชธานี	ผู้แทน ๗ คน
ผู้มีสิทธิออกเสียงร้อยละ	๔๑.๑๗
(๓) นครราชสีมา	ผู้แทน ๖ คน
ผู้มีสิทธิออกเสียงร้อยละ	๓๘.๐๘
(๔) เชียงใหม่	ผู้แทน ๕ คน

ผู้มีสิทธิออกเสียงร้อยละ	๔๙.๖๖
(๕) เชียงราย	ผู้แทน ๕ คน
ผู้มีสิทธิออกเสียงร้อยละ	๔๑.๓๒
(๖) ขอนแก่น	ผู้แทน ๕ คน
ผู้มีสิทธิออกเสียงร้อยละ	๓๔.๑๔
(๗) นครศรีธรรมราช	ผู้แทน ๔ คน
ผู้มีสิทธิออกเสียงร้อยละ	๓๑.๐๑
(๘) นครสวรรค์	ผู้แทน ๔ คน
ผู้มีสิทธิออกเสียงร้อยละ	๓๓.๖๒
(๙) ร้อยเอ็ด	ผู้แทน ๔ คน
ผู้มีสิทธิออกเสียงร้อยละ	๔๐.๒๖
(๑๐) ศรีสะเกษ	ผู้แทน ๔ คน
ผู้มีสิทธิออกเสียงร้อยละ	๔๑.๘๔
(๑๑) อุตรธานี	ผู้แทน ๔ คน
ผู้มีสิทธิออกเสียงร้อยละ	๓๐.๒๒
(๑๒) อุตรธานี	ผู้แทน ๔ คน
ผู้มีสิทธิออกเสียงร้อยละ	๓๐.๒๒
- ท่านที่เป็นครูบาอาจารย์ย่อมทราบว่า ตามหลักการให้คะแนนสอบไล่ถือว่าผู้ใดได้คะแนนร้อยละ ๓๐ อยู่ในขั้น "เลว"

ข. ในบรรดา ๑๓ จังหวัดที่มีผู้แทน ๓ คนนั้น ๒
จังหวัดเท่านั้นที่มีผู้ลงคะแนนเกินกว่าร้อยละ ๕๐ ของผู้มีสิทธิ
ออกเสียง อีก ๑๑ จังหวัดต่ำกว่าร้อยละ ๕๐ คือ

(๑) จังหวัดนครพนม ร้อยละ ๖๔.๙๘

(๒) จังหวัดราชบุรี ร้อยละ ๕๐.๕๖

อีก ๑๑ จังหวัดต่ำกว่าร้อยละ ๕๐ คือ

(๑) ธนบุรี ผู้แทน ๓ คน

ผู้มีสิทธิออกเสียงร้อยละ ๔๓.๓๕

(๒) กาฬสินธุ์ ผู้แทน ๓ คน

ผู้มีสิทธิออกเสียงร้อยละ ๔๘.๑๓

(๓) ชัยภูมิ ผู้แทน ๓ คน

ผู้มีสิทธิออกเสียงร้อยละ ๔๙.๖๔

(๔) บุรีรัมย์ ผู้แทน ๓ คน

ผู้มีสิทธิออกเสียงร้อยละ ๔๑.๑๒

(๕) พระนครศรีอยุธยา ผู้แทน ๓ คน

ผู้มีสิทธิออกเสียงร้อยละ ๔๙.๓๔

(๖) มหาสารคาม ผู้แทน ๓ คน

ผู้มีสิทธิออกเสียงร้อยละ ๔๔.๗๖

(๗) ลำปาง ผู้แทน ๓ คน

ผู้มีสิทธิออกเสียงร้อยละ ๔๕.๕๓

(๘) สกลนคร ผู้แทน ๓ คน

ผู้มีสิทธิออกเสียงร้อยละ ๓๕.๘๕

(๙) สงขลา ผู้แทน ๓ คน

ผู้มีสิทธิออกเสียงร้อยละ ๔๓.๓๐

(๑๐) สุพรรณบุรี ผู้แทน ๓ คน

ผู้มีสิทธิออกเสียงร้อยละ ๓๕.๔๙

(๑๑) สุรินทร์ ผู้แทน ๓ คน

ผู้มีสิทธิออกเสียงร้อยละ ๓๖.๗๔

ก. ในบรรดา ๑๗ จังหวัดที่มีผู้แทน ๒ คนนั้น ๖
จังหวัดเท่านั้นที่มีผู้ลงคะแนนเกินกว่าร้อยละ ๕๐ ของผู้มีสิทธิ
ออกเสียง คือ

(๑) เพชรบุรี ผู้แทน ๒ คน

ผู้มีสิทธิออกเสียงร้อยละ ๕๕.๔๗

(๒) แพร่ ผู้แทน ๒ คน

ผู้มีสิทธิออกเสียงร้อยละ ๕๓.๙๒

(๓) นครปฐม ผู้แทน ๒ คน

ผู้มีสิทธิออกเสียงร้อยละ ๕๓.๑๐

- (๔) ฉะเชิงเทรา ผู้แทน ๒ คน
ผู้มีสิทธิออกเสียงร้อยละ ๕๑.๕๘
- (๕) ราชบุรี ผู้แทน ๒ คน
ผู้มีสิทธิออกเสียงร้อยละ ๕๐.๕๖
- (๖) สุโขทัย ผู้แทน ๒ คน
ผู้มีสิทธิออกเสียงร้อยละ ๕๐.๔๗

อีก ๑๐ จังหวัดต่ำกว่าร้อยละ ๕๐ คือ

- (๑) ชลบุรี ผู้มีสิทธิออกเสียงร้อยละ ๔๖.๔๙
- (๒) ปราจีนบุรี ผู้มีสิทธิออกเสียงร้อยละ ๔๕.๙๙
- (๓) บึงกาฬ ผู้มีสิทธิออกเสียงร้อยละ ๔๖.๕๐
- (๔) พัทลุง ผู้มีสิทธิออกเสียงร้อยละ ๔๙.๕๖
- (๕) พิจิตร ผู้มีสิทธิออกเสียงร้อยละ ๓๙.๙๙
- (๖) นราธิวาส ผู้มีสิทธิออกเสียงร้อยละ ๓๕.๒๘
- (๗) พิษณุโลก ผู้มีสิทธิออกเสียงร้อยละ ๔๘.๘๕
- (๘) เพชรบูรณ์ ผู้มีสิทธิออกเสียงร้อยละ ๔๗.๓๖
- (๙) ตพบุรี ผู้มีสิทธิออกเสียงร้อยละ ๔๗.๑๗
- (๑๐) ลำพูน ผู้มีสิทธิออกเสียงร้อยละ ๔๕.๕๕
- (๑๑) สระบุรี ผู้มีสิทธิออกเสียงร้อยละ ๔๘.๗๕

ง. ในบรรดา ๓๐ จังหวัดที่มีผู้แทน ๑ คน เปรียบ
เหมือนแบ่งเขตโดยเขตหนึ่งเลือกผู้แทนได้คนเดียววันนั้น ๑๕
จังหวัดที่มีผู้ลงคะแนนเกินกว่าร้อยละ ๕๐ ของจำนวนผู้มีสิทธิ
ออกเสียง และถ้าคิดตามการให้คะแนนสอบได้ มีบางจังหวัด
ได้เกินคตินิยม "ตีมาก" และหลายจังหวัดได้เกินคตินิยม
"ตี" ก็คือ

- (๑) ระนอง ผู้มีสิทธิออกเสียงร้อยละ ๗๒.๘๓
(ตีมาก)
- (๒) ภูเก็ต ผู้มีสิทธิออกเสียงร้อยละ ๖๗.๖๖
- (๓) ตราก ผู้มีสิทธิออกเสียงร้อยละ ๖๓.๑๕
- (๔) จันทบุรี ผู้มีสิทธิออกเสียงร้อยละ ๖๒.๗๓
- (๕) อุทัยธานี ผู้มีสิทธิออกเสียงร้อยละ ๕๙.๙๗
- (๖) ระยอง ผู้มีสิทธิออกเสียงร้อยละ ๕๗.๓๖
- (๗) กระบี่ ผู้มีสิทธิออกเสียงร้อยละ ๕๗.๙๖
- (๘) ปทุมธานี ผู้มีสิทธิออกเสียงร้อยละ ๕๗.๒๑
- (๙) ชุมพร ผู้มีสิทธิออกเสียงร้อยละ ๕๖.๔๓
- (๑๐) กำแพงเพชร ผู้มีสิทธิออกเสียงร้อยละ ๕๕.๗๐
- (๑๑) พังงา ผู้มีสิทธิออกเสียงร้อยละ ๕๔.๕๐

- (๑๒) กาญจนบุรี ผู้มีสิทธิออกเสียงร้อยละ ๕๓.๐๓
 (๑๓) น่าน ผู้มีสิทธิออกเสียงร้อยละ ๕๑.๘๖
 (๑๔) สมุทรสาคร ผู้มีสิทธิออกเสียงร้อยละ ๕๑.๖๔
 (๑๕) สิงห์บุรี ผู้มีสิทธิออกเสียงร้อยละ ๕๐.๒๐

จังหวัดที่มีผู้แทนคนเดียวและมีผู้ลงคะแนนน้อยกว่า

- ร้อยละ ๕๐ คือ
- (๑) พัทลุง ผู้มีสิทธิออกเสียงร้อยละ ๔๗.๕๖
 (๒) สมุทรสงคราม ผู้มีสิทธิออกเสียงร้อยละ ๔๗.๑๖
 (๓) นครนายก ผู้มีสิทธิออกเสียงร้อยละ ๔๗.๑๑
 (๔) นนทบุรี ผู้มีสิทธิออกเสียงร้อยละ ๔๗.๐๔
 (๕) แม่ฮ่องสอน ผู้มีสิทธิออกเสียงร้อยละ ๔๗.๗๒
 (๖) อ่างทอง ผู้มีสิทธิออกเสียงร้อยละ ๔๕.๒๓
 (๗) สมุทรปราการ ผู้มีสิทธิออกเสียงร้อยละ ๔๕.๖๒
 (๘) ตรัง ผู้มีสิทธิออกเสียงร้อยละ ๔๔.๐๖
 (๙) ยะลา ผู้มีสิทธิออกเสียงร้อยละ ๔๒.๕๒
 (๑๐) หนองคาย ผู้มีสิทธิออกเสียงร้อยละ ๔๒.๐๗
 (๑๑) ประจวบคีรีขันธ์ ผู้มีสิทธิออกเสียงร้อยละ ๔๑.๔๔
 (๑๒) สตูล ผู้มีสิทธิออกเสียงร้อยละ ๔๐.๖๔
 (๑๓) เลย ผู้มีสิทธิออกเสียงร้อยละ ๓๙.๑๙

- (๑๔) ทาก ผู้มีสิทธิออกเสียงร้อยละ ๓๗.๓๙
 (๑๕) ชัยนาท ผู้มีสิทธิออกเสียงร้อยละ ๓๗.๖๓

ขอให้พึงสังเกตว่าจังหวัดที่มีผู้แทนคนเดียว เปรียบ
 เหมือนแบ่งเขตเลือกตั้ง ๑ เขตต่อผู้แทน ๑ คนนั้น มีเพียง
 ๓ จังหวัดเท่านั้นที่มีผู้ออกเสียงร้อยละ ๓๐ เศษของจำนวนผู้
 มีสิทธิออกเสียง แม้กระนั้นจังหวัดชัยนาทที่ได้รับร้อยละ ๓๗.๖๓
 ซึ่งถือว่าได้คะแนนต่ำที่สุด แต่ก็สูงกว่าจังหวัดที่มีการเลือก
 ๒ แบบรวมเขต คือพระนครศรีอยุธยาได้รับร้อยละ ๓๓.๙๖, ขอน-
 แก่นร้อยละ ๓๔.๑๔, นครศรีธรรมราชร้อยละ ๓๑.๐๑, นคร-
 สวรรค์ร้อยละ ๓๓.๖๒, อุตรธานีร้อยละ ๓๐.๒๒ สกลนคร
 ร้อยละ ๓๕.๘๕, สุพรรณบุรีร้อยละ ๓๕.๔๙, สุรินทร์ร้อย
 ละ ๓๖.๗๔, นราธิวาสร้อยละ ๓๕.๒๘,

ส่วนจังหวัดรวมเขตเลือกตั้งที่มีผู้แทนได้จังหวัดละ ๙
 คน, ๗ คน, ๖ คน, ๕ คน, ๔ คน, ๓ คน, ๒ คนในนั้นมีถึง ๑๑
 จังหวัดที่ได้คะแนนร้อยละ ๓๐ เศษ ตามการให้คะแนนสลับ
 ไล่ให้เกียรตินิยม "เลว" คือสอบไล่ตกถึงขนาดที่บางมหา-
 วิทยาลัยในต่างประเทศไม่ยอมให้มีการสอบแก้ตัว ต้องเรียน
 ซ้ำชั้น และถ้าตกอีกครั้งหนึ่งรวมเป็นตก ได้คะแนน "เลว"

ซ้ำกัน ๒ ครั้งก็ต้องถูกคัดชื่อออกจากมหาวิทยาลัย ถ้านำหลักนั้นมาประยุกต์แก่วิธีเลือกตั้งแบบรวมเขตในประเทศไทยแล้ว ก็ควรถือว่าวิธีรวมเขตต้องถูกคัดออกจากระบบเลือกตั้งในประเทศไทยแล้ว

๕. ท่านรองนายกฯ และท่านรัฐมนตรีที่ใช้ความคิดทางวิทยาศาสตร์และอาศัยคำนวณทางสถิติเป็นหลักย่อมเห็นได้ว่าสรุปยอดของผู้มีสิทธิออกเสียงมาลงคะแนนเมื่อ ๑๕ ธ.ค. ๒๕๐๐ (ทุกฝ่ายรับว่าบริสุทธิ์) ซึ่งกระทรวงมหาดไทยได้เฉลี่ยทั่วราชอาณาจักรว่าร้อยละ ๔๔.๐๖ นั้น ก็เป็นธรรมชาติที่คะแนนของจังหวัดที่มีผู้แทนคนเคียวถูกเฉลี่ยไปคะแนนแก่กับจังหวัดใหญ่ที่มีร้อยละน้อยกว่า แม้กระนั้นก็ปรากฏว่า ๑๘ จังหวัดที่มีผู้แทนตั้งแต่ ๒ คนถึง ๙ คน เลือกตั้งโดยวิธีรวมเขตได้คะแนนต่ำกว่าส่วนถัวเฉลี่ย ๔๐.๐๖ นั้น ส่วนจังหวัดที่มีผู้แทนคนเดียวเปรียบเสมือนการเลือกตั้งแบ่งเขตนั้น ๓ จังหวัดเท่านั้นที่ได้คะแนนต่ำกว่าส่วนถัวเฉลี่ยนั้น

ฉะนั้นวิญญูชนย่อมเห็นได้ว่าถ้ารัฐบาลและสภานิติบัญญัติลงมติขั้นสุดท้ายให้ใช้วิธีรวมเขตในการเลือกตั้งแล้ว มวลราษฎรคนไทยก็จะได้สิ่งที่เรียกกันว่าของขวัญปีใหม่หรือ

เทศกาลใดนั้นที่ตรงกับความประสงค์ของผู้ที่เริ่มวิธีรวมเขตตั้งแต่ ๒๕๕๐ เป็นต้นมา คือจอมพล ป. พิบูลสงคราม, จอมพลถนอม, จอมพลประภาส, พรรคประชาธิปไตยซึ่งรวมทั้ง ม.ร.ว. เสนีย์ ฯ และสยามรัฐที่เรียกร้องวิธีรวมเขตนี้สืบต่อ ๆ มาก้วย อันเป็นการขัดต่อประสามคทิวราชฎรได้แสดงโดยตรงและโดยปริยายในการเลือกตั้งเมื่อวันที่ ๑๕ ธันวาคม ๒๕๐๐ ซึ่งทุกพรรคทุกฝ่ายรับรองว่าเป็นการเลือกตั้งบริสุทธิ์ยิ่งกว่าครั้งใด ๆ นับตั้งแต่ใช้วิธีรวมเขต

ผลที่ได้รับในทางปฏิบัติจากวิธีรวมเขตนั้นก็ไม่ใช่เสียวิสัยที่สามัญชนจะคาดการณได้ คืออาจเป็นพรรคหนึ่งพรรคใดที่เคยสังกัดจอมพลทั้งสามหรือพรรคประชาธิปไตยที่จะมีโอกาสดีกว่าพรรคอื่นและผู้สมัครอิสระ (หากไม่บังคับให้สังกัดพรรค) ในการชนะแบบ "กินรวบ" ในจังหวัดพระนครซึ่งมีผู้ใช้สิทธิออกเสียงเพียงร้อยละ ๓๓.๕๖ ต่ำกว่าส่วนถัวเฉลี่ยตามสถิติที่ข้าพเจ้ากล่าวมาแล้ว ในบางครั้งพรรคประชาธิปไตยก็เกือบถูกแก๊งค์เคยสังกัดเสริมนั่งคคิลาของจอมพลพิบูลฯ เช่นในการเลือกตั้ง ๑๕ ธ.ค. ๒๕๐๐ ซึ่งจังหวัดพระนครมีผู้แทนได้ ๕ คนนั้น พรรคประชาธิปไตย ได้ ๘ ที่นั่ง พล.อ. บริรักษ์กัญทุ

กิจ ซึ่งเคยสังกัดเสริมนังกศิลาได้ ๑ ที่นั่งต่อจากบัญชีชื่อของ
 ประชาธิปไตย ทั้งนี้ฝ่ายประชาธิปไตยก็แถลงเองว่า พล.อ. ผู้
 เป็นคนที่ฝ่ายประชาธิปไตยจึงไม่กีดกัน ผลก็คือประชาธิปไตย
 ชนะแบบ “กินรวบ” ในจังหวัดพระนครโดยมีสมาชิกฝ่ายตน
 ๘ ที่นั่ง และผู้เป็นแนวร่วมของประชาธิปไตย ๑ ที่นั่ง ในการ
 เลือกตั้งเมื่อ ๑๐ ก.พ. ๒๕๑๒ พรรคประชาธิปไตยชนะแบบ
 “กินรวบ” ๑๕ ที่นั่งครบอัตราที่จังหวัดพระนครมีผู้แทนได้

๕. ข้าพเจ้าขอสนับสนุนให้กรรมการร่างรัฐธรรมนูญ
 ที่รัฐบาลตั้งขึ้นแล้วนี้คงอยู่ในตำแหน่งต่อไป แต่ขอเสนอ
 รัฐบาลว่าให้ตั้งกรรมการร่างรัฐธรรมนูญเพิ่มเติมขึ้นอีกให้ได้
 ส่วนสัดที่เป็นธรรมตามอาชีพของปวงชนชาวไทย โดยอาศัย
 สติของทางราชการที่ได้พิมพ์เผยแพร่แล้ว เพราะนักสถิติ
 นั้นได้สำรวจขึ้นตามข้อเท็จจริงและตามหลักวิชาสถิติโดยไม่อยู่
 ใต้อิทธิพลของลัทธิการเมืองใด จึงย่อมเป็นสถิติที่ควรเชื่อถือ
 ยิ่งกว่าที่พูด ๆ กันโดยอัตวิสัย ส่วนกรรมการที่ตั้งไว้แล้วนั้น
 ก็ขอให้รัฐบาลพิจารณาว่าผู้ใดเข้าลักษณะแทนอาชีพใด. ถ้า
 ไม่ทราบว่าเป็นตัวแทนอาชีพใดก็จัดเข้าอยู่ในประเภทที่หนังสือ
 สถิติของทางราชการจัดไว้เป็นประเภท “อาชีพที่จัดจำแนก

เข้าประเภทใดไม่ได้หรือไม่ทราบ” (ซึ่งหนังสือสถิติรวมยอด
 ประเภทนี้ไว้ว่ามีจำนวนที่เป็นชาย ๘๔,๘๔๘ คน หญิง ๑๔,
 ๔๗๑ คน) ครั้นแล้วขอให้รัฐบาลคิดตามส่วนของอาชีพต่างๆ
 ตามสถิติทางราชการว่าชายและหญิงอาชีพใดควรมีตัวแทนใน
 คณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญกี่คน เช่น หนังสือสถิติแจ้งว่า
 ชายประเภทอาชีพเกษตร ชาวประมง นักล่าสัตว์ และคน
 งานป่าไม้ มีจำนวน ๕,๕๗๔,๕๗๑ คน ซึ่งจำแนกเป็นนาย
 จำ ๑๕,๗๕๓ คน ธุรกิจส่วนตัว ๒,๘๔๖,๕๕๗ คน ฯลฯ
 ส่วนชายอาชีพนักรัฐประศาสนศาสตร์และผู้จัดการนั้นตามสถิติ
 รวมยอดว่ามี ๒๓,๖๔๓ คน ฯลฯ ดังนั้นขอให้เพิ่มจำนวน
 ตัวแทนของชายเกษตรกรให้มากกว่านักรัฐประศาสนศาสตร์
 ความเป็นธรรมภายในคณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญจึงจะมี
 ขึ้น ซึ่งจะช่วยให้เกษตรกรและอาชีพต่าง ๆ รวมทั้งประเภท
 เป็นกรรมกรและลูกจ้างยอมรับว่ารัฐธรรมนูญนั้นได้ร่างและลง
 มติในที่ประชุมคณะกรรมการตามส่วนสัดที่เป็นธรรมตามอา-
 ชีพของตน

ข้าพเจ้าเห็นว่าทุกอาชีพย่อมมีนักวิชาการของตนและมี
 บัญญาพหุวินิจฉัย ได้ว่าร่างรัฐธรรมนูญใดเป็นประโยชน์แก่

อาชีพของตนและแก่ส่วนรวมของชาติ ข้าพเจ้าได้เคยชี้แจงแก่นักเรียนไทยในอังกฤษ ในการชุมนุมที่สมาคมนี้เรียกว่า "สภาภาพ" ซึ่งดำเนินไปเมื่อวันที่ ๒๖ และ ๒๗ ก.ค. ๒๕๑๖ นั้นขอให้นักเรียนทุกคนซึ่งมีความรู้ทางทฤษฎีสูงเพียงใดก็ตามจงอย่าประมาทปัญญาของมวลราษฎรที่แม้ จะอ่านหนังสือไม่ออกแต่มีความสันทัดจัดเจนในทางปฏิบัติ ซึ่งนักเรียนควรศึกษาเพราะมีหลายปัญหาที่ตำราทางทฤษฎีไม่กล่าวไว้ แต่เราสามารถศึกษาได้จากมวลราษฎร

เพื่อประกอบการพิจารณาของรัฐบาลและมวลราษฎร ข้าพเจ้าได้คัดสถิติของทางราชการเพื่อเสนอท่านทั้งหลายดังต่อไปนี้

จำนวนประชากรกาย ๑๑ ปีขึ้นไป ที่กระทำงานเชิงเศรษฐกิจ จำแนกตามประเภทอาชีพ สถานภาพในการทำงานและเพศ พ.ศ. ๒๕๐๓

(คัดจากสมุดสถิติรายปีประเทศไทยบรรพ ๒๘ พ.ศ. ๒๕๑๐-๒๕๑๒ หน้า ๕๙-๖๐)

ก. รวมยอด ๑๓,๗๗๒,๑๐๔=นายจ้าง ๔๓,๖๐๐ ผู้ประกอบธุรกิจส่วนตัว ๔,๐๘๔,๗๙๒, ลูกจ้างรัฐบาล

และเทศบาล ๔๘๘,๔๕๒, ลูกจ้างอื่น ๆ ๑,๑๔๓, ๒๓๕ ผู้ทำธุรกิจให้แก่ครอบครัวโดยไม่ได้รับค่าจ้าง ๗,๙๘๒,๘๓๖ ไม่ทราบสถานภาพ ๒๘,๑๕๐

ข. ชาย (๑)

ผู้ปฏิบัติงานอาชีพ วิชาชีพ และอาชีพอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง รวมยอด ๑๑๔,๙๔๑=นายจ้าง ๔๗๙, ธุรกิจส่วนตัว ๙,๒๐๐ ลูกจ้างรัฐบาลและเทศบาล ๘๘,๘๘๔, ลูกจ้างอื่น ๆ ๑๕,๓๘๕, ธุรกิจให้แก่ครอบครัวโดยไม่ได้รับค่าจ้าง ๙๕๗, ไม่ทราบสถานภาพ ๓๖,

(๒)

นักรัฐประศาสนศาสตร์และผู้จัดการ รวมยอด ๒๓,๖๔๓=นายจ้าง ๕,๔๐๖, ธุรกิจส่วนตัว ๕,๓๓๒, ลูกจ้างรัฐบาลและเทศบาล ๘,๓๑๖, ลูกจ้างอื่น ๆ ๔,๕๑๖, ไม่ทราบสถานภาพ ๑๓

(๓)

เสมียนพนักงาน รวมยอด ๑๓๓,๗๑๖=ธุรกิจส่วนตัว ๒๓๑, ลูกจ้างรัฐบาลและเทศบาล ๑๐๘,๐๒๑, ลูกจ้างอื่น ๆ ๒๕,๑๔๕ ธุรกิจให้แก่ครอบครัว ๒๓๙, ไม่ทราบสถานภาพ ๘๐

- (๔) ผู้ปฏิบัติงานเกี่ยวกับการค้า รวมยอด ๓๒๕, ๒๕๔ = นายจ้าง ๕,๘๔๔, ธุรกิจส่วนตัว ๑๘๘, ๗๑๔, ลูกจ้างรัฐบาลและเทศบาล ๖๕๙, ลูกจ้างอื่น ๆ ๔๐,๐๓๙, ธุรกิจให้แก่ครอบครัว ๗๙,๘๖๗, ไม่ทราบสถานภาพ ๓๑
- (๕) เกษตรกรชาวประมง นักล่าสัตว์ และคนงานป่าไม้ รวมยอด ๕,๕๗๔,๕๗๑ = นายจ้าง ๑๘, ๗๙๓, ธุรกิจส่วนตัว ๒,๙๔๒,๕๕๗, ลูกจ้างรัฐบาลและเทศบาล ๒,๕๕๕, ลูกจ้างอื่น ๆ ๒๒๖,๓๙๒, ธุรกิจให้แก่ครอบครัว ๒,๓๘๗, ๒๑๓ ไม่ทราบสถานภาพ ๑๖๖๑
- (๖) คนทำเหมืองแร่ คนท่อย่อยยหิน รวมยอด ๑๙,๓๔๗ = นายจ้าง ๒๑๑, ธุรกิจส่วนตัว ๓, ๓๐๒ ลูกจ้างรัฐบาลและเทศบาล ๓๕๖, ลูกจ้างอื่น ๆ ๑๓,๖๓๑, ธุรกิจให้แก่ครอบครัว ๑,๘๔๔
- (๗) ผู้ปฏิบัติงานอาชีพเกี่ยวกับการขนส่งและคมนาคม รวมยอด ๑๓๘,๑๔๕ = นายจ้าง ๑,๒๔๕, ธุรกิจส่วนตัว ๔,๕๐๖, ไม่ทราบสถานภาพ ๕๐

- (๘) ช่าง คนปฏิบัติงานในการผลิตและกรรมกร รวมยอด ๕๓๙,๘๓๗, = นายจ้าง ๕,๖๑๒, ธุรกิจส่วนตัว ๙๕,๙๓๖, ลูกจ้างรัฐบาลและเทศบาล ๖๗,๖๗๑, ลูกจ้างอื่น ๆ ๓๔๓,๕๕๙, ธุรกิจให้แก่ครอบครัว ๒๖,๘๒๘, ไม่ทราบสถานภาพ ๒๓๑
- (๙) บริการ รวมยอด ๑๕๒,๓๑๐ = นายจ้าง ๑,๗๒๘, ธุรกิจส่วนตัว ๓๗.๐๕๑, ลูกจ้างรัฐบาลและเทศบาล ๕๙,๗๓๑, ลูกจ้างอื่น ๆ ๔๒,๙๓๓, ธุรกิจให้แก่ครอบครัว ๑๐,๘๓๑, ไม่ทราบสถานภาพ ๓๖
- (๑๐) อาชีพที่จัดจำแนกเข้าประเภทใดไม่ได้หรือไม่ทราบ รวมยอด ๘๔,๘๔๘ = นายจ้าง ๔๔, ธุรกิจส่วนตัว ๔๕๔, ลูกจ้างรัฐบาลและเทศบาล ๖๖,๓๙๖, ลูกจ้างอื่น ๆ ๑,๐๐๒, ธุรกิจให้แก่ครอบครัว ๒๘๒, ไม่ทราบสถานภาพ ๑๖,๖๗๐,
- ก. หญิง (๑) ผู้ปฏิบัติงานอาชีพ วิชาชีพ และอาชีพอื่นที่เกี่ยวข้อง รวมยอด ๕๙,๐๑๙ = นายจ้าง ๑๖๘,

ธุรกิจส่วนตัว ๓,๒๐๒, ลูกจ้างรัฐบาลและ
เทศบาล ๓๙,๙๔๘, ลูกจ้างอื่น ๆ ๑๔,๐๓๙,
ธุรกิจให้แก่ครอบครัว ๑,๕๙๙, ไม่ทราบ
สถานภาพ ๖๓

(๒) นักรัฐประศาสนศาสตร์ และผู้จัดการ รวม
ยอด ๒,๕๔๘=นายจ้าง ๘๖๕ ธุรกิจส่วนตัว
๙๕๕, ลูกจ้างรัฐบาลและเทศบาล ๓๕๒, ลูก
จ้างอื่น ๆ ๓๖๙, ธุรกิจให้แก่ครอบครัว-ไม่
ทราบสถานภาพ ๗

(๓) เสมียนพนักงาน รวมยอด ๒๐,๕๘๗=ธุรกิจ
ส่วนตัว ๗๐, ลูกจ้างรัฐบาลและเทศบาล ๑๔,
๗๔๔, ลูกจ้างอื่น ๆ ๕,๕๓๘, ธุรกิจให้แก่
ครอบครัว ๒๐๑, ไม่ทราบสถานภาพ ๓๔

(๔) ผู้ปฏิบัติงานเกี่ยวกับการค้า รวมยอด ๔๑๐,
๒๐๓=นายจ้าง ๑,๑๐๔ ธุรกิจส่วนตัว ๑๖๑,
๕๕๔, ลูกจ้างรัฐบาลและเทศบาล ๒๒๗,
ลูกจ้างอื่น ๆ ๑๑,๑๔๗, ธุรกิจให้แก่ครอบครัว
๒๓๖,๑๔๗, ไม่ทราบสถานภาพ ๒๔

(๕) เกษตรกร ชาวประมง นักล่าสัตว์และคน
งานบ้าน รวมยอด ๕,๗๕๗,๙๑๘,=นายจ้าง
๓,๕๐๒, ธุรกิจส่วนตัว ๔๙๒,๙๒๗, ลูกจ้าง
รัฐบาลและเทศบาล ๒๙๐, ลูกจ้างอื่น ๆ ๑๒๒,
๕๙๒, ธุรกิจให้แก่ครอบครัว ๕,๑๓๘,๕๕๗,
ไม่ทราบสถานภาพ ๕๐

(๖) คนงานทำเหมืองแร่ คนคอยย่อยหิน รวม
ยอด ๖,๘๐๘=นายจ้าง ๑๗, ธุรกิจส่วนตัว
๑,๒๙๕, ลูกจ้างรัฐบาลและเทศบาล, ลูกจ้าง
อื่น ๆ ๑,๗๘๓, ธุรกิจให้แก่ครอบครัว ๓,
๖๖๒, ไม่ทราบสถานภาพ ๒

(๗) ผู้ปฏิบัติงานอาชีพเกี่ยวกับการขนส่งและ
คมนาคม รวมยอด ๖,๔๖๕=นายจ้าง ๓๘,
ธุรกิจส่วนตัว ๑,๐๑๘, ลูกจ้างรัฐบาลและ
เทศบาล ๕๐๖, ลูกจ้างอื่น ๆ ๑,๘๗๙, ธุรกิจ
ให้แก่ครอบครัว ๒,๙๖๖,

(๘) ช่าง คนปฏิบัติงานในการผลิต และกรรมกร
รวมยอด ๕๕๖,๓๖๘=นายจ้าง ๗๑๗, ธุรกิจ

ส่วนตัว ๕๘,๕๓๕, ลูกจ้างรัฐบาลและเทศบาล
๗,๐๕๔, ลูกจ้างอื่น ๆ ๑๔๗,๒๕๓ ชุรกิจให้
แก่ครอบครัว ๕๒,๗๑๖, ไม่ทราบสถานภาพ
๕๓

(๘) บริการ รวมยอด ๑๒๑,๐๖๕, = นายจ้าง ๗๓๖,
ชุรกิจส่วนตัว ๒๒,๕๒๗, ลูกจ้างรัฐบาลและ
เทศบาล ๒,๒๔๙, ลูกจ้างอื่น ๆ ๖๒,๐๕๘,
ชุรกิจให้แก่ครอบครัว ๓๓,๔๗๒, ไม่ทราบ
สถานภาพ ๒๓

(๑๐) อาชีพที่จัดจำแนกเข้าประเภทใดไม่ได้หรือ
ไม่ทราบ รวมยอด ๑๔,๔๑๑ = นายจ้าง ๙๑,
ชุรกิจส่วนตัว ๖๘๓, ลูกจ้างรัฐบาลและ
เทศบาล ๕๔๙, ลูกจ้างอื่น ๆ ๑,๕๔๘, ชุรกิจ
ให้แก่ครอบครัว ๘๕๔, ไม่ทราบสถานภาพ
๑๐๖๘๖,

๖. ข้าพเจ้าจึงหวังว่ารัฐบาลคงรู้สึกถึงความรับผิดชอบ
ในการร่างรัฐธรรมนูญ และกฎหมายเลือกตั้ง เพื่อให้ราษฎร

ทุกคนชั้นวรรณะและทุกชนชาติไทยได้มีตัวแทนตามส่วนสัด
แห่งอาชีพในคณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญและดำเนินการ
ร่างที่ให้ความสะดวกเข้ามาต่อสู้อย่างสันติในรัฐสภา ก็ว่าจะ
สร้างสิ่งกีดกันในทางกฎหมายและการปฏิบัติที่ปิดช่องให้ราษฎร
ส่วนมากไม่มีทางเลือกอื่นนอกจากวิธีต่อสู้ในรัฐสภา

ขอแสดงความนับถืออย่างยิ่ง

H. S. Mahanta

(นายปรีดี พนมยงค์)

รัฐบุรุษอาวุโส

เอกสารต่อท้ายหมายเลข ๑

(สำเนา)

ชานกรุงปารีส

วันที่ ๘ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๑๖

เรียน ฯพณฯ สตีญา ธรรมศักดิ์ นายกรัฐมนตรี

อาศัยความตามประกาศพระบรมราชโองการลงวันที่ ๘ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๑๕ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้ข้าพเจ้าดำรงตำแหน่งรัฐบุรุษอาวุโส มีหน้าที่รับผิดชอบราชการแผ่นดิน ซึ่งข้าพเจ้าดำรงตำแหน่งนี้มาโดยถูกต้องตามกฎหมายจนถึงปัจจุบันนี้ และอาศัยคำเรียกร้องของรัฐของให้ปวงชนแสดงความเห็นเกี่ยวกับการร่างรัฐธรรมนูญและกฎหมายเลือกตั้ง ฉะนั้นข้าพเจ้าในฐานะราษฎรคนหนึ่งและในฐานะรัฐบุรุษอาวุโสจึงขอเสนอความเห็นมาท่านและรัฐบาลดังต่อไปนี้

๑. ข้าพเจ้าได้กล่าวไว้ในหลายบทความแล้วว่าข้าพเจ้าไม่ปรารถนาเสนอให้ร่างตามบทมาตราของรัฐธรรมนูญฉบับใดโดยเฉพาะแม้ฉบับที่ข้าพเจ้าเคยมีส่วนในการร่าง แต่ข้าพเจ้าขอรับรองว่ารัฐธรรมนูญใหม่จะต้องเคารพเจตนาปวง

ชาติปไทยสมบูรณ์ของปวงชนชาวไทย ซึ่งตรงกับเจตนาารมณของวีรชน ๑๔ ตุลาคม และตรงกับ "สังคมนิยม" ระหว่างพระปกเกล้า ฯ ในฐานะแทนระบบสมบูรณาญาสิทธิราชกับปวงชนชาวไทย ที่พระองค์ทรงโอนพระราชอำนาจเพื่อให้ประชากรของพระองค์ "ดำรงอิสสรธิปไตยโดยสมบูรณ์" ดังปรากฏในพระราชปวารณของรัฐธรรมนุญฉบับ ๑๐ ธันวาคม ๒๕๑๕ ซึ่งพระองค์ได้ทรงยกวางขึ้นโดยพระองค์เอง ตามที่ข้าพเจ้าได้กล่าวไว้ในหลายบทความแล้ว "สังคมนิยม" นี้เป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ผู้ใดไม่มีสิทธิ์ละเมิดได้

ข้าพเจ้าจึงขอให้ท่านและรัฐบาลสอดคล้องระมัดระวังป้องกันผู้ที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องในการร่างรัฐธรรมนูญใหม่และกฎหมายเลือกตั้งละเมิดหลักการอันศักดิ์สิทธิ์นี้ โดยเฉพาะบางท่านที่ตีความคำว่า "ประชาธิปไตย" เอาตามใจชอบแล้วนำไปประยุกต์เอาตามใจชอบ ท่านกับรัฐบาลย่อมทราบเหมือนคนไทยทั้งหลายว่าคำนี้ พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานได้รับรองแล้วว่าหมายถึง "แบบปกครองที่ถือมติปวงชนเป็นใหญ่" ปวงชนแสดงมติของตน โดยทางตรงหรือโดยทางผู้แทนที่ตนเลือกตั้ง ข้าพเจ้าไม่เคยพบตำราหรือการปฏิบัติของประเทศใดในโลกที่ถือว่าวุฒิสภาซึ่งสมาชิกเป็นโดยการแต่งตั้งนั้นเป็นระบบประชาธิปไตย

๒. แม้ท่านกับรัฐบาลถือว่ามีความเห็นที่เพียงชั่วคราวระหว่างที่ยังไม่มีรัฐธรรมนูญใหม่และการเลือกตั้งใหม่ที่จะมีรัฐบาลใหม่ก็ดี แต่ข้าพเจ้าเห็นว่าท่านกับรัฐบาลมีความรับผิดชอบอย่างสำคัญต่ออนาคตของชาติ เพราะถ้ารัฐธรรมนูญและกฎหมายเลือกตั้งที่บัญญัติขึ้นในสมัยรัฐบาลนี้ มิได้ให้สิทธิในทางปฏิบัติแก่ราษฎรทุกชนชั้นวรรณะและทุกชนชาติไทยมีโอกาสต่อสู้กันอย่างสันติในรัฐสภา เช่นมีวิธีการปฏิบัติเพื่ออภิสิทธิ์ชนฝ่ายเดียวแล้ว ก็จะเป็นช่องทางให้ฝ่ายถูกกีดกันในทางปฏิบัติใช้วิธีต่อสู้นอกรัฐสภาขึ้น ความสงบสุขของบ้านเมืองก็จะเกิดขึ้นไม่ได้ ท่านย่อมเห็นได้ว่าประเทศที่มีการกีดกันในทางกฎหมายหรือในทางปฏิบัติราษฎรส่วนใดไว้ ประเทศนั้นก็มีการต่อสู้นอกรัฐสภาขึ้น ส่วนประเทศที่ไม่มีการกีดกันเช่นว่านี้ก็ไม่มีปรากฏว่ามีการต่อสู้กันนอกรัฐสภา

๓. พร้อมจดหมายนี้ ข้าพเจ้าขอส่งมาเพื่อท่านกับรัฐบาลพิจารณาซึ่งบทความที่ข้าพเจ้าให้หัวเรื่องว่า "วิธีส่งเสริมให้ราษฎรสนใจประชาธิปไตย, โดยให้ราษฎรมีสิทธิถอดถอนผู้แทน (Recall) ให้รัฐจ่ายค่าบ่วยการแก่ราษฎรที่เดินทางมาลงคะแนนเสียง, วิธีเลือกตั้งที่ไม่ซับซ้อน, ไม่บังคับให้ผู้สมัครสังกัดพรรค, สภาเดียว"

บทความนี้มีข้อความตรงกันในสาระสำคัญที่ข้าพเจ้าได้มอบให้แก่องค์การนักศึกษาระดมศาสตร์ ที่ปรารถนาได้บทความของข้าพเจ้าไปพิมพ์ในหนังสือที่ระลึกวันที่ ๑๐ ธันวาคม และมีคำนำเพิ่มเติมภายหลังที่ข้าพเจ้าได้ทราบความเห็นของผู้ที่มีความรู้ และมีประสบการณ์เกี่ยวกับการเลือกตั้งในสหพันธรัฐเยอรมัน

ถ้าท่านเห็นสมควร โปรดบัญชาให้เจ้าหน้าที่สำนักนายกรัฐมนตรี พิมพ์จดหมายและบทความนี้มอบให้แก่รัฐมนตรีในคณะของท่านและผู้มีหน้าที่เกี่ยวข้องในการร่างรัฐธรรมนูญและกฎหมายเลือกตั้งรับไว้ประกอบการพิจารณาด้วย

อนึ่งข้าพเจ้าเห็นว่าเรื่องที่ข้าพเจ้าเสนอมายังท่านนี้เป็นปัญหาส่วนรวมของประเทศชาติ ฉะนั้นจึงขอเรียนไว้ให้ทราบล่วงหน้าว่าข้าพเจ้าไม่เห็นเป็นการขัดข้องที่ผู้สนใจจะได้จัดพิมพ์ขึ้นเพื่อเสนอมาวลาราษฎร

ขอแสดงความนับถืออย่างยิ่ง

ปรีดี พนมยงค์

(นายปรีดี พนมยงค์)

รัฐมนตรีอาวุโส